

**KÉZENFOGVA
ALAPÍTVÁNY**

Otthont mindenkinek! program

Zárótanulmány

2016. december

A KézenFogva Alapítvány megbízásából az Otthont mindenkinek! program keretében készítette:

Szabóné Ivánku Zsuzsanna

Tartalom

1.	Vezetői összefoglaló.....	4
2.	Otthont mindenkinek! program	4
2.1.	Célok.....	8
2.2.	Megvalósítás	9
3.	Hatásvizsgálat.....	9
3.1.	Célok, módszerek	9
3.2.	A helyzetelemzés legfontosabb eredményei	11
3.2.1.	Fogyatékos gyermekek Magyarországon.....	11
3.2.2.	Fogyatékos gyermekek a gyermekvédelmi szakellátásban	13
3.2.3.	Az Otthont mindenkinek! program céltelepülései.....	17
3.2.4.	Kérdőíves felmérés a célterületeken működő intézmények körében.....	20
3.2.5.	A nevelőszülői hálózatok és a családok körében készített interjúk eredményei.....	23
3.3.	Programelemek értékelése.....	33
3.3.1.	Családterápiás szolgáltatás.....	33
3.3.2.	Műhelyfoglalkozások.....	34
3.3.3.	Képzések a nevelőszülői hálózatok szakemberei számára	41
3.3.4.	Esetmegbeszélő csoportok	43
3.3.5.	Közvélemény-formálás	44
3.4.	Programszintű értékelés.....	46
3.4.1.	Törvénymódosítás	46
3.4.2.	Szülői kompetenciák megerősítése.....	47
3.4.3.	Fogyatékos gyermekekkel kapcsolatos ismeretek bővítése a szakellátásban.....	48
3.4.4.	Szolgáltatási portfólió felépítése, a módszertan átadása	48
3.4.5.	A nevelőszülőség elismertségét erősítő kampány	49
4.	Következtetések, javaslatok.....	49
5.	Felhasznált irodalom	59
6.	Mellékletek.....	61
	Kérdőív a program célterületén dolgozó szakemberek számára	62
	Interjúvázlat a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság lekérdezéséhez.....	67
	Interjúvázlat nevelőszülői hálózatok lekérdezéséhez	69
	Műhelysorozat tematikája kisebb gyerekeket nevelők számára.....	70
	Műhelysorozat tematikája nagyobb gyerekeket nevelők számára.....	71
	Műhelysorozat előzetes kérdőíve.....	72
	Műhelysorozat visszajelző kérdőíve kisebb gyermeket nevelő nevelőszülők számára	76
	Műhelysorozat visszajelző kérdőíve nagyobb gyermeket nevelő nevelőszülők számára.....	80

Záró interjú vázlata résztvevő nevelőszülői hálózatok részére	84
Záró interjú vázlata résztvevő szakemberek számára.....	85

1. Vezetői összefoglaló

A Kézenfogva Alapítvány 2014 novembere és 2016 decembere között valósította meg *Otthont mindenkinek!* című modellprogramját. A projekt átfogó célja az volt, hogy a fogyatékos gyermekek családban való nevelését elősegítse.

A fogyatékos gyermekek hátrányos helyzetben vannak egészséges társaikhoz viszonyítva akkor is, amikor bekerülnek a gyermekvédelmi szakellátásba vagy a szociális ellátásba. A bentlakásos elhelyezés sajátosságaiból adódóan a fogyatékos gyermekek nem kapják meg az életkoruknak megfelelő, fejlődésüket jobban biztosító, személyes kötődésre lehetőséget adó családszerű közeget. Ezáltal azok a hátrányok és nehézségek, amelyekkel fogyatékoságukból fakadóan eleve meg kell küzdeniük, tovább fokozódnak. A tartós intézményi elhelyezésből adódó hospitalizációs ártalmak elvágják annak a lehetőségét, hogy felnőtt korukban önállóan élhessenek a közösségben.

A fogyatékos gyermekeknek ugyanakkor több okból is nagyon kevés esélyük van arra, hogy az intézményi létből családba kerüljenek. A jogszabályi közeg nem ösztönzi ezt az utat, a fogyatékos gyermekekhez továbbra is ápolási és egészségügyi szükségleteik alapján közelít, és elkülöníti őket a társadalom többi tagjától különleges szükségleteik miatt. A gyermekvédelmi, illetve a szociális szakellátás szakmai közege sem eléggé bátor és tapasztalt ahhoz, hogy eredményesen integrálja a fogyatékos gyermekeket a közösségbe. A közösségben pedig elvétve találhatóak meg azok a befogadó szervezetek (köznevelés intézményei, egészségügyi szolgáltatók és szociális alapszolgáltatások), amelyek szolgáltatásaikkal tehermentesíteni és támogatni tudnak olyan családokat, legyen szó nevelőszülői, örökbefogadó vagy vérszerinti családokról, akik fogyatékos gyermekről gondoskodnak.

Az Otthont mindenkinek! projekt célja az volt, hogy bemutassa ezt a komplex problémakört, és egy szolgáltatási programcsomaggal több szinten is modell értékű beavatkozási lehetőséget kínáljon az érintetteknek.

A program elsődleges célcsoportja és kedvezményezettjei a fogyatékos gyermeket nevelő családok, illetve a gyermekvédelmi szakellátásban dolgozó szakemberek voltak. A program másodlagos célcsoportját a szakellátás szolgáltatószervezői és a szélesebb társadalom jelentették.

A program első időszakában a bevonandó szervezetek (szülőszervezetek, nevelőszülői hálózatok) megkeresése, igényfelmérés céljából fókuszcsoportos interjúk, valamint a szolgáltatási portfólió kidolgozása zajlott.

A családokat és szakembereket segítő szolgáltatások megvalósítása 2015 szeptemberében vette kezdetét. A modellprogram során fogyatékos gyermekeket nevelő családok támogatására családterápiás szolgáltatás indult el. A fogyatékos gyermekeket nevelő nevelőszülők, illetve a szakemberek támogatása nevelőszülői hálózatokon, a Fészek Gyermekvédő Egyesületen és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálaton keresztül valósult meg.

A nevelőszülők műhelyfoglalkozásokon vehettek részt, ahol fogyatékossgal kapcsolatos témákat és problémákat dolgoztak fel interaktív módon, egy-egy műhelyvezető és meghívott előadók segítségével. A nevelőszülői tanácsadók számára eszmegbeszélést és szupervíziót biztosított a program. A nevelőszülői hálózatok munkatársai a *Hatékony eszközök mindennapi szakmai konfliktusaink megoldásához* című képzést végezték el a projekt keretében.

A program a nevelőszülői hálózatok környezetében a fogyatékos gyermekek iránti érzékenyítés, szemléletformálás céljából pedagógusképzést – *„Fogadd el, fogadj el!” Pedagógusok felkészítése az értelmi sérült emberek társadalmi integrációját elősegítő osztályfőnöki órák vezetésére* – biztosított, illetve a képzések helyszínén közvéleményformáló rendezvények zajlottak.

A program során a nevelőszülői hivatás társadalmi ismertségének és elismertségének emelése érdekében létrehozták a Kézenfogva Nevelőszülői Díjat, illetve a társadalmi kommunikáció során is használható kisfilmek születtek.

A Kézenfogva Alapítvány munkája során régóta tapasztalja, hogy a fogyatékos emberekről általában, és speciális csoportjukról, a gyermekvédelmi szakellátásban elhelyezett fogyatékos gyermekekről kevés adat áll rendelkezésre, nem készülnek átfogó kutatások.

A Sherpa Consulting e.U. 2015 májusában kapott felkérést az **Otthont mindenkinek!** program hatásvizsgálatának elkészítésére. A hatásvizsgálat tervezése során különböző célokat tűztünk ki, tekintettel arra, hogy az Otthont mindenkinek! projekt egy olyan modell értékű kezdeményezés, melyet az alapítvány szeretne különféle támogatások segítségével hosszú távon folytatni.

A hatásvizsgálat a Kézenfogva Alapítvány munkatársaival szorosan együttműködve készült, három fő feladatból állt:

1. Statisztikai adatok, szakirodalom feldolgozása; a programot megelőzően készült előzetes kutatás, illetve a program során készült fókuszcsoportos interjúk áttekintése; a program célcsoportjai körében és a program helyszínein, a helyi intézményrendszer körében kérdőíves és interjúk felmérés végzése, valamint az említett adatforrások felhasználásával egy **helyzetelemzés készítése**.
2. **Az egyes programelemek értékelése** a célcsoportok (a szolgáltatási elemekben résztvevők) körében végzett kérdőíves felmérés, illetve a résztvevőkkel és a megvalósító szakemberek körében készített interjúk segítségével.
3. A program zárásaként a partnerszervezetekkel és a megvalósító szakemberekkel készített interjúk segítségével **programszintű értékelés készítése**.

A kutatás célja a modellprogram érintettjeinek és környezetének elemzése, a programelemek számszerűsíthető eredményeinek számbavétele, a projekt hatásainak vizsgálata és értékelése, valamint javaslatok összegyűjtése és megfogalmazása volt a modellprogram továbbfejlesztése érdekében. A hatásvizsgálat során primer adatgyűjtésre – interjúk és kérdőívek –, valamint másodelemzésre – szakirodalmi áttekintés, szakmai dokumentumok elemzése – egyaránt sor került.

A projekt célterülete Tiszakécske, Szirák, valamint Girincs és környéke volt. Az érintett településeken mindenhol több nevelőszülői hálózat van jelen, a legtöbb nevelőszülő a Fővárosi Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Nevelőszülői Hálózata, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Nevelőszülői Hálózata, illetve a „Fészek” Nevelőszülői és Helyettes Szülői Hálózat tagja. A Kézenfogva Alapítvány a program megvalósítása során együttműködési megállapodást az utóbbi két hálózattal kötött. Szirákon több hálózat tagjai is bekapcsolódtak a programba, az őket foglalkoztató hálózatokkal azonban az Alapítvány nem kötött szervezeti szintű együttműködési megállapodást.

Vezetői interjúkat 2015. augusztus és 2016. január között vettünk fel az Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság munkatársai, valamint a projektben résztvevő nevelőszülői hálózatok körében. Az interjúk alapján a fogyatékos gyermekek nem kiemelt célcsoportja egyik nevelőszülői hálózatnak sem, nem állnak rendelkezésre velük foglalkozó specializálódott szakemberek vagy megfelelő protokollok. A nevelőszülői tanácsadók is csak akkor rendelkeznek speciális, a fogyatékossgal kapcsolatos ismeretekkel, ha az az alapvégzettségükhöz kapcsolódik, vagy saját maguk választotta továbbképzésen sajátították el. A tanácsadók önértékelésük szerint jól eligazodnak a gyermekvédelmi rendszerben, de nem mindig látják át az egyéb ellátó rendszereket, kevés információval rendelkeznek a fejlesztési lehetőségekről. A nevelőszülői képzések egyik formája sem tartalmaz nagyobb arányban fogyatékosspecifikus ismereteket. Az állami fenntartású szervezetek életéből hiányzik a rendszeres szupervízió, esetmegbeszélés és a célzott továbbképzések, melyek a tanácsadókat és a nevelőszülőket támogathatnák.

Egyre több nevelőszülő vállal tartós beteg, illetve enyhe fokban értelmi fogyatékos gyermekeket, azonban a fogyatékos gyermekekről nem folyamatos az adatgyűjtés, az alapellátás és a szakellátás adatbázisai nem kapcsolódnak össze. A szakellátásból kikerülő gyermekekről, fiatalokról nincsenek adatok, minimális vagy

hiányzik az utókövetés. **Az, hogy egy nevelőszülőhöz fogyatékos gyermeket helyeznek-e el, függ a nevelőszülői tanácsadó hozzáállásától, felkészültségétől, a család fogadókészségétől és a környezet szolgáltatásokkal való ellátottságától is.**

A fogyatékos gyerekek életkorával együtt a problémák is változnak, esetenként súlyosbodnak, a kamaszkori nevelésben, illetve a fogyatékos felnőttek önállóságában (lakhatás, munkavállalás) különösen eszköztelenek a (nevelő)szülők. A hazagondozásnak, örökbefogadásnak esetükben minimális az esélye.

A nevelőszülői hálózatok kevés szolgáltatással tudják segíteni a fogyatékos gyermekeket segítő családokat, melyek többsége nem fogyatékosspecifikus. A nevelőszülőknek ugyanakkor nehézséget okoz, hogy a fogyatékos gyermeket fogadják-e a helyi intézményben, ott megfelelő szolgáltatást kap-e, vagy esetleg hetes óvodában, kollégiumba tudja csak elhelyezni a gyermeket. A fejlesztéseket, egyéb szolgáltatásokat többnyire a helyi intézményekben tudják igénybe venni vagy a vizsgált településektől 25-75 km-re.

Nagy különbség van a vizsgált három település között azok nagysága, társadalmi-gazdasági helyzete és a szolgáltatási ellátottság tekintetében is. Mind a statisztikai adatok, mind az elérhető szolgáltatások szempontjából is Tiszakécske (járási székhely) van a legjobb, Szirák a legrosszabb helyzetben a három település közül.

A települési kérdőíveket 2016. január-április között vettük fel. Célunk az volt, hogy a program célterületén a településeken lévő intézmények – óvoda, iskola, orvos, családsegítő, önkormányzat szociális osztálya stb. – szakembereitől gyűjtsünk adatokat a fogyatékos emberek helyzetére, a nevelőszülői családokkal kapcsolatos tapasztalataikra és fogyatékossgal kapcsolatos ismereteikre, attitűdjükre vonatkozóan. Hiánytalanul 20 kérdőívet töltöttek ki a válaszadók.

A felmérés alapján a programmal érintett területeken az intézmények túlnyomó többsége fogyatékos embereknek is nyújt szolgáltatásokat, a válaszadók 75%-a napi, heti rendszerességgel kerül kapcsolatba a célcsoporttal, ennek ellenére csak felük rendelkezik speciális szaktudással. **A különböző profilú intézmények a személyi feltételek (speciális szaktudás, szakember hiány, továbbképzés hiánya) és tárgyi feltételek (akadálymentesség, közlekedés) hiányával, illetve forráshiánnyal küzdenek a fogyatékos emberek ellátása kapcsán. Tiszakécskén, Szirákon és Girincs környékén egyaránt jellemző a fejlesztési lehetőségek hiánya.**

A válaszadók több problémát észlelnek a fogyatékos gyermeket nevelő családok körében, mint általában a nevelőszülői családok életében. A fogyatékos gyermeket nevelő nevelőszülők esetében a fogyatékossgal kapcsolatos ismeretek hiánya jelenti a legfőbb problémát, míg legkevésbé a jogi segítség hiányzik a nevelőszülőknek. Annak ellenére, hogy a nevelőszülői hálózatoknak szorosan együtt kell működniük számos intézménnyel, **az egyes területen dolgozók nem látják át az elérhető intézményeket, szolgáltatásokat, így a nevelőszülői hálózatokat, a nevelőcsaládokat sem tudják megfelelően tájékoztatni.**

A kérdőíves kutatás és az interjúk eredményei összhangban vannak, a kérdőíves felmérés még inkább rávilágított a szolgáltatási hiányokra, valamint hogy az intézményi együttműködések fejlesztésre szorulnak.

A program értékelését célzó interjúk 2016. szeptemberében zajlottak. A résztvevő és megvalósító szakemberek értékelése alapján az egyes programelemek többsége a résztvevők igényeihez rugalmasan igazodva valósult meg.

A célkitűzések közül a program hozzájárult a Gyermekvédelmi törvény fogyatékos gyermekekre vonatkozó 7. § (2) bekezdésének módosításához. **Ugyanakkor a projektben résztvevő nevelőszülői hálózatok azon a véleményen vannak, hogy a törvénymódosítás nem befolyásolja érdemben a fogyatékos gyermekek nevelőszülőhöz való kerülését.**

A nevelőszülőknek szóló műhelyek nagy sikerrel zajlottak. A résztvevő 35 fő mintegy 50 fogyatékos gyermeket nevel, s bár a program hatásait a szakemberek szerint nem lehet számszerűsíteni, a fogyatékosággal kapcsolatos gyakorlati ismeretek számos család életében jelenthetnek segítséget.

Sikeresnek mondható a program megvalósítása abból a szempontból is, hogy **a gyermekvédelmi szakemberek szakmai kompetenciáit többféle módon: képzéssel, esetmegbeszéléssel és az ezekhez kapcsolódó szupervíziós ülésekkel is fejlesztette. Az esetmegbeszélő csoportok innovatív eleme volt, hogy a résztvevők felkészítést kaptak önálló csoportok vezetésére.** Egyrészt a csoportfoglalkozásokat követően egyik alkalomról a másikra is érezkelni lehetett a nevelőszülői tanácsadók attitűdbeli változását, másrészt **4 csoport 6-6 fővel még a projekt idején elindult, így multiplifikáló hatásai is vannak a programnak.** Ugyanakkor az a cél, hogy a szolgáltatási portfólióhoz kapcsolódóan módszertani átadás is megvalósuljon, csak az esetmegbeszélő csoportokban valósult meg.

A társadalmi szemléletformálás érdekében a projekt során pedagógusképzések és rendezvények is megvalósultak, melyek során 31 pedagógus és 285 gyermek vett részt a programelemekben. Az események kapcsán és általában a program megvalósítása során sajtómegjelenéseket generált az alapítvány. A közvéleményformálás abból a szempontból nem volt sikeres, hogy a „Fogadd el, fogadj el” képzések és rendezvények nem a projekt célterületein valósultak meg, mert ott nem volt megfelelő érdeklődés, nem sikerült az érintettek bevonása a nevelőszülői tanácsadók személyes közreműködésével sem.

A program során a Kézenfogva Alapítvány első ízben hirdette meg a „KézenFogva nevelőszülői díj 2016” című pályázatot. A díj értékét emelte a prominens személyiségekből álló bíráló bizottság.

Összességében a projektet érintő nagyobb változások – a projekt szakmai vezetőjének magánéleti okokból történő távozása, a tervezett képzések átalakítása, a tervezett helyszínek módosítása – ellenére a program sikeresen megvalósult. **A nevelőszülőknek, illetve nevelőszülői tanácsadóknak szóló programelemek támogatták a családszerű ellátásokra való áttérést a befogadó családok ismereteinek növelésével és pszichés teherbírásuk elősegítésével.**

A modellprogram ebben a formájában valószínűleg nem folytatható, azonban a megvalósítás során számos olyan tapasztalat gyűlt össze, amelyek az egyes szolgáltatások fejlesztéséhez és fenntartásához, vagy további projektek generálásához használhatóak fel. A fogyatékos gyermeket nevelő családok számára nyújtott családterápiás szolgáltatás a program zárását követően is elérhető.

A projektben résztvevő és a programot megvalósító szakemberek egybehangzó véleménye, hogy hosszú távú támogatások, széleskörű, a családok közvetlen közelében elérhető szolgáltatások nélkül nem növelhető érdemben a családban élő gyermekek száma. Hozzájárul ehhez a gyermekvédelmi rendszernek azon strukturális hiányossága is, hogy a fogyatékos gyermekek elhelyezésének nincsen „irányítása”, a nevelőszülői hálózatoknak nem kiemelt célcsoportja a fogyatékos gyermekek és nincsenek az ellátásukhoz kapcsolódó speciális protokollok vagy felkészítés. Mindezeket túl a családban való elhelyezés szigorú korlátját jelentik a szabad férőhelyek.

A Kézenfogva Alapítvány Otthont mindenkinek! című modellprogramjának bemutatásával, valamint a program során készült hatásvizsgálat eredményeivel hozzá kívánunk járulni a fogyatékos gyermekek családban való nevelésének elősegítéséhez. Kutatásunk adalékként, programunk ígéretes gyakorlatként szolgálhat a fogyatékos gyermekeket és családjaikat érintő komplex problémakör tárgyalásához, valamint a szükségletekhez igazodó szolgáltatásfejlesztéshez.

2. Otthont mindenkinek! program

2.1. Célok

A Kézenfogva Alapítvány 2014 novembere és 2016 decembere között valósította meg az Otthont mindenkinek! című modellprogramját magántámogató segítségével. A projekt átfogó célja az volt, hogy a fogyatékos gyermekek családban való nevelését elősegítse.

A program megalapozásaként 2013-ban a Kézenfogva Alapítvány előzetes kutatást készített, mely során a projekt tervezésekor megfogalmazott hipotézisek többsége megerősítést nyert. Az előzetes kutatás is alátámasztotta, hogy **a fogyatékos gyermekek hátrányos helyzetben vannak egészséges társaikhoz viszonyítva akkor is, amikor bekerülnek a gyermekvédelmi szakellátásba vagy a szociális ellátásba.**

A bentlakásos elhelyezés sajátosságaiból adódóan a fogyatékos gyermekek nem kapják meg az életkoruknak megfelelő, fejlődésüket jobban biztosító, személyes kötődésre lehetőséget adó családszerű közeget. Ezáltal azok a hátrányok és nehézségek, amelyekkel fogyatékoságukból fakadóan eleve meg kell küzdeniük, tovább fokozódnak. A tartós intézményi elhelyezésből adódó hospitalizációs ártalmak elvágják annak a lehetőségét, hogy felnőtt korukban önállóan élhessenek a közösségben.

A fogyatékos gyermekeknek ugyanakkor több okból is nagyon kevés esélyük van arra, hogy az intézményi létből családba kerüljenek. A jogszabályi közeg nem ösztönzi ezt az utat, a fogyatékos gyermekekhez továbbra is ápolási és egészségügyi szükségleteik alapján közelít, és elkülöníti őket a társadalom többi tagjától különleges szükségleteik miatt.

Az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (továbbiakban Gyermekvédelmi törvény, Gyvt.) 2014-es változása lehetővé tette, hogy a gyermekeket 3 éves korig mindenképpen, 12 éves kor alatt pedig felmenő rendszerben vezessék ki a bentlakásos intézményi ellátásból és családszerű, közösségre alapozott szolgáltatásokat biztosítsanak számukra. A törvény azonban kivételt tesz a fogyatékos és tartósan beteg gyermekek esetében: megengedi, hogy továbbra is a kedvezőtlenebb, személytelenebb és alacsonyabb színvonalú ellátást biztosító intézeti környezetben nevelkedjenek.

A gyermekvédelmi, illetve a szociális szakellátás szakmai közege sem eléggé bátor és tapasztalt ahhoz, hogy eredményesen integrálja a fogyatékos gyermekeket a közösségbe. A közösségben pedig elvértve találhatóak meg azok a befogadó szervezetek (köznevelés intézményei, egészségügyi szolgáltatók és szociális alapszolgáltatások), amelyek szolgáltatásaikkal tehermentesíteni és támogatni tudnak olyan családokat, legyen szó nevelőszülői, örökbefogadó vagy vérszerinti családokról, akik fogyatékos gyerekekről gondoskodnak.

A szociális alapellátás nem rendelkezik kellő ismerettel a gyermekvédelmi ellátásról, illetve az átvezetéshez szükséges felkészültséggel és erőforrásokkal. A gyermekvédelmi szakellátás pedig nem rendelkezik kellő ismerettel a fogyatékoságot illetően, annak ellenére sem, hogy a különleges és speciális nevelőszülői, illetve a bentlakásos ellátáson keresztül vállaltan fogadnak fogyatékos gyermekeket.

Az Otthont mindenkinek! projekt célja az volt, hogy bemutassa ezt a komplex problémakört, és egy szolgáltatási programcsomaggal több szinten is modell értékű beavatkozási lehetőséget kínáljon az érintetteknek.

A program elsődleges célcsoportja és kedvezményezettjei a fogyatékos gyermeket nevelő családok, illetve a gyermekvédelmi szakellátásban dolgozó szakemberek voltak. A program másodlagos célcsoportját a szakellátás szolgáltatósszervezői és a szélesebb társadalom jelentették.

2.2. Megvalósítás

A program első időszakában a bevonandó szervezetek (szülőszervezetek, nevelőszülői hálózatok) megkeresése, igényfelmérés céljából fókuszcsoporthoz interjúk, valamint a szolgáltatási portfólió kidolgozása zajlott. Az igények alapján az eredeti tervek több ponton is módosultak, melyeket a *Programelemek értékelése* című fejezetben mutatunk be részletesen.

A családokat és szakembereket segítő szolgáltatások megvalósítása 2015 szeptemberében vette kezdetét.

A modellprogram során fogyatékos gyermekeket nevelő családok támogatására családterápiás szolgáltatás indult el. A fogyatékos gyermekeket nevelő nevelőszülők, illetve a szakemberek támogatása nevelőszülői hálózatokon, a Fészek Gyermekvédő Egyesületen és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálaton keresztül valósult meg.

A nevelőszülők műhelyfoglalkozásokon vehettek részt, ahol fogyatékossgal kapcsolatos témákat és problémákat dolgoztak fel interaktív módon, egy-egy műhelyvezető és meghívott előadók segítségével. A nevelőszülői tanácsadók számára eszmegbeszélést és szupervíziót biztosított a program. A nevelőszülői hálózatok munkatársai a *Hatékony eszközök mindennapi szakmai konfliktusaink megoldásához* című képzést végezték el a projekt keretében.

A program a nevelőszülői hálózatok környezetében a fogyatékos gyermekek iránti érzékenyítés, szemléletformálás céljából pedagógusképzést – „Fogadd el, fogadj el!” *Pedagógusok felkészítése az értelmi sérült emberek társadalmi integrációját elősegítő osztályfőnöki órák vezetésére* – biztosított, illetve a képzések helyszínén közvéleményformáló rendezvények zajlottak.

A program során a nevelőszülői hivatás társadalmi ismertségének és elismertségének emelése érdekében létrehozták a Kézenfogva Nevelőszülői Díjat, illetve a társadalmi kommunikáció során is használható kisfilmek születtek.

3. Hatásvizsgálat

3.1. Célok, módszerek

A Kézenfogva Alapítvány munkája során régóta tapasztalja, hogy a fogyatékos emberekről általában, és speciális csoportjukról, a gyermekvédelmi szakellátásban elhelyezett fogyatékos gyermekekről kevés adat áll rendelkezésre, nem készülnek átfogó kutatások.

A Sherpa Consulting e.U. 2015 májusában kapott felkérést az Otthont mindenkinek! program hatásvizsgálatának elkészítésére. A hatásvizsgálat tervezése során különböző célokat tűztünk ki, tekintettel arra, hogy az Otthont mindenkinek! projekt egy olyan modell értékű kezdeményezés, melyet az alapítvány szeretne különféle támogatások segítségével hosszú távon folytatni.

A hatásvizsgálat a Kézenfogva Alapítvány munkatársaival szorosan együttműködve készült, három fő feladatból állt:

1. Statisztikai adatok, szakirodalom feldolgozása; a programot megelőzően készült előzetes kutatás, illetve a program során készült fókuszcsoporthoz interjúk áttekintése; a program célcsoportjai körében és a program helyszínein, a helyi intézményrendszer körében kérdőíves és interjúk felmérés végzése, valamint az említett adatforrások felhasználásával egy **helyzetelemzés készítése**.
2. **Az egyes programelemek értékelése** a célcsoportok (a szolgáltatási elemekben résztvevők) körében végzett kérdőíves felmérés, illetve a résztvevőkkel és a megvalósító szakemberek körében készített interjúk segítségével.

3. A program zárásaként a partnerszervezetekkel és a megvalósító szakemberekkel készített interjúk segítségével **programszintű értékelés készítése.**

A kutatás célja a modellprogram érintettjeinek és környezetének elemzése, a programelemek számszerűsíthető eredményeinek számbavétele, a projekt hatásainak vizsgálata és értékelése, valamint javaslatok összegyűjtése és megfogalmazása volt a modellprogram továbbfejlesztése érdekében. A hatásvizsgálat során primer adatgyűjtésre – interjúk és kérdőívek –, valamint másodelemzésre – szakirodalmi áttekintés, szakmai dokumentumok elemzése – egyaránt sor került. **A hatásvizsgálat során az alábbi felméréseket végeztük el.**

1. táblázat A hatásvizsgálat során végzett adatfelvételek

Feladat	Ütemezés	Felelős	Darabszám
Helyzetelemzés			
Fókuszcsoportos interjúk a program célcsoportjai körében (nevelőszülői tanácsadók, nevelőszülők, örökbefogadó szülők, súlyosan halmozottan sérült gyermekek szülei)	2015. január-április	Kézenfogva Alapítvány	4 db, összesen 38 fő részvételével
Vezetői interjú a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatósággal és a megyei kirendeltséggel	2015. november, 2016. január	Sherpa Consulting	2 db, összesen 2 fő részvételével
Vezetői interjú a nevelőszülői hálózatokkal (szakmai vezetők, nevelőszülői tanácsadók)	2015. augusztus-2016. január	Sherpa Consulting	4 db, összesen 6 fő részvételével
Kérdőíves kutatás a program megvalósulási helyszínein a helyi intézményrendszer körében	2016. január-április	Sherpa Consulting	20 db
Egyes szolgáltatási elemek értékelése			
Nevelőszülőknek tartott műhelyfoglalkozások előzetes kérdőíve 3 csoportban	2015. szeptember	Sherpa Consulting	39 db
Nevelőszülőknek tartott műhelyfoglalkozások értékelő kérdőíve 3 csoportban	2016. június	Sherpa Consulting	30 db
Hatékony eszközök mindennapi szakmai konfliktusaink megoldásához c. képzés visszajelző kérdőívei két csoportban	2016. április/október	Kézenfogva Alapítvány	26 db
„Fogadd el, fogadj el!” Pedagógusok felkészítése az értelmi sérült emberek társadalmi integrációját elősegítő osztályfőnöki órák vezetésére c. képzés visszajelző kérdőívei két csoportban	2016. április/december	Kézenfogva Alapítvány	31 db

Feladat	Ütemezés	Felelős	Darabszám
Programszintű értékelés			
Vezetői interjú nevelőszülői hálózatokkal	2016. szeptember	Sherpa Consulting	2 db, összesen 4 fő részvételével
Interjú megvalósító szakemberekkel	2016. szeptember	Sherpa Consulting	5 db

A hatásvizsgálat során másodelemzéssel feldolgozott dokumentumok az alábbiak voltak:

- A program megalapozásként készítette előzetes kutatás: Büki Péter, Kovács Éva, Pordán Ákos (2013) *Fogyatékos gyermekek életlehetőségei, életminősége, Kutatási összefoglaló* [Kézirat] Kézenfogva Alapítvány.
- Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Gyermekvédelmi Központ Nevelőszülői Hálózata (2015) *Szakmai Program*.
- „Fészek” Nevelőszülői és Helyettes Szülői Hálózat (2015) *Szakmai Program*.
- Fővárosi Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Nevelőszülői Hálózata (2014) *Szakmai Program*.
- A *Felhasznált irodalom* című fejezetben felsorolt források.

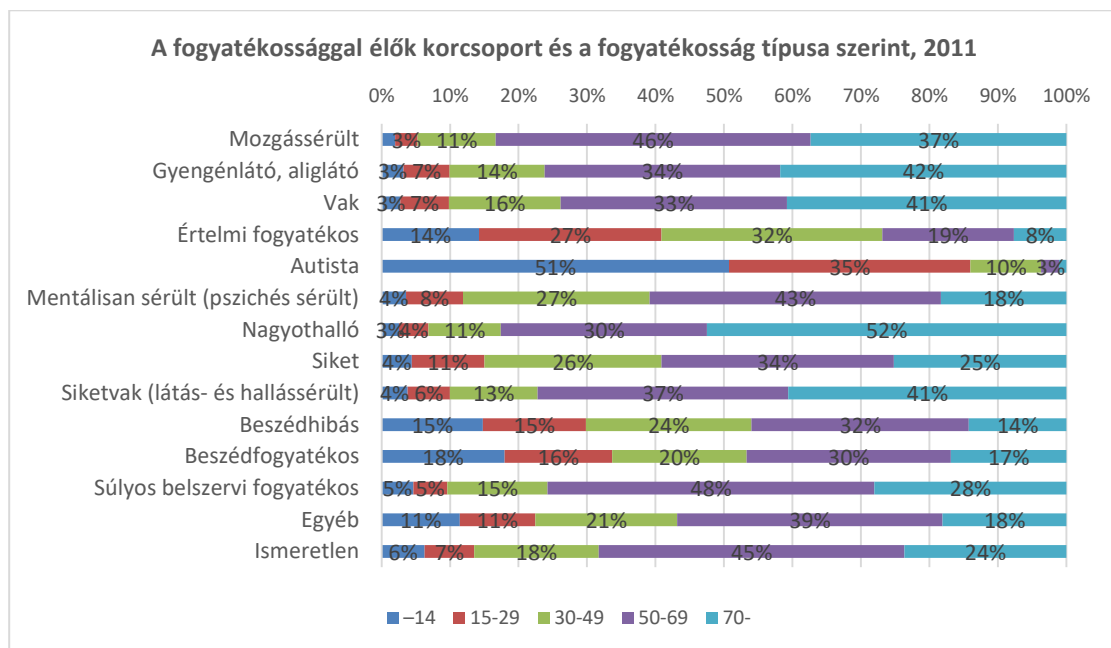
3.2. A helyzetelemzés legfontosabb eredményei

3.2.1. Fogyatékos gyermekek Magyarországon

A 2011-es népszámlálás alapján 490 578 fő, a teljes népesség 4,9%-a fogyatékossgal él, 1 648 413 fő (16,6%) tartósan beteg (Tausz et al. 2015). A 2001-es népszámláláshoz képest Magyarország népessége 260 687 fővel, 3%-kal, míg a magukat fogyatékossgal élőknek tekintők száma 86 428 fővel, 0,7%-kal csökkent.

A fogyatékos emberek körében jóval alacsonyabb a gyermekkorúak aránya, mint a teljes népesség körében: a fogyatékossgal élők több mint fele 60 éves vagy idősebb, míg ez az arány a teljes népességen belüli 24%. Mind a teljes népességben, mind a fogyatékossgal élők körében azonos arányban mutatkozik nőtöbbség. A legtöbb gyermekkorú az autisták csoportjában van, mivel a fogyatékossgal diagnosztizálása csak az elmúlt évtizedekben vált gyakorlattá, a legtöbb idős személy pedig a nagyothallók körében található. Az átlagosnál több gyermekkorú található még az értelmi fogyatékos, a beszédhibás és beszéd fogyatékos személyek között. Az életkor előrehaladtával bizonyos fogyatékossgal egyre súlyosbodnak, míg az autizmussal érintettek száma az idősebb korosztályokban folyamatosan csökken, mely az autizmus diagnosztizálásának fent említett sajátosságával áll összefüggésben. Az értelmi fogyatékos személyek körében a 30-49 évesek a legnépesebb korosztály (a gyerekek, fiatalok ennél jóval kevesebben, bár az átlagot meghaladó arányban vannak), majd fokozatosan csökken a részesedésük az idősebbek körében (ld. 1. ábra).

1. ábra

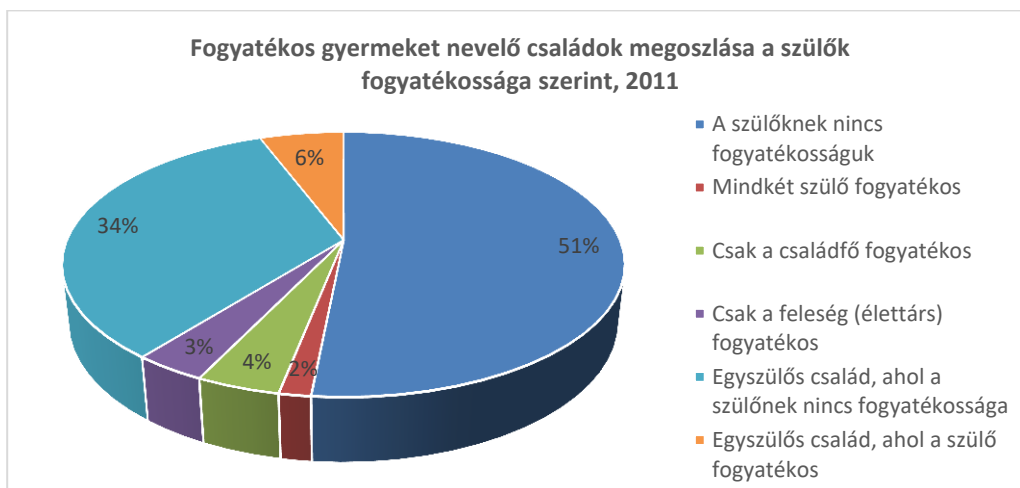

Forrás: KSH Népszámlálás 2011, saját szerkesztés

A fogyatékossgal élők 92%-a magánháztartásban, 8%-a (közel 39 000 fő) intézeti háztartásban él, bentlakásos intézmény (pl. ápoló-gondozó otthon, idősek otthona) lakója. A teljes népességben az intézetben élők aránya 2%.

A családok 9%-ában él fogyatékossgal élő személy, ebből a családok 2,3%-ában fogyatékos gyermek. A fogyatékos gyermekek szülei az esetek felében nem fogyatékosok, azonban magas azoknak a családoknak a száma, ahol egyedülálló szülő neveli a fogyatékos gyermeket.

2. ábra

Forrás: KSH Népszámlálás 2011, saját szerkesztés

3.2.2. Fogyatékos gyermekek a gyermekvédelmi szakellátásban

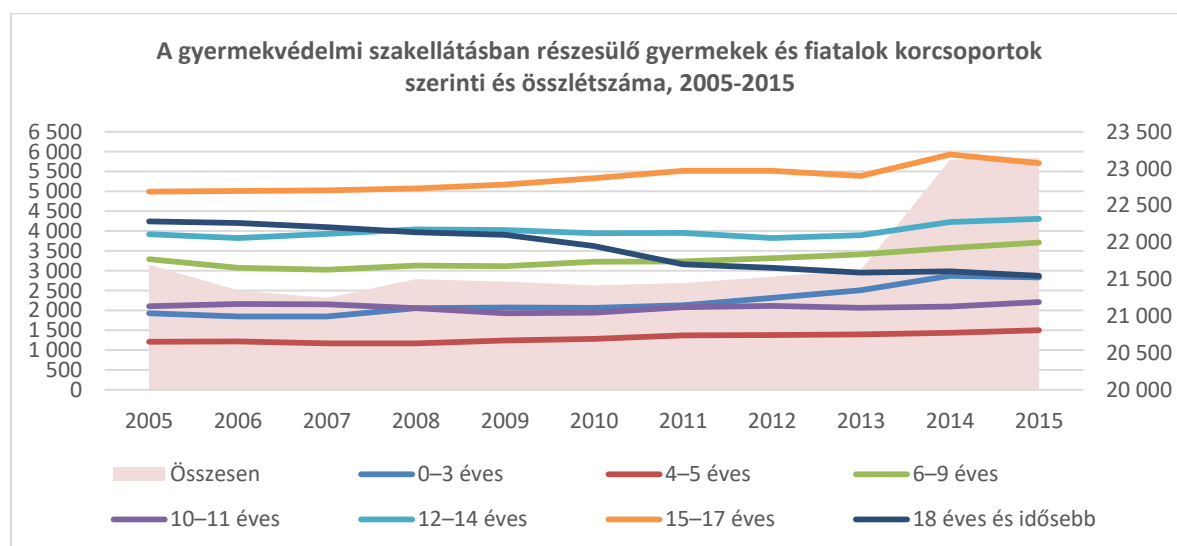
A gyermekvédelmi szakellátás keretében kell biztosítani az ideiglenes hatállyal elhelyezett, illetve a nevelésbe vett gyermek otthont nyújtó ellátását, a fiatal felnőtt további utógondozói ellátását, valamint a szakellátást más okból igénylő gyermek teljes körű ellátását. **Különleges ellátását kell biztosítani a tartósan beteg, a fogyatékos, valamint a három év alatti (ezért különleges szükségletű) gyermekek számára.** Speciális ellátást kell biztosítani a súlyos pszichés vagy disszociális tüneteket mutató, valamint pszichoaktív szert használó (speciális szükségletű) gyerekek számára. Különleges és speciális ellátást együttesen kell biztosítani a különleges és speciális szükségletet egyidejűleg mutató gyermek (kettős szükségletű gyermek) számára.

Otthont nyújtó ellátást biztosítható nevelőszülőnél, gyermekotthonban vagy a Szociális törvény hatálya alá tartozó fogyatékosokat ápoló-gondozó bentlakásos intézményben, illetve fogyatékosok vagy pszichiátriai betegek lakóotthonában a TEGYESZ támogatásával (pl. családgondozás, a gyermekvédelmi gyámság ellátása). A gyermekvédelmi szakellátásból a gyermek hazakerülhet (másik szülőnél vagy harmadik személynél helyezhetik el), családba vagy örökbe fogadhatják, illetve nagykorúvá válásakor a nevelésbe vétel megszűnik, de kérhető a fiatal felnőtt utógondozása.

A Gyermekvédelmi törvény elfogadását követően átmenetileg csökkent a gyermekvédelmi szakellátásban elhelyezett gyermekek száma, azonban „Ma csaknem annyi gyerek él szakellátásban, mint a törvény bevezetését megelőzően, a megfelelő korú népességre számított arány pedig nagyobb, mint 1997-ben vagy az azt megelőző években volt.” (Darvas et al. 2016, 28.)

2015-ben 20 271 fő 0-17 éves gyermek élt szakellátásban. Korcsoportok tekintetében a legnagyobb a 15-17 évesek aránya. Miközben a népességben a gyermekkorúak száma folyamatosan csökken, a szakellátásban az elmúlt 10 évben jelentősen megnövekedett a 0-3 éves korúak aránya, mely a beáramlás folyamatos növekedésével együtt, a gyermekes családok segítségével kapcsolatos állami szerepvállalás kudarcára utal. A gyermekvédelmi szakellátásban részesülő fiatalok tízezer azonos korú lakosra jutó aránya a kiskorúak összességét tekintve 2010-ben 9,9, míg 2015-ben 11,8 fő volt (Darvas et al. 2016).

3. ábra

Forrás: KSH STADAT, saját szerkesztés¹

¹ A gyámhatóság a gyermek vagy a fiatal felnőtt kérelmére - a gyermek nagykorúságának elérése előtt a gyermekvédelmi gyám javaslatának figyelembevételével - elrendeli az utógondozói ellátást, ha a gyermek, illetve a fiatal felnőtt nevelésbe vétele nagykorúvá válásával szűnt meg, és

A gyermekvédelmi szakellátásban felülreprezentáltak mind a fogyatékos, mind a roma gyermekek, s a két adat között egyértelmű összefüggés van. A gyermekvédelmi szakellátásban elhelyezett gyerekek körülbelül 20%-a fogyatékos, míg a teljes népességben a fogyatékos emberek aránya 5% (KSH STADAT). Az ERRC kutatásai alapján 2007-ben a felkeresett intézményekben élő gyerekek 58%-a roma származású volt (Európai Jogok Központja, 2007). 2010-ben a fővárosban és négy megyében felvett adatok alapján a vizsgált intézményekben a roma gyerekek aránya 65,9% volt: „A négy olyan otthonból, ahol a fogyatékos és a roma gyermekek arányáról is adtak adatokat, három otthonban minden értelmi fogyatékosnak minősülő gyermek romának vallotta magát illetve romának ítélte őt a nevelő. A negyedik gyermekotthonban pedig a gondozásuk alatt álló fogyatékosként minősített gyermekek 90%-át becsülték roma származásúnak.” (Európai Jogok Központja, 2011, 46.)

A fogyatékos gyermekek egy része már közvetlenül születése után gyermekvédelmi szakellátásba kerül, vagy mert a fogyatékoság ténye miatt kialakult krízishelyzetben a család lemond a gyermek neveléséről (Demcsik, 2015), vagy mert a szülők egyéb, pl. lakhatási vagy anyagi problémákból fakadóan nem vihetik haza a gyermeket.² Sokukról a szakellátásba kerülést követően derül ki a normálistól eltérő fejlődési menet, jellemzően az óvodáztatás, iskoláztatás során merülnek fel olyan problémák, melyek elindítják a kivizsgálást és a diagnózis felállítását. A szakellátásba kerülő gyermekek mindössze 17%-ának van alapellátási előzménye, ezért az elhelyezés során gyakran nem állnak rendelkezésre a szükségletekre vonatkozó információk (Rácz, Esély 2014/3). Ugyanakkor a szakellátásban élő gyermekek legnagyobb része, 2013-ban 67%-a értelmi fogyatékos (Tausz et al., 2015). A hátrányos helyzetű, veszélyeztetett, vagy védelembe vett gyermekek körében az értelmi fejlődést negatívan befolyásoló rizikófaktorok jelenléte rendkívül magas, és ezek a hatások hatványozottan jelentkeznek. Ez felveti azt a kérdést, hogy a gyermekek és családok milyen fejlesztést, segítséget kaptak az alapellátás keretében, illetve időben történik-e a gyermek kiemelése (Demcsik, 2015).

Pozitív tendencia, hogy **egyre több gyermek nevelkedik családszerű ellátás keretében nevelőszülőknél, a gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek és fiatal felnőttek összlétszámához viszonyítva 2015-ben 62,59% az arányuk. Ugyanakkor a nevelőszülők száma stagnál vagy csökken, melyet feltehetően – paradox módon – a foglalkoztatási jogviszony bevezetése erősíteni fog.** A nevelőszülőknél történő növekvő számú elhelyezés, összevetve a nevelőszülők csökkenő létszámával, azzal a következménnyel járhat, hogy egyre több gyermek kerül egy nevelőszülői családba (ld. 4. ábra).

a) létfenntartását önállóan biztosítani nem tudja, vagy

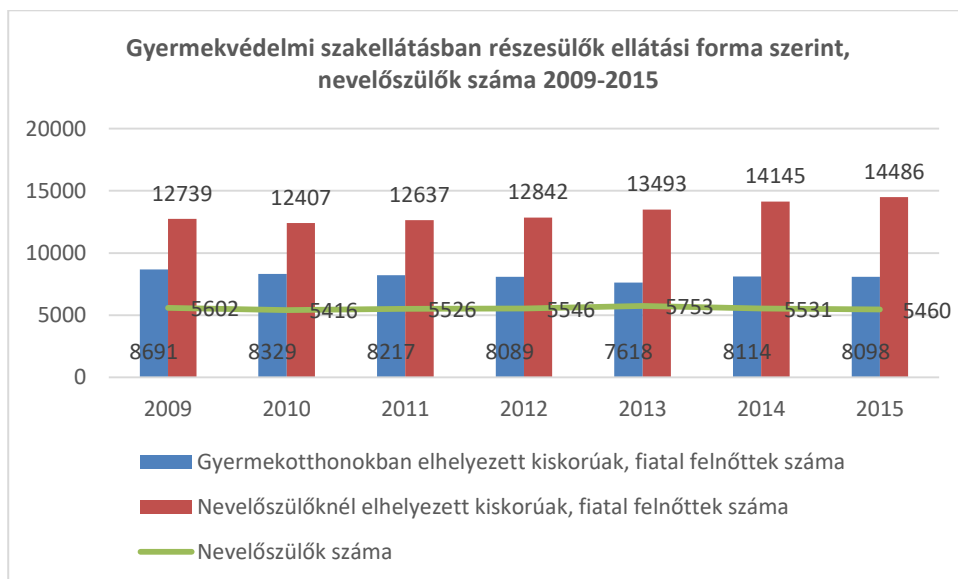
b) köznevelési, felsőoktatási vagy felnőttképzési intézménnyel (szolgáltatóval) tanulói, hallgatói vagy felnőttképzési jogviszonyban áll, vagy

c) szociális bentlakásos intézménybe felvételét várja.

Az utógondozás megszűnik legkésőbb a fiatal 25. évének betöltésével. (Ld. Gyvt. 93. §)

² A helyzetelemzés során készített interjúk alapján a borsodi szakemberek szerint önmagában a fogyatékoság nem oka a szakellátásba kerülésnek, mert általában csak később derül fény a gyermek állapotára. Ugyanakkor a Fészek Egyesület szerint önmagában anyagi okok miatt sem történik kiemelés, összetett problémákkal küzdenek a családok.

4. ábra

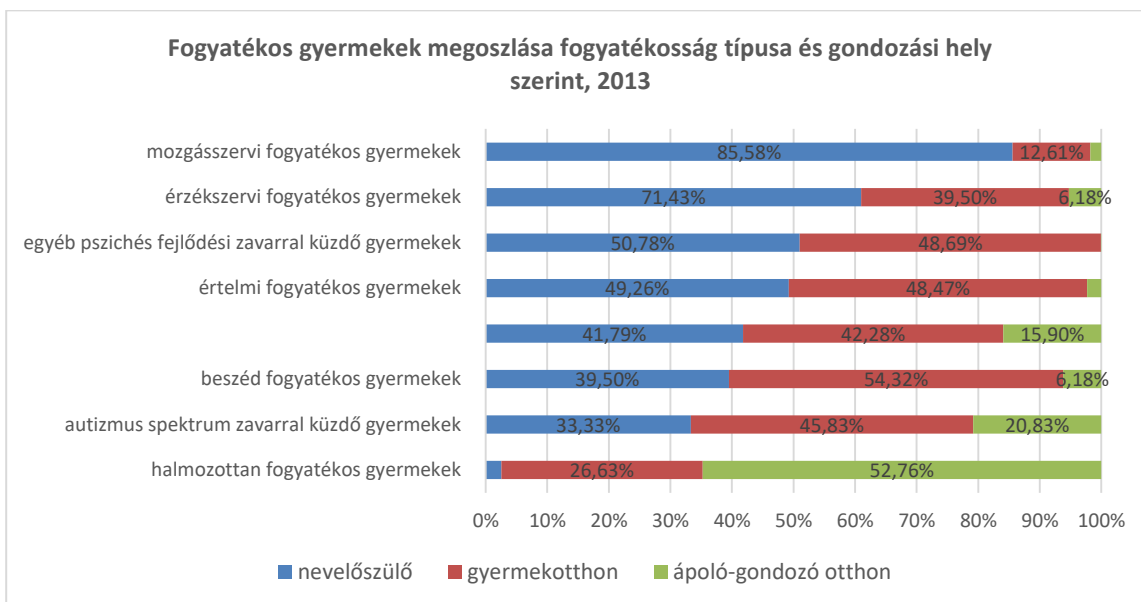

Forrás: KSH STADAT, saját szerkesztés

2013-ban a gyermekvédelmi szakellátásban részesülő gyermekek 16,94%-a fogyatékos, közülük 49,2% nevelőszülőnél, 45,3% gyermekotthonban, 5,5% ápoló-gondozó otthonban nevelkedett (EMMI, 2015).

A különböző fogyatékossgal élő gyermekek elhelyezésében nagy különbség van: a legnagyobb arányban a mozgásszervi fogyatékossgal élő gyermekeket tudják nevelőszülőnél elhelyezni, míg a halmozottan fogyatékos gyermekek több mint fele a Szociális törvény hatálya alá tartozó ápoló-gondozó intézményben élt 2013-ban.

5. ábra

Forrás: EMMI 2015, saját szerkesztés

A különböző fogyatékossgal élő gyermekek elhelyezésének különbségeit számos tényező befolyásolja, mint például:

- a fogyatékossg súlyossága, halmozódása,

- a rendelkezésre álló üres férőhelyek földrajzi elhelyezkedése,
- a gondozási helyek tárgyi feltételei (pl. akadálymentesség, speciális eszközök, stb.),
- a gondozási helyek személyi feltételei,
- a gondozási hely szűkebb-tágabb környezeti adottságai.

A 2014-es adatok között nem szerepel külön a fogyatékos gyermekekre vonatkozó adat, de ebben az évben már a különleges szükségletű gyermekek 64,5%-a nevelkedett nevelőcsaládnál (a különleges szükségletű gyermekek körébe tartoznak a 3 év alatti és a tartósan beteg gyermekek is).

2. táblázat A gyermekvédelmi szakellátásban elhelyezettek létszámának alakulása ellátási szükséglet, életkori megoszlás és gondozási formánkénti bontásban 2014. december 31-én

Életkor/szükséglet	Gondozási hely				
	Nevelőszülő-nél	Gyermek-otthonban	Szoc.tv. hatálya alá tartozó ápolást, gondozást nyújtó intézményben	Külső férőhelyen	ÖSSZESEN (fő)
0-2 éves	1 900	298	21	0	2 219
3-5 éves	1 895	196	34	0	2 125
6-11 éves	4 557	986	81	0	5 624
12 év alatti	8 352	1 480	136	0	9 968
12 év feletti	4 358	5 440	187	0	9 985
Összes kiskorú	12 710	6 920	323	0	19 953
Különleges szükségletű	4 410	2 110	318	0	6 838
Speciális szükségletű	18	557	3	0	578
Különleges és speciális szükségletű	4	106	0	0	110
Kettős szükségletű	10	160	0	0	170
Utógondozói ellátott	1 524	1 170	5	270	2 969
Mindösszesen	14 234	8 090	328	270	22 922

Forrás: Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság felmérése a TEGYESZ-eken keresztül (EMMI, 2015)

Intézményi elhelyezésben (gyermekotthonban, Szociális törvény hatálya alá tartozó ápoló-gondozó otthonban) a háttéranyag szerint a súlyos fogyatékos, tartósan beteg, a halmozottan fogyatékos, halmozottan beteg gyermekek részesülnek elsősorban, mivel **a nevelőszülői ellátás mellől hiányzik az összetett feltételrendszer, mely szükséges volna egy az állam és a nevelőszülő részéről egyaránt felelősséggel és biztonsággal vállalható feladatellátáshoz.**

Ahhoz, hogy minél több fogyatékos gyermek kerülhessen nevelőszülői családokhoz, az EMMI szerint érzékenyítő kommunikációra, célirányos toborzásra, a gyermekvédelmi szakellátási rendszerben meglévő erőforrások mozgósítására, ki nem használt külső erőforrások megtalálására és bevonására, szemléletformálásra, képzésekre, újszerű támogató, tanácsadó szolgáltatásokra, stb. van szükség. Ugyanakkor, mivel álláspontjuk szerint **mindig lesznek olyan gyermekek, akik speciális gondozási körülményekre szorulnak, ezért szükséges az intézményi ellátás** humán erőforrásának karbantartása és **megerősítése**, a tárgyi, környezeti feltételek **karbantartása és fejlesztése** (EMMI 2015).

A fogyatékos gyermekek nevelőszülőknél történő elhelyezése több dilemmát is felvet. Nagyon kevés különleges vagy speciális szükséglet ellátására alkalmas nevelőszülő áll rendelkezésre. Egyes szakemberek szerint a nevelőszülők és a náluk élő fogyatékos gyermekek nehezebben jutnak hozzá differenciált szakmai segítséghez, mint az intézményben dolgozók, élők; a nevelőcsaládok jellemzően a lakóhely

szerinti intézmények kapacitáshiányos szolgáltatásait tudják igénybe venni (Rácz, 2014). Egy 2009-es kutatás már rámutatott, hogy a nevelőszülők hátrányos helyzetű településeken – szolgáltatáshiányos területeken – koncentrálódnak, jellemzően alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek, és jövedelmi helyzetük alapján is megkérdőjelezhető, hogy megfelelőbb, professzionálisabb ellátást tudnak-e biztosítani a náluk elhelyezett fogyatékos gyermekek számára, mint azok saját családjai (Babusik, 2009 és Darvas et. al. 2016). Ugyanakkor a nevelőszülői hálózatok fejlesztése ellenérdekeltté teszi a rendszert a vérszerinti szülőkkel való kapcsolattartásban tett erőfeszítésekre, és így a sikeres hazagondozásra (Rácz 2014).

Sajnálatos módon a fogyatékos gyermekek nagyon kis hányada kerül haza, vagy örökbefogadó családokhoz³, melynek egyrészt az lehet az oka, hogy az alapellátásból kikerülve a családgondozás feladata „gazdátlan marad”, másrészt mind a fogyatékos, mind a roma gyerekeket erősen sújtja a szakellátás dolgozói és a szélesebb társadalom előítéletes gondolkodása, illetve diszkriminációja:

„Egy év örökbefogadási kérelmeit elemezve megállapítható, hogy az előzetes szelekció elsősorban a roma és a beteg gyermekeket sújtja, és az örökbe fogadó szülők elfogadó vagy elutasító magatartása összefüggést mutat a szülő(k) „hagyományos” vagy „rendhagyó” helyzetével. Diszkrimináció tehát több szinten történhet: a törvény által, mely bizonyos családformákat eleve kirekeszt; az örökbefogadásban közreműködő hivatalos személyek útján, akik az alkalmassági döntést meghozzák; az örökbefogadásra készülő szülők részéről, akik elutasítják az idősebb, egészségkárosodott, illetve roma gyermekeket; és végső soron osztályalapú diszkrimináció figyelhető meg abban, ahogy a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok gyermekei a jobb módú, akár a hagyományostól eltérő családformában élő személyekhez kerülnek.” (Neményi-Takács, 215, 67.)

Elérve a felnőttkort, a fogyatékos fiatalok és családjaik szembesülnek a foglalkoztatási és lakhatási lehetőségek hiányával, s mivel az önálló életvezetésre többség nem képes vagy nem készíti fel őket megfelelően a szakellátás: „A fogyatékos fiatal felnőttek támogatása során egy biztos intézményi elhelyezés a gyermekvédelem számára megnyugtatóbb, melyet az is mutat, hogy sokszor az önálló élet megkezdésének sikertelensége a szociális ellátásba vezeti a fiatal felnőttet.” (Csurgó-Rácz, 2009, 4-6.)

3.2.3. Az Otthont mindenkinek! program céltelepülései

A projekt célterülete Tiszakécske, Szirák, valamint Girincs és környéke volt. Az érintett településeken mindenhol több nevelőszülői hálózat van jelen, a legtöbb nevelőszülő a Fővárosi Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Nevelőszülői Hálózata, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Nevelőszülői Hálózata, illetve a „Fészek” Nevelőszülői és Helyettes Szülői Hálózat tagja. A Kézenfogva Alapítvány a program megvalósítása során együttműködési megállapodást az utóbbi két hálózattal kötött. Szirákon több hálózat tagjai is bekapcsolódtak a programba, az őket foglalkoztató hálózatokkal azonban az Alapítvány nem kötött szervezeti szintű együttműködési megállapodást.

³ Az örökbefogadások száma az elmúlt 10 évben jelentősen nem változott. Az évente kb. 2 000 örökbefogadható gyermekek közül 750-800 főt sikerül örökbeadni. (KSH, 2016) Fogyatékos gyermekek esetében ez a szám 2010-ben 8, 2011-ben 16, 2012-ben 11, 2013-ban 2, 2014-ben 7 volt. (Horváth, 2016).

Település	Elhelyezkedés	Lakosság száma (2015.01.01.)	Hátrányos helyzetű lakosság, jövedelmi helyzet	Fogyatékos lakosság	Elérhető szolgáltatások
Tiszakécske	Bács-Kiskun megye, Tiszakécskei járás (járási székhely)	11 553 fő	A roma lakosság aránya 1,12%, szegregátum a településen nem található. A településen a foglalkoztatottak aránya 2011-ben 56,2%, ami hasonló a megyei átlaghoz. A foglalkoztatott nélküli háztartások aránya 41,8%. Az egy lakosra jutó nettó jövedelem 2013-ban meghaladja a járási átlagot, valamivel kisebb, mint a megyei átlag.	A fogyatékos lakosságról nincs vagy kevés adat áll rendelkezésre. A közszolgáltatások nem minden esetben elérhetőek számukra (akadálymentesség, külterületen élők közlekedése nem megoldott).	Egészségügyi ellátás: házi orvos, házi gyermekorvos, fogorvos, védőnő, szakorvos Szociális szolgáltatások: jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, idősek otthona, idősek klubja (itt valósul meg a fogyatékos emberek nappali ellátása), támogató szolgáltatás, családsegítés Nevelés-oktatás: bölcsőde, óvoda, iskola (általános iskola, gimnázium, szakképzés), nevelési tanácsadó, korai fejlesztés, fejlesztő felkészítés (eltérő tanrendű osztályokban), gyermekjóléti szolgálat Egyéb: fogyatékos embereket támogató civil szervezetek További szolgáltatások a megyeszékhelyen (Kecskemét, 35 km) érhetőek el.
Szirák	Nógrád megye, Pásztói járás	1 226 fő	A roma lakosság aránya 40,47%, ez az előző népszámláláshoz képest emelkedett, ezzel összefüggésben a 18 év alatti lakosság aránya, valamint a veszélyeztetett gyermekek aránya is növekedést mutat. A településen két szegregátum	A helyi intézményekben az SNI-s gyermekek aránya kiugróan magas. A fogyatékos emberek számára nem állnak rendelkezésre az önálló életvitelt támogató szolgáltatások, programok. A közintézmények nem akadálymentesek.	Egészségügyi alapellátás: házi orvos, fogorvos, védőnő Szociális alapszolgáltatások: házi segítségnyújtás, étkeztetés, családsegítés Nevelés-oktatás: családi napközi, napközi otthonos óvoda, általános iskola és

Település	Elhelyezkedés	Lakosság száma (2015.01.01.)	Hátrányos helyzetű lakosság, jövedelmi helyzet	Fogyatékos lakosság	Elérhető szolgáltatások
			található, kb. 250 fő, a lakosság kb. 20%-a él itt. A településen a foglalkoztatottak aránya 2011-ben 33,2%, mely jóval alatta marad a megyei 51,5%-nak. A háztartások 57,4%-ban nincs foglalkoztatott. Az egy lakosra jutó nettó jövedelem 2013-ban mintegy 40%-kal alacsonyabb a járási, megyei átlagnál.		szakiskola (gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus biztosított), gyermekjóléti szolgálat Magasabb szintű ellátás, szolgáltatás a járási székhelyen, Pásztón (25 km, EGYMI), a megyeszékhelyen, Salgótarjánban (50 km), illetve Budapesten (75 km) érhető el.
Girincs	Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Tiszaújvárosi járás	886 fő	A roma lakosság aránya 33,4%, a településen nincs szegregátum. Összességében kevés a veszélyeztetett gyermek. A település legnagyobb problémája a munkanélküliség, a településen nem található semmilyen vállalat, ipari létesítmény. A településen a foglalkoztatottak aránya 2011-ben 39,6%, mely jóval alatta marad a megyei 50,1%-nak. A foglalkoztatott nélküli háztartások aránya 55%. Az egy lakosra jutó nettó jövedelem 2013-ban mintegy 40%-kal alacsonyabb a megyei, 55%-kal a járási átlagnál.	A településen EGYMI látja el az enyhe és középsúlyos értelmi fogyatékos gyermekeket. A fogyatékos emberek számára nem állnak rendelkezésre az önálló életvitelt támogató szolgáltatások, programok. A közintézmények akadálymentesítése hiányos.	Egészségügyi alapellátás: házi orvos, fogorvos, védőnő Nevelés-oktatás: családi napközi, napközi otthonos óvoda, általános iskola, gyermekjóléti szolgálat Magasabb szintű ellátás, szolgáltatás a járási székhelyen, Tiszaújvárosban (17 km) és a megyeszékhelyen, Miskolcon (35 km) érhető el.

Forrás: Lakosság száma: KSH Helyiségnévtár

Hátrányos helyzetű lakosság, fogyatékos lakosság, elérhető szolgáltatások: települések ITS, HEP dokumentumai, TEIR Helyzet-Tér-Kép, LEADER Helyi Fejlesztési Stratégiák tervezését támogató alkalmazás, saját szerkesztés

Ahogy az a táblázat adatai alapján is látható, nagy különbség van a vizsgált három település között azok nagysága, társadalmi-gazdasági helyzete és a szolgáltatási ellátottság tekintetében is. Mind a statisztikai adatok, mind az elérhető szolgáltatások szempontjából is **Tiszakécske** (járási székhely) van a legjobb, Szirák a legrosszabb helyzetben a három település közül.

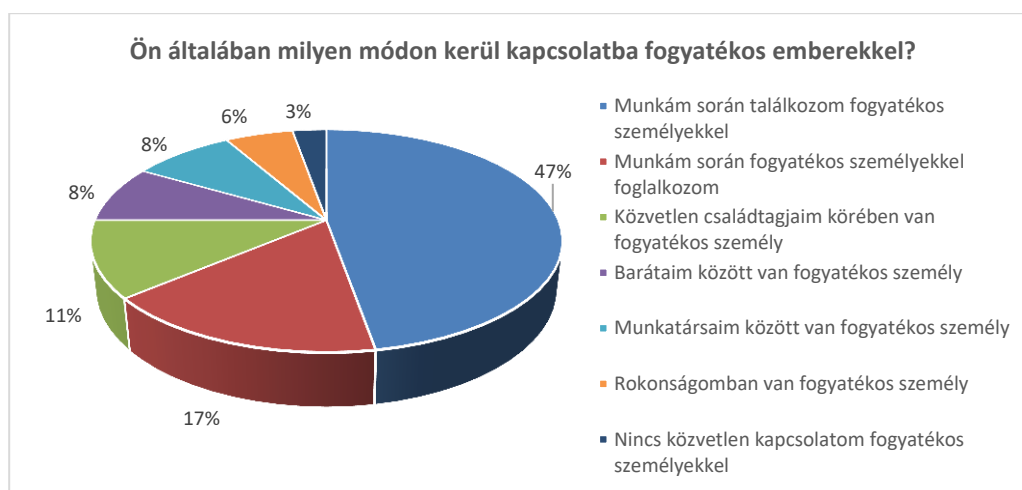
3.2.4. Kérdőíves felmérés a célterületeken működő intézmények körében

A települési kérdőíveket 2016. január-április között vettük fel, lehetőség volt online kitöltésre, e-mail-es visszaküldésre és papír alapú kitöltésre egyaránt. Célunk az volt, hogy a program célterületén a településeken lévő intézmények – óvoda, iskola, orvos, családsegítő, önkormányzat szociális osztálya, stb. – szakembereitől gyűjtsünk adatokat a fogyatékos emberek helyzetére, a nevelőszülői családokkal kapcsolatos tapasztalataikra és fogyatékossgal kapcsolatos ismereteikre, attitűdjükre vonatkozóan. Ehhez megkértük a programban résztvevő nevelőszülői hálózatokat, hogy javasoljanak válaszadókat, illetve szükség esetén a javasolt intézményekbe továbbítsák a kérdőívet.

Hiánytalanul 20 kérdőívet töltöttek ki a válaszadók. A megkérdezettek 80%-a nő, átlagéletkoruk 46,75 év, legmagasabb iskolai végzettségük 70%-ban főiskolai szintű. A válaszadók átlagosan 17,5 éves szakmai tapasztalattal rendelkeznek jelenlegi munkakörükkel kapcsolatban, a kérdőívet elsősorban óvodapedagógusok, gyógypedagógusok és védőnők töltötték ki.

A válaszadók által képviselt intézmények túlnyomó többsége fogyatékos embereknek is nyújt szolgáltatásokat. A válaszadók majdnem fele elsősorban munkája során kerül kapcsolatba fogyatékos személyekkel, 17%-uk foglalkozik közvetlenül velük. Munkatársa, barátja, családtagja körében összesen 60%-uknak van fogyatékos ember. Ennek megfelelően 75%-uk napi, heti rendszerességgel találkozik fogyatékos emberekkel.

6. ábra

Forrás: Települési kérdőív 2016, saját szerkesztés

Bár sokan munkájuk kapcsán is találkoznak, foglalkoznak fogyatékos emberekkel, önértékelésük alapján csak a válaszadók fele rendelkezik speciális, fogyatékossgal kapcsolatos ismeretekkel, melyet többségük iskolarendszerű képzésben vagy szakmai továbbképzés keretében, illetve munkatapasztalatai során szerzett.

Összességében a különböző profilú intézmények egyaránt a személyi (speciális szaktudás, szakember hiány, továbbképzés hiánya) és tárgyi feltételek (akadálymentesség, közlekedés) hiányával, illetve forráshiánnyal küzdenek a fogyatékos emberek ellátása kapcsán. Tiszakécskén, Szirákon és Girincs környékén is jellemző a szakemberek szerint a fejlesztési lehetőségek hiánya,

annak ellenére, hogy különféle dokumentumok alapján Tiszakécskén sokkal több szolgáltatás érhető el, mint a másik két településen. Az egyik nevelőszülői tanácsadó véleménye szerint védett, bentlakásos iskolák, védett munkahelyek, szabadidős programlehetőségek sem állnak rendelkezésre. A girincsi EGYMI nehéz megközelíthetőségét és a saját gépjármű hiányát emelte ki, enélkül nem tudnak fejlesztést biztosítani a messzebb lakó gyermekeknek, vagy a szülők akadályoztatása esetén.

A településeken elérhető szolgáltatásokkal kapcsolatos kérdésre adott válaszok **csak részben voltak összhangban a településekről előzetesen összegyűjtött információkkal**, mindhárom településen elérhető házi (gyermek)orvos, védőnő, óvoda, iskola, fejlesztő pedagógus, családsegítő- és gyermekjóléti szolgáltatás. **Feltűnő azonban, hogy az azonos településen dolgozó szakemberek szinte egyetlen szolgáltatás tekintetében sem adtak egységes választ.** Az alapvetőbb szolgáltatásokról van információjuk a megkérdezetteknek, de például abban, hogy egy bölcsőde, óvoda vagy iskola integrált vagy vannak speciális csoportjai, már nem egybehangzó a szakemberek értesülése, véleménye. **A válaszokból arra következtethetünk, hogy az egyes területen dolgozók nem látják át megfelelően a társágzatok intézményrendszerét, sem a fogyatékos gyermekek számára elérhető szolgáltatásokat.** Nagy valószínűség szerint így a fogyatékos gyermeket nevelő családok számára nem tudnak megfelelő információt, tanácsot adni, hogy hová forduljanak problémáikkal.

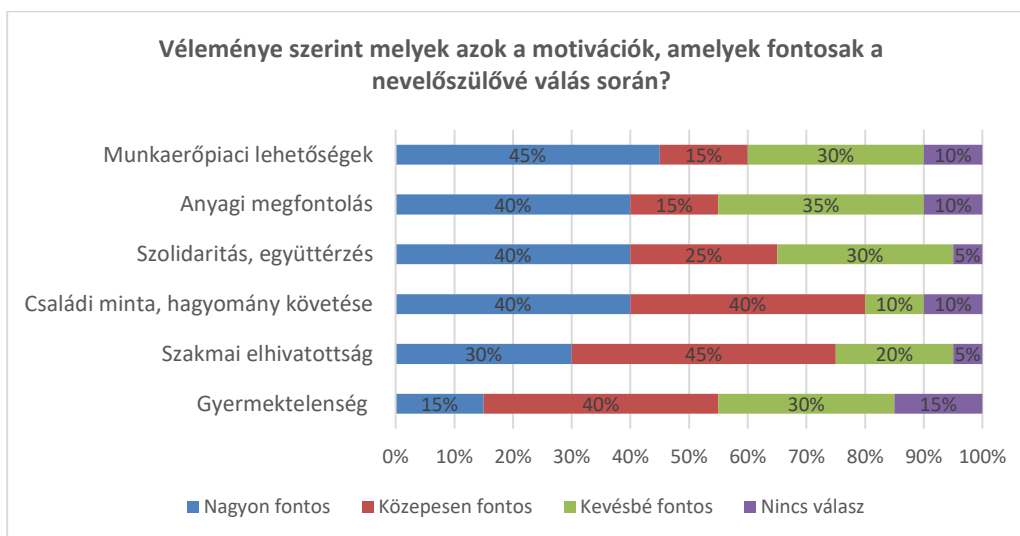
Amennyiben egy szolgáltatás helyben nem biztosított, a válaszadók szerint az adott településtől több, mint 20 km-re érhető el, mely egybevégt a célterületről gyűjtött információkkal, illetve megerősíti a helyi szakember- és szolgáltatáshiányt. Az egyik válaszadó kiemelte, hogy a több, mint 20 km tapasztalata szerint általában 60-80 km, az ő esetükben (sziráki válaszadó) Salgótarjánban vagy Budapesten érhetőek el azok a szolgáltatások, amelyek helyben vagy a környéken nem.

Összességében **a legbizonytalanabb információk a bölcsődékről, középiskolákról, támogató szolgáltatásról, alternatív fejlesztési lehetőségekről és a fogyatékos embereket támogató civil szervezetekről vannak.** Ezeknek az elérhetőségét a szakemberek 30-40%-a nem tudta vagy nem akarta megítélni.

A megkérdezettek 90%-a munkája során kapcsolatba kerül fogyatékos gyermeket nevelő családdal, 85%-uk nevelőcsaláddal, 80%-uk olyan nevelőcsaláddal, amely fogyatékos gyermeket nevel.

A legfontosabb motivációt a nevelőszülők számára a legtöbb válaszadó szerint a településeken elérhető munkaerőpiaci lehetőségek jelentik (45%), közepesen fontos motivációként a legtöbben a szakmai elhivatottságot (45%) jelölték meg, kevésbé fontos motiváció a válaszadók szerint az anyagi megfontolás (35%). A válaszokból kitűnik, hogy a nevelőszülőség melletti döntést több tényező együttesen befolyásolja: összességében a válaszadók a munkaerőpiaci helyzeten túl nagyon fontos motivációnak azonos arányban jelölték meg az anyagi megfontolást, a szolidaritás és a családi mintát (40%-40%) mint befolyásoló tényezőt.

A családi minta követése az interjúk alapján is kiemelkedő, sok nevelőszülőnek a családja, rokonsága körében vannak nevelőszülők, vagy a család generációk óta ezzel foglalkozik. Az eddigieken túl a gyermektelenség is lehet oka, hogy valaki nevelőszülő lesz, ezt a válaszadók többsége azonban csak közepesen vagy kevésbé fontos szempontnak tartja (ld. 7. ábra).

Forrás: Települési kérdőív 2016, saját szerkesztés

A válaszadók több problémát észlelnek a fogyatékos gyermeket nevelő nevelőszülői családok körében, mint általában a nevelőszülői családok életében. A felsorolt tíz problémát általában a nevelőszülői családok életében a válaszadók maximum fele érzelte maga is nehézségnek, míg a fogyatékos gyermeket nevelő nevelőszülői családok esetében a válaszadók a felsorolt tizenkét probléma közül többet választottak ki.

Általánosságban a nevelőszülőknek a válaszadók szerint nehézséget okoz a szabadság, szabadidő hiánya. Ezeknek a családoknak a megkérdezettek szerint legkevésbé a támogató környezet (család, barátok) terén vannak gondjaik. **A fogyatékos gyermeket nevelő nevelőszülők esetében a fogyatékossgal kapcsolatos ismeretek hiánya jelenti a legfőbb problémát, míg legkevésbé a jogi segítség hiányzik a fogyatékos gyermeket (is) nevelő nevelőszülőknek.** A 4. táblázatban megjelenített problémákon kívül a válaszadók 55%-a szerint a közlekedés, akadálymentesség hiánya és a fogyatékos gyermekkel szembeni előítéletek is nehezítik a nevelőszülők életét, munkáját.

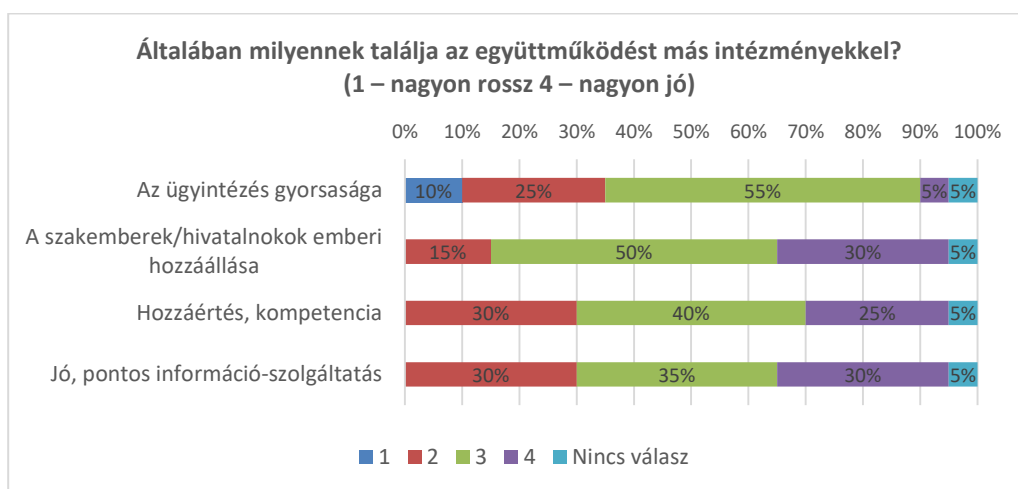
4. táblázat. Általánosságban a nevelőszülők, valamint a fogyatékos gyermeket nevelő nevelőszülők nehézségei

Nevelőszülők nehézségei általában	Válaszok aránya az összes válaszadó számához viszonyítva	Fogyatékos gyermeket nevelő nevelőszülők nehézségei	Válaszok aránya az összes válaszadó számához viszonyítva
Szabadság, szabadidő, helyettesítés hiánya	50%	Fogyatékossgal kapcsolatos speciális ismeretek hiánya	65%
Szakmai felkészültség hiánya	45%	Befogadó intézmények hiánya (bölcsőde, óvoda, iskola)	60%
Előítéletek	40%	Nagyobb anyagi terhek, mint a normálisan fejlődő gyermekek nevelése esetén	60%
Társadalmi megbecsültség hiánya	40%	A gyermek fejlesztését segítő intézmények, szolgáltatások hiánya	55%
A gyermeknevelést segítő szolgáltatások hiánya	35%	A fogyatékossgal ismerő szakemberek (óvónő, tanár, orvos, stb.) hiánya	55%

Forrás: Települési kérdőív 2016, saját szerkesztés

A válaszadók 85%-a munkája során egy fogyatékos gyermek érdekében más intézménnyel is együttműködik. A megkérdezettek minden szempontból inkább jónak értékelték ezeket az együttműködéseket, a válaszokból kiemelkedik a szakemberek, hivatalnokok emberi hozzáállása. Összességében a legrosszabb értékelést az ügyintézés gyorsasága kapta, de az együttműködő fél hozzáértése, kompetenciája vagy a kapott információk az esetek 30%-ban szintén nem megfelelők. A válaszokból arra következtethetünk, hogy a területtel foglalkozó szakemberek kielégítő hozzáállással végzik a munkájukat, azonban a hozzáértés vagy az információk hiánya nagyon gyakran hátráltatja, megakadályozza az adekvát, kellő időben történő beavatkozásokat, együttműködéseket.

8. ábra

Forrás: Települési kérdőív 2016, saját szerkesztés

A nevelőszülői hálózatok munkatársai a kérdőívben összesen tíz szakmaterületet, intézményt neveztek meg, melyekkel a leggyakrabban együttműködnek egy fogyatékos gyermek érdekében: gyámhivatal, (gyermek)orvosok, szakorvosok, védőnők, család- és gyermekjóléti szolgálat, pedagógiai szakszolgálat, óvoda, általános iskola, támogató szolgálat. A válaszok alapján a családsegítő- és gyermekjóléti szolgálatnak óriási szerepe van a különféle területek összehangolásában, ez a szolgáltatás rendelkezik a legtöbb kapcsolattal. A felmérésben csak egy önkormányzati dolgozó vett részt, de az ő válasza alapján a települések marginális szerepet játszanak a fogyatékos gyermekekről való gondoskodásban. Az interjúalanyok is megerősítették, hogy az önkormányzatokkal csak esetleges a nevelőszülői hálózatok kapcsolata.

Összességében az együttműködések nem mindig zökkenőmentesek és az interjúk alapján többnyire nem formalizáltak. Az általános információ- és kapacitáshiány ellenére, egyetlen válaszadó sem jelölte, hogy civil szervezettel működik együtt a fogyatékos gyermekek érdekében.

A kérdőíves kutatás és az interjúk eredményei összhangban vannak, a felmérés még inkább rávilágított a szolgáltatási hiányokra, valamint hogy az intézményi együttműködések fejlesztésre szorulnak.

3.2.5. A nevelőszülői hálózatok és a családok körében készített interjúk eredményei

3.2.5.1. A programban résztvevő nevelőszülői hálózatok jellemzői

Az Otthont mindenkinek! programban résztvevő három nevelőszülői hálózat közül a Fővárosi Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Nevelőszülői Hálózatának és a

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Nevelőszülői Hálózatának fenntartója a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság (SZGYF), a Fészek Nevelőszülői Hálózat a Baptista Szeretetszolgálat Egyházi Jogi Személy.

Az SZGYF és a nevelőszülői hálózatok vezetői, miközben hangsúlyozzák, hogy az összes hálózat működése ugyanazokon a jogszabályokon alapul, **több jelentős különbséget látnak az állami fenntartású és a nem állami fenntartású hálózatok között:**

- az állami fenntartású nevelőszülői hálózatok ellátási kötelezettsége megyei szintű, a nem állami fenntartású hálózatok országosan fogadnak gyermekeket, azonban megyénként változó, hogy milyen az együttműködés a területi gyermekvédelmi szakszolgálat és a hálózatok között, illetve a szakszolgálat valószínűleg több információval rendelkezik a „saját” férőhelyeiről, mint az országos hatókörű nem államiakéről;
- az egyházi fenntartású hálózatok kiegészítő költségvetési támogatásra jogosultak (ez jelenleg az alap támogatási összeg 70%-a a mindenkorai költségvetési törvény szerint);
- a nem állami fenntartású hálózatoknak egyéb bevételi források (pl. adományok, pályázatok) is rendelkezésre állnak, „több lábon állnak”.

A fentiekből következően **egyrészt a nem állami fenntartású hálózatok több, jobb minőségű szolgáltatást, valamint több anyagi, természetbeni juttatást, támogatást tudnak nyújtani a munkatársaiknak és a nevelőszülői családoknak, másrészt fennáll a veszélye egyfajta válogatásnak a nevelőszülői családok és az elhelyezett gyermekek esetében is.** A BAZ megyei TEGYESZ hálózatában például 2013-ban a Szent Zotikosz Gyermekvédelmi Intézmény (fenntartója a görögkatolikus Miskolci Egyházmegye) feladatátvállalása miatt közel 200 nevelőszülői családdal; több, mint 500 férőhellyel csökkent a hálózat kapacitása. A szakemberek szerint a „problémásabb esetek” az állami hálózatban koncentrálnak.

A megkérdezett nevelőszülői hálózatok közül a legnagyobb kapacitással a BAZ megyei szervezet rendelkezik. Az. 5. táblázatban megadott létszámadatokat kerekítettük, hiszen azok inkább csak az arányokról tájékoztatnak, mivel az interjúalanyok hangsúlyozták, hogy **a férőhelyek száma napról napra változik**, melyhez képest az engedélyezett férőhelyekkel kapcsolatos változások bejelentése egy hosszadalmasabb adminisztratív folyamat. A szakmai vezetőknek és a nevelőszülő tanácsadóknak figyelemmel kell lennie nem csak az engedélyezett férőhelyek számára, de a családok éppen aktuális állapotára, fogadókészségére is. **Mindhárom hálózat kiemelte, hogy valódi szabad kapacitásuk korlátozott, tekintve a beáramlás folyamatos növekedését, a korosztályi eltolódást** (egyre több a kiskorú a rendszerben), **valamint az egyre több, az életkoron kívüli különleges, illetve speciális szükségletet.**

5. táblázat Nevelőszülői hálózatok kapacitása

Mutató	TEGYESZ Budapest	TEGYESZ BAZ	Fészek
Nevelőszülő	230	300	150
Férőhely	495	1000	500
Elhelyezett gyermekek száma összesen	na	950	300
Különleges szükségletű gyermekek száma ⁴	125 (a gyermekek negyede)	260 (a gyermekek közel harmada)	Kb. 100 (a gyermekek)

⁴ Különleges ellátást kell biztosítani a tartósan beteg, a fogyatékos, illetve a három év alatti gyermekek (különleges szükségletű gyermekek) számára, azonban a különleges szükséglet összefoglaló elnevezése megnehezítette a fogyatékos gyermekekre vonatkozó pontosabb információk összegyűjtését a megkérdezett nevelőszülői hálózatoknál. Speciális ellátást a súlyos pszichés tüneteket mutató gyermekek, a súlyos disszociális tüneteket mutató gyermekek és a pszichoaktív szert használó gyermekek (speciális szükségletű gyermekek) számára kell biztosítani.

Mutató	TEGYESZ Budapest	TEGYESZ BAZ	Fészek
			harmada)
Egy nevelőszülőre jutó gyermekek száma (férőhely alapján/normál szükségletű gyermek/különleges szükségletű gyermek)	2,15/na/0,54	3,3/3,16/0,86	3,3/2/0,67

Forrás: Vezetői interjú 2015-2016, saját szerkesztés

A programban résztvevő nevelőszülői hálózatok szakmai programjait megvizsgálva – annak ellenére, hogy mindegyik nevelőszülői hálózat elvileg vállalja különleges vagy speciális szükségletű gyermekek gondozását – **csak a fővárosi hálózat esetén jelennek meg kiemelten célcsoportként a különleges szükségletű gyermekek**, illetve a kiskorú anyák gyermekükkel együtt történő elhelyezése, **valamint az ezzel kapcsolatos hálózatfejlesztési igények**. Fentiekén túl azonban a fővárosi hálózat szakmai programja nem tartalmaz olyan fejezetet, mely kifejezetten a különleges szükségletű gyermekek ellátásával foglalkozna.

A másik két szakmai program kitér a különleges szükségletű gyermekek ellátásának alapelveire, hiszen ez törvényi kötelezettségük, azonban az interjúk során egyértelmű volt, hogy **a fogyatékos gyermekek nem kiemelt célcsoportja egyik hálózatnak sem**.

A megkérdezett hálózatok által ellátott **fogyatékos gyermekekről összességében kevés adat áll rendelkezésre, miközben a hálózatok a jelenlegi adatszolgáltatási kötelezettséget is túlzónak és részben feleslegesnek érzik**. Nehezíti az adatgyűjtést és nyilvántartást a férőhelyek korábban említett folyamatos változása, valamint hogy a bekerülő gyerekekről számos esetben nincs megfelelő információ, nem áll rendelkezésre diagnózis, ezért nem állapítható meg különleges szükségletük. **A megkérdezettek információi alapján a fogyatékos gyermekek aránya a budapesti nevelőszülői hálózatban a legkisebb**, az interjúalanyok szerint azért, mert a fővárosban áll rendelkezésre a legkiterjedtebb bentlakásos, különleges és speciális szükségletek kielégítésére alkalmas intézményi hálózat és itt a legnehezebb a nevelőszülők toborzása, mivel az átlagosnál jobb munkaerőpiaci és jövedelmi helyzet miatt kevesebbek számára vonzóak a feltételek.

3.2.5.2. Szakemberek

A fővárosi nevelőszülői hálózat munkáját osztályvezető irányítja, tíz nevelőszülői tanácsadóval és két pszichológussal dolgoznak a 495 férőhely biztosításán, illetve 230 nevelőszülő támogatásán. **A nevelőszülői tanácsadók között vannak gyogyepedagógusok, pedagógusok, szociálpedagógusok, szociális munkások. Megítélésük szerint alapvetően a fogyatékos gyermekek gondozásához is rendelkezésre állnak a megfelelő ismeretek, de konkrét esetekben több információra lenne szükségük** (milyen intézményekhez fordulhatunk, milyen szolgáltatások érhetőek el).

A hálózat a FIKSZ⁵ képzést használja a nevelőszülők felkészítéséhez, melyet a nevelőszülői tanácsadók is elvégeznek. A TÁMOP-5.4.10 „Szociális képzések rendszerének modernizációja” című kiemelt projektben kifejezetten nevelőszülői tanácsadóknak⁶ kidolgozott 200 órás képzésben a hálózat munkatárai is részt vettek. **Képzési igényük alapvetően a jogszabályokkal kapcsolatban van, de egyéb képzéseket mindenki maga választ kötelező továbbképzés keretében.**

⁵ Magyarországon az elsőként elfogadott nevelőszülők számára készült képzési program. A tanfolyam alapja egy amerikai program magyar viszonyokra kialakított változata, a FIKSZ (Felelőség, információ, kompetenciák szülőknek). Más néven 28 órás döntéshozatali-tréning, melynek célja, hogy a résztvevők saját maguk ismerjék fel, alkalmasak lesznek-e a helyettes szülői/nevelőszülői feladatok ellátására, vagy sem.

http://www.feszekegyesulet.hu/sites/feszekegyesulet.abclap.hu/files/nevelo_szul/kepzesrol.pdf (Letöltve 2016.04.25.)

⁶ A projekt honlapján (http://tamop5410.hu/tovabbkepzesek/gyermekvedelmi_szakellatas) nem beazonosítható, hogy melyik képzést említették az interjúalanyok, a képzési anyagok sem hozzáférhetőek.

A Szirákon dolgozó nevelőszülői tanácsadó gyógypedagógus, itt az adatfelvétel idején három családdal foglalkozott, valamint a közelben egy családdal Egyházasdengelegen. Bár a sziráki területen több nevelőszülői hálózat is jelen van, a különböző hálózatok nevelőszülői tanácsadói között nincs kapcsolat. A fővárosi nevelőszülői hálózatban a tanácsadók hetente tartanak értekezleteket, de ezek inkább adminisztratív, technikai jellegű megbeszélések.

A BAZ megyei hálózatot szakmai vezető irányítja, 24 nevelőszülői tanácsadó segíti a 300 nevelőszülőt, 1000 férőhelyet biztosítva. A szakmai vezető munkáját egy fő nevelőszülői tanácsadói csoportvezető segíti, valamint két pszichológus és egy gyermekvédelmi ügyintéző áll rendelkezésre. Ennél a hálózatnál is zömében nők dolgoznak, a nevelőszülői tanácsadók jellemzően pedagógusok vagy szociális végzettségűek, sokan szakvizsgával is rendelkeznek. Egy fő gyógypedagógus van a teamben. **Ha fogyatékossgal kapcsolatos problémával találkoznak, a hálózat pszichológusaihoz, illetve a helyi nevelési tanácsadóhoz tudnak fordulni.** A kollégák számára alkalmanként van tanfolyam, külső vezetővel esetmegbeszélés, szupervízió, illetve az Otthont mindenkinek! program ideje alatt a Kézenfogva Alapítvány szakmai támogatása állt rendelkezésre. A közös megbeszélések fő témája, hogy egy adott helyzetben ki hogyan értelmezi a jogszabályokat.

A Girincsen dolgozó nevelőszülői tanácsadó 13 családdal foglalkozik. A területen jelenlévő hálózatok több munkatársával személyes kapcsolata van, mivel korábban, mielőtt a görögkatolikus Szent Zotikosz Gyermekvédelmi Intézmény átvette a feladatokat, ebben a hálózatban dolgoztak. Emellett a református egyházzal, mint másik hálózat fenntartójával, is jó a kapcsolatuk.

A Fészek Hálózat 150 nevelőszülővel 500 férőhelyet tart fenn, melyből a felmérés idején 300 volt kihasznált. A munkatársak többsége ebben a hálózatban is nő, a 12 nevelőszülői tanácsadó között többnyire pedagógus végzettségűek dolgoznak, mivel az idősebb korosztály számára még nem volt elérhető szociális munkával kapcsolatos képzés. A fiatalok körében több a szociálpedagógus, szociális munkás. A tanácsadók ebben a hálózatban is elvégzik a FIKSZ képzést. A közvetlen munkatársak a csoportvezetővel heti szinten beszélnek át a feladatokat, negyedévente-félévente vannak a hálózat egészének szóló munkaértekezletek, valamint a tanácsadóknak hálózati szinten is van esetmegbeszélő csoport havonta. A hálózat külön családgondozókat alkalmaz, bár erre a támogatás már megszűnt.

Tiszakécskén és környékén 41 családdal összesen 5 tanácsadó foglalkozik. A legtöbb fogyatékos gyermeket nevelő család egy tanácsadóhoz tartozik, aki 8 családdal dolgozik, elmondása szerint azonban a többi családnak kb. a felében szintén vannak különleges szükségletű gyermekek.

Szirákon a tanácsadó a megkérdezéskor 5 családdal dolgozott. A területen működő más hálózatokkal nincs formális, csak személyes kapcsolat eseti jelleggel. A nevelőszülői családok azonban továbbítják a többi hálózattal kapcsolatos pletykákat („kinek adtak gyereket, kitől vitték el”).

A megkérdezésben résztvevő hálózatoknál jellemzően a nevelőszülői tanácsadók csak akkor rendelkeznek speciális, fogyatékossgal kapcsolatos ismeretekkel, ha az az alapvégzettségükhöz kapcsolódik, vagy saját maguk választotta továbbképzésen sajátították el. A tanácsadók önértékelésük szerint jól eligazodnak a gyermekvédelmi rendszerben, de nem mindig látják át az egyéb ellátó rendszereket, kevés információval rendelkeznek a fejlesztési lehetőségekről. Az állami fenntartású szervezetek életéből hiányzik a rendszeres szupervízió, esetmegbeszélés és a célzott továbbképzések.

3.2.5.3. *Nevelőszülők*

A nevelőszülők toborzásában a személyes kapcsolatok játsszák a legnagyobb szerepet, bár több kampányt, hirdetést is emlegettek a hálózatok⁷. A toborzás során azt tapasztalják, hogy a jelentkezők több, mint fele nem jut el a képzésig sem: vagy a megismert feltételek alapján visszalépnek, vagy az alkalmassági vizsgálaton derül ki, hogy nem megfelelőek a feladat ellátására. Sok esetben a jelentkezőknek irreális elképzeléseik vannak a munkáról és a jelentkezés során, illetve a képzés folyamán szembesülnek a nehézségekkel, illetve saját korlátaikkal.

A nevelőszülők általában három nagyobb csoportba sorolható motivációk alapján vállalkoznak a feladatra:

- Személyes érintettség, családi vagy környezetben látott példa;
- Karitatív indíttatás, elhivatottság (segíteni vágyás, gyermekekkel való foglalkozás iránti vágy);
- Egyéb munkalehetőségek hiánya.

A vidéki, hátrányos helyzetű területeken sokkal erőteljesebb motiváció a kereseti lehetőség, ennek ellenére **a tanácsadók hangsúlyozzák, hogy a nevelőszülőség olyan érzelmi terheléssel jár, hogy pusztán anyagi érdekből nem valószínű, hogy a családok vállalják és hosszú időn át képesek végezni a feladatot.** Ezt a nevelőszülők is megerősítik.

A fókuszcsoportos interjúban résztvevő nevelőszülők vagy tudatos döntés alapján (pl. érintettség miatt) vállaltak fogyatékos gyermeket, vagy csak az elhelyezést követően merültek fel a fejlődési elmaradások.

A foglalkoztatási jogviszony bevezetését és az ezzel járó képzési kötelezettségek változását összességében a nevelőszülők vegyesen fogadták.

A foglalkoztatási jogviszony nagyobb adminisztrációs terhet jelent a hálózatok számára. Ugyanakkor számos kérdésben nem elég konkrét a szabályozás, vagy nem szolgálja az érintettek érdekeit. Akadályozó tényező, hogy a nevelőszülők nem vehetik igénybe nevelt gyermekük után TGYÁS-t, a GYED-et, a GYES-t és a GYET-et, emiatt csökkent azoknak a száma, akik 0-3 éves korú gyermeket fogadnak, miközben ennek a korosztálynak a beáramlása folyamatosan nő.

A foglalkoztatási jogviszonyhoz kapcsolódó képzési elvárásokat is túlzónak érzik a megkérdezettek, és más jellegű nehézségeket is említettek. A 60 órás nevelőszülői képzés kapcsán például a Fészek Egyesület tapasztalata, hogy „Egyre kevesebben képeznek, mi is dolgozunk más szervezeteknek. Nincs fejlesztés, kiöregedtek a trénerek. Én is tréner vagyok, látom, hogy tízből két aktív korú van.”

Az OKJ-s 500 órás képzés a kutatás idején nem volt elérhető. A KOP 240 órás képzésre az adatfelvétel idején pályázhattak a működtetők, a BAZ megyei hálózat esetében közel 80 nevelőszülőnek 2016. december 31-én lejár a képzési határideje. Ha addig nem tudják befejezni a képzést, akkor megszűnik a működési engedélyük. Annak ellenére, hogy a korábbi 60 órához képest jelentősen megnőtt a képzési óraszám, **a képzések egyik formája sem tartalmaz nagyobb arányban fogyatékosspecifikus ismereteket.** Az egyik készülő 240 órás képzési tervbe belepillantva, összesen 10 óra gyógypedagógiai

⁷ Az interjúalanyok mind a nevelőszülők toborzása kapcsán, mind a nevelőszülők megítélése kapcsán utaltak médiakampányokra, toborzó hirdetésekre, azonban a 2014-től a tanulmány lezárásáig terjedő időszakban csak az SOS gyermekfaluhoz kapcsolódóan találtam ilyen híreket.

<http://www.hirado.hu/2016/04/30/keves-a-neveloszulo/>

http://www.delmagyar.hu/belfold_hirek/kampany_neveloszulok_toborzasaert_/2428061/

http://felegyhazikozlony.eu/sa_hirek/i_helyi_hirek_2/i_kampany_a_neveloszuloi_hivatas_nepszerusitesere_4419/t_Kamp%C3%A1ny%20a%20nevel%C5%91sz%C3%BCI%C5%91i%20hivat%C3%A1s%20n%C3%A9pszer%C5%B1s%C3%ADt%C3%A9s%C3%A9re/index.html

2013-ban az Ágota Alapítvány folytatott kampányt a befogadó szülői hivatás népszerűsítéséért „Minden gyermeknek családban van a legjobb helye” szlogennel, melyet az EMMI is támogatott <http://szegedma.hu/hir/szeged/2013/02/minden-gyermeknek-csaladban-van-a-legjobb-helye.html> (Letöltések ideje: 2016. 07.04)

modult tartalmazott a terv. **Az interjúalanyok kiemelték továbbá, hogy a nevelőszülők nagyobb része alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik**, tehát nincs gyakorlata a tanulásban, ehhez mérten a magas óraszám és a hosszabb képzés tartalma is megterhelő lehet. Túl sok tapasztalattal azonban erről a hálózatok még nem rendelkeztek az adatfelvétel idején.

A nevelőszülőknek az eddig felsorolt képzéseken túl évente min. 6, max. 12 órában kell továbbképzést biztosítani. Ezeken az alkalmakon dolgoznak fel olyan témákat, amelyek leginkább foglalkoztatják a nevelőszülői családokat: gyerekjog, jogszabályi változások, csecsemőgondozás, megfelelő étkezés, kortárs csoporttal való kapcsolattartás, biztonságos internethasználat, vérszerinti szülőkkel való kapcsolattartás, fegyelmezés, tanulási képességek vizsgálata és szakértői bizottság munkája, önálló életre való felkészítés, utógondozás, tárgyi feltételek, stb. **Gyakran ennek az óraszámnak a teljesítése is nehézkes. Összeségében a megkérdezettek szerint a fővárosban egyértelműen hátráltatja a toborzást a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony bevezetése.**

A nevelőszülőség társadalmi elismertsége, bár sokat javult az elmúlt 10-15 évben, még mindig nem megfelelő. Az interjúalanyok szerint a kampányok segítettek a negatív megítélést semlegesíteni, de az átlagemberek sokszor még manapság is az Árvácska története alapján ítélik meg a nevelőszülőket. Többük véleménye az, hogy hírértéke még most is inkább annak van, ha a nevelőszülő nem végezte jól a munkáját, veszélyeztette, bántalmazta a rá bízott gyermeket.⁸ Az interjúalanyok többsége abban is egyetért, hogy még **nagyobb anyagi elismerésre, több támogatásra lenne szükségük a nevelőszülői családoknak**, miközben környezetük gyakran gondolja azt, hogy pénzért gyermeket nevelni elítélendő dolog, illetve, hogy a nevelőszülők „jól élnek” a támogatásokból.

A fókuszcsoportos interjúk során a nevelőszülők is beszámoltak a velük kapcsolatos előítéletekről, negatív hozzáállásról. Nevelt gyerekekkel, különösen, ha többen vannak, illetve fogyatékos gyermekek is vannak köztük, nem egyszerű még a családi eseményeken való részvétel sem. Még a közeli hozzátartozók, barátok sem mindig elfogadóak, gyakran elfordulnak a családtól, a tágabb környezetről nem is beszélve.

3.2.5.4. *Fogyatékos gyermekek a vizsgált nevelőszülői hálózatokban*

A gyermekvédelmi szakellátásba bekerülő gyerekekről számos esetben nincs megfelelő előzetes információ, nem áll rendelkezésre diagnózis, ezért nem állapítható meg különleges szükségletük. Sokszor alapellátási előzmény nélkül kerülnek be a szakellátásba, de előfordul az is, hogy a védelembe vett gyermekről sem derülnek ki olyan alapvető információk, hogy hová járt iskolába vagy milyen gyógyszert szed.

A nevelőszülői családoknál elhelyezett gyermekek között egyre több a tartós beteg, illetve enyhe értelmi fogyatékos gyermek. Ha azonban speciálisabb gondoskodásra szorul a gyermek, pl. komoly magatartászavara van, nehezen találnak befogadó családot és a környezetben is nagyobb az ellenállás. Az, hogy egy nevelőszülőhöz fogyatékos gyermeket helyeznek-e el, elsősorban a nevelőszülői tanácsadó hozzáállásától és hozzáértésétől, a nevelőszülői család fogadókészségétől, valamint a környezet szolgáltatásokkal való ellátottságától függ. A fejlesztő és egészségügyi szolgáltatások

⁸ Hasonlóan a nevelőszülőséget népszerű, toborzó kampányokhoz, a nevelőszülői bántalmazásokra is rákerestem. 2014-től a tanulmány lezárásáig a Népszabadság, a Magyar Nemzet és az Origo oldalán egy ilyen ügyet sem találtam, az Indexen és HVG oldalán két-két újról jelent meg cikk:

http://hvg.hu/itthon/20160322_Gyerekek_zaklatasa_nyircsaholy_borton

http://hvg.hu/itthon/20140424_Ehezette_a_rabizott_gyerekeket_egy_Somog

http://index.hu/belfold/2016/04/01/gyerekkinezas_gyermekvedelem_ugyeszseg_vademeles/

http://index.hu/belfold/2014/04/24/harom_honapig_ehezette_a_nevelt_gyerekeit/

Bizonyára az interjúalanyok olyan ügyekre gondoltak, amikor a családon belüli elhanyagolást, bántalmazást a gyermekvédelmi jelzőrendszer nem ismerte fel időben, illetve nem avatkozott be, ilyen pl. a szigetszentmiklói ügy, ld.

http://index.hu/belfold/2016/03/30/szigetszentmiklói_gyerekkinezas_gyermekbantalmas_masodfok_itelet/ (Letöltések ideje: 2016. 07. 04.)

igénybevételekor nem csak a fizikai távolság, de az autóval vagy tömegközlekedéssel való megközelíthetőség (útminőség, járatsűrűség, stb.) is lényeges szempont a gondozási hely kiválasztásában.

A gyerekek életkorával együtt a problémák is változnak, esetenként súlyosbodnak. Míg a korai fejlesztésnek és az alapfokú oktatásnak viszonylag kiépített az intézményi háttere, a szakemberek is rendelkeznek megfelelő tapasztalatokkal; a kamaszkorban, illetve a felnőtté válás során felmerülő kérdésekben sokkal kevesebb a segítség (mint pl. továbbtanulás, szexualitás kezelése, szenvedélybetegségek, felnőttkori lakhatás, munkahely találása stb.). A Fészek hálózatában ez azért is jelent egyre nagyobb problémát, mert Tiszakécskén kb. 10 évvel ezelőtt kezdett működni a hálózat, a náluk elhelyezett gyermekek most érik el nagyobb számban a kamaszkort, illetve a nagykorúságot.

A megkérdezett nevelőszülői hálózatok kevés szolgáltatással tudják segíteni a családokat, melyek többsége nem fogyatékosspecifikus. Mindhárom hálózatban rendelkezésre áll pszichológus, azonban fontos információ, hogy alkalmazásukat nem írja elő a jogszabály, így vannak olyan hálózatok, akik nem alkalmaznak ilyen szakembereket.

A fogyatékos gyermekek a program céltelepülésein leginkább a nevelési-oktatási intézményekben, a pedagógiai szakszolgálatoknál jutnak hozzá a szükséges fejlesztéshez. A gyermekek és a nevelőszülők folyamatosan szembesülnek a helyi intézményekben a szakemberhiánnyal, a szakemberek felkészületlenségével, illetve az őket sújtó diszkriminációval, előítélettel.

A nevelőszülőknek nehézséget okoz, hogy a fogyatékos gyermeket fogadják-e a helyi intézményben, ott megfelelő szolgáltatást kap-e, vagy esetleg hetes óvodában, iskolában (kollégiumban) tudja csak elhelyezni a gyermeket. A megfelelő intézmény megtalálása, a gyakori intézményváltás ellentmond annak az igénynek, hogy a gyermek számára biztonságot, állandóságot teremtsenek.

A fővárosi hálózat tapasztalata alapján **a nevelt gyerekekkel szembeni előítéletek vidéken erősebbek, ugyanakkor az intézmények részéről nyílt ellenállást, elzárkózást nem tapasztalnak,** de azt több interjúalany is megerősítette, hogy **kibúvók keresése a fogyatékos gyermek fogadása, ellátása kapcsán előfordul.**

A BAZ megyei hálózat arra is felhívta a figyelmet, hogy **amennyiben egy gyermekről az elhelyezést követően derül ki a különleges szükséglet** és a környéken nem tudják megoldani a fejlesztését, **akkor kollégiumba kerül, ebben az esetben a gyermek után azonban a kiegészítő díjat nem kaphatja meg a nevelőszülő,** holott a gyermek ellátása, utaztatása hasonló anyagi terhet jelent a családnak, mintha otthon lenne.

Amennyiben egy gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermek eléri a nagykorúságot, kezdeményezhető az utógondozása. Sajnálatos módon az interjúalanyok tapasztalati alapján, hasonlóan az intézményben felnövő fiatalokhoz, **a nevelőszülői családoknál élő fogyatékos fiatalok többsége felnőttként bentlakásos intézménybe kerül.**

Az interjúk tanúsága szerint gyakran a nevelőszülői család biztosítja továbbra is a lakhatást, ennek azonban nincs megerősítve a finanszírozási háttere. Ha megmaradt a kapcsolat, esetenként a vérszerinti család vállalja fel a további gondoskodást. A gyermekvédelmi szakellátásból kikerülő gyermekek, fiatalok utókövetése nem előírás, ezért hazagondozásuk, örökbefogadásuk vagy nagykorúvá válásuk után már kevés információ áll rendelkezésre további sorsukról. Csak az otthonteremtési támogatás felhasználást kötelező nyomon követnie a szakembereknek.

Helyzetelemzésünk során elsősorban a fogyatékos gyermekek nevelőszülői elhelyezését vizsgáltuk, azonban az interjúk és elemzett dokumentumok tanúsága szerint **egyelőre a 2014-es törvényi módosítást követően sem csökkent a 12 év alattiak száma a gyermekotthonokban, mely három okra vezethető vissza: a beáramlás folyamatosan növekszik, a fogyatékos gyerekeket különösen nehéz családba helyezni, valamint a nevelőszülői hálózatok bővítésére lenne szükség.** Leghangsúlyosabban a BAZ megyei interjúk során jelent meg, hogy **a fogyatékos gyermekek többsége**

sajnos még mindig lakásotthonban vagy gyermekotthonba kerül elhelyezésre. Az intézmény 18 lakásotthonából 11 különleges lakásotthon, emellett egy különleges gyermekotthont is működtetnek.

3.2.5.5. Intézményi és társágazati együttműködések

A nevelőszülői hálózatoknak szoros együttműködésben kell dolgoznia az alapellátással, azonban a családsegítő- és gyermekjóléti szolgálatokkal való együttműködéssel kapcsolatban számos kritikát fogalmaztak meg az interjúalanyok.

A szakemberek problémaként emelték ki a magas fluktuációt, az alapszolgáltatás anyagi és kapacitásbeli problémáit és az illetékesség kérdését. Azt is megfogalmazták, hogy a családsegítő és a gyermekjóléti szolgálatok összevonása⁹ változással jár majd, amiről az interjúk idején még nem volt tapasztalat.

A gyermekvédelmi szakellátásba utalt gyermek teljes körű otthont nyújtó ellátását a nevelőszülő biztosítja. A nevelőszülő a gyámhivatal által jóváhagyott egyéni elhelyezési terv, valamint a nevelőszülő a nevelőszülői tanácsadóval és a gyermekvédelmi gyámmal közösen készített egyéni gondozási-nevelési terv szerint végzi feladatát.

Különösen a nem állami fenntartású hálózat fogalmazta meg élesen, hogy **az utóbbi időben a nevelőszülőség kezd elintézményesedni. Véleményük szerint túlságosan sok olyan személy van, akik hivatalból járnak a nevelőszülői családokhoz** (pl. az alapellátás családgondozója, a nevelőszülői tanácsadók, a gyermekvédelmi gyámok, kormányhivatal szakemberei, stb.), **ellenőrzéseikkel megzavarva az intim, családi légkört**, illetve összezavarva sok esetben a gyerekeket is abban, hogy ki milyen szerepet tölt be az életükben.

Fontos tisztázni, hogy a nevelőszülői tanácsadóknak és a gyermekvédelmi gyámoknak mi a szerepük, kompetenciájuk a gyermek, a család életében. A családtól és a nevelőszülői tanácsadók személyiségétől függően meg kell találniuk azt az arányt, hogy a tanácsadók mennyire lépjenek be egy adott család intim szférájába („sokszor azon kapjuk magunkat, hogy annyira belefolyunk egy család életébe, hogy már mi kavarjuk a rántást”).

A gyermekvédelmi gyámság bevezetése ebből a szempontból sem volt zökkenőmentes és a jelenlegi működés kapcsán is nehézségeket fogalmaztak meg az interjúalanyok. A nagyobb hálózatokban sok státuszt kellett hirtelen feltölteni, ez nagy szervezeti megterhelést jelentett, ezen kívül az új gyámok felkészültsége és előzetes szakmai tapasztalata is különböző.

A gyermekvédelmi gyámok munkáltatója a területi gyermekvédelmi szakszolgálat, mely általában saját nevelőszülői hálózattal is rendelkezik, ezért az állami, illetve nem állami fenntartású nevelőszülői hálózatok eltérő helyzetben vannak, mert az állami hálózatok sokkal szorosabban tudnak együttműködni a gyermekvédelmi gyámokkal, leggyakrabban az intézmények, szakmai egységek egy épületben működnek. A nem állami fenntartású hálózat és a gyámok között sokkal nagyobb a fizikai – és az interjúk alapján – a szemléletbeli távolság is. Összességében az interjúalanyok egyetértettek abban, hogy **az új gyámi rendszer nem tölti be azt a funkciót, amely miatt létrehozták. A magas fluktuáció miatt sem reális az az elképzelés, hogy egy gyermeket ugyanaz a gyám kísérjen végig, amíg gyermekvédelmi gondoskodásban nevelkedik.**

A gyermekvédelmi gyámok szerepzavara mögött sokszor személyi túlkapások vannak, de leginkább a sok szereplő (az eddig említettekén túl gyermekjogi képviselők, gyámhivatali ügyintézők, a vérszerinti szülők családgondozója, pedagógusok, védőnők, orvosok, pszichológusok stb.) kompetenciáinak tisztázatlansága okozza a problémákat a nyilatkozó szakemberek szerint. A

⁹ 2016. január 1-jétől a családsegítés csak gyermekjóléti szolgáltatással integráltan – egy szervezeti és szakmai egységben – működhet: települési szinten a család- és gyermekjóléti szolgálat, járási szinten a család- és gyermekjóléti központ keretében. (2015. évi CXXXIII. Törvény egyes szociális és gyermekvédelmi tárgyú törvények módosításáról)

gyámok, a nevelőszülői tanácsadók és a nevelőszülői családok konfliktusairól a fővárosi TEGYESZ-ben több egyeztetés zajlott, melynek eredményeként írásbeli megállapodás is született.¹⁰

Az interjúalanyok összességében túlszabályozott, túlbiztosított, pazarló rendszernek látják a jelenlegit. Ennek ellenére a nevelőszülői családok egy részének segítséget jelentenek az új gyámok, pl. az ügyintézésben.

A gyermekvédelem sajátosságaiból fakadóan a hálózatoknak számos intézménnyel, a társágazatokkal is folyamatosan együtt kell működnie. A gyermekvédelmi jelzőrendszer sokszereplős, emiatt is sokszor éri kritika a működését, hatékonyságát.

Települési szinten az együttműködések kialakítását a nevelőszülői tanácsadók és a nevelőszülők együttesen tudják befolyásolni. Az interjúalanyok elsősorban a köznevelési intézményeket emelték ki, a helyi önkormányzatokkal csak esetleges a kapcsolat.

A girincsi együttműködések a beszámolók alapján megfelelőek, jó példa, hogy a Kézenfogva Alapítvány műhelye¹¹ is a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Óvoda, Általános Iskola, Speciális Szakiskola, Kollégium és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézményben, az ő segítségükkel valósult meg. **Szirákon alapvetően szintén jó az együttműködés az intézményekkel:** „Mindig segítőkészek voltak a saját határainkon belül.” Azonban különösen a pedagógusok **nagy nehézségekkel küzdenek a hátrányos helyzetű, roma gyermekekkel és családokkal való foglalkozásban, az ágazati együttműködések kérdése mindig felveti a szolgáltatási hiányokat is.**

Egyéb ágazati együttműködésről inkább csak települési szinten lehet beszélni (pl. Miskolcon „bűnmegelőzési fórumon az alapellátás, a szakellátás és a rendőrség együtt vett részt.”), de ezek inkább alkalmiak, hasonlóan a helyi önkormányzatokkal való együttműködésekhez.

3.2.5.6. Hazagondozás és örökbefogadás

2013-ban a gyermekvédelmi szakellátásból 1 524 gyermek (az ellátásban lévők 11,3%-a) került haza szüleihez vagy hozzátartozóihoz, 230 gyermek szakellátása családba fogadással szűnt meg, 370 (1,9%) gyermek örökbefogadó családba került a nevelőszülőktől, gyermekotthonokból, 497 gyermeket pedig a gyámhivatalok harmadik személynél tudtak elhelyezni (EMMI 2015).

A vérszerinti szülőkkel való kapcsolattartást egyénileg szabályozzák, heti, kétheti, havi rendszerességben határozza meg a gyámhivatal. Jellemzőbb a kétheti, havi rendszeresség, melynek a nevelőszülők eleget is tesznek. **A vérszerinti családok hozzáállása változó.** Akinek a körülményei nem javulnak, vagy akár romlanak, teljesen kilátástalannak látja a gyerek hazamenetelét, kevésbé veszi komolyan a kapcsolattartás. **A kapcsolattartást összességében mind a nevelőszülői tanácsadók, mind a nevelőszülők problémásnak írták le. Több interjúalany szerint a kapcsolattartás ebben a formában nem segíti a gyerek hazakerülését, a vérszerinti család nem kap megfelelő segítséget ehhez.**

A családból történő azonnali kiemelések számának növekedése még inkább csökkenti a hazagondozás esélyét. Az egyik interjúalany szerint az előzetesen már hosszabban gondozott családokkal könnyebb lenne olyan kapcsolatot kialakítani, hogy a vérszerinti szülő mindent megtegyen a

¹⁰ Megállapodás a nevelőszülői hálózatot működtetők, a gyermekvédelmi gyámok, valamint a Fővárosi Gyermekvédelmi Szakszolgálat közötti feladatok és kompetenciák felosztásáról, 2014. május 7.

<http://www.tegyesz.hu/file/meg%C3%A1llapod%C3%A1s%20GYVGY-NSZ-%20honlapra.pdf> (Letöltve:2016.04.25.)

¹¹ A projekt során a Kézenfogva Alapítvány speciálisan a fogyatékos gyermekeket nevelő nevelőszülők számára kialakított műhelyfoglalkozásokat tartott, melyek során a résztvevő 16 nevelőszülő fogyatékossgal kapcsolatos különböző témákat és problémákat dolgozhatott fel interaktív módon a műhelyvezető, és meghívott szakértő előadók segítségével. Minden helyszínen (Budapest – a tiszakécskei nevelőszülőknek, Szirák, Girincs) 6 műhelyfoglalkozást tartottak, 3 óra időtartamban, 5-6 heti gyakorisággal.

gyerek hazakerülése érdekében. Kérdéses, hogy a nevelőszülői családokhoz való elhelyezés könnyíti vagy nehezíti-e a hazagondozást, erről most még kevés a tapasztalat.

Más interjúalanyok szerint a hazagondozás sikere vagy sikertelensége nem csak a szakembereken (alapellátáson, vagy szakellátáson) múlik, hanem társadalmi problémákra vezethető vissza. A vérszerinti családok sokszor olyan nehéz körülmények között élnek, hogy szinte nincs esély a gyermek hazakerülésére. Kapcsolattartás hiányában 6 hónap után válnak örökbeadhatóvá a gyerekek, de a hosszadalmas, bürokratikus eljárás miatt sokszor évek telnek el, mire erről határozat születik.

Az örökbefogadással is hasonlóan rosszak a tapasztalatok. A magyarországi örökbefogadók elsősorban újszülött, egészséges, nem roma származású gyermeket szeretnének, ezért a nagyobb, beteg és/vagy fogyatékos, roma gyerekek, testvérsorok örökbeadása külföldre sikeresebb. Ezt azzal is magyarázzák, hogy bármennyire is bonyolult és hosszadalmas a magyarországi eljárás, más országban még ennél is nehezebb a folyamat. Ugyanakkor az interjúalanyok egy része kritikusan látja a hazai örökbeadás folyamatát, szerintük több gyermeket is örökbe lehetne adni, ha rövidíteni lehetne a folyamatot.

Azt, hogy a náluk elhelyezett gyermekeket a nevelőszülő fogadja örökbe, nem mindegyik hálózat támogatja, mivel a nevelőszülők elsődleges feladata az átgondozás (hazagondozás vagy örökbeadás). A fővárosi hálózat szerint a nevelőszülők örökbefogadása várhatóan növekedni fog, mivel a 0-3 éves korúak már csak családba helyezhetőek, őket pedig szívesebben fogadják örökbe.

A fókuszcsoportos interjúban résztvevő, **fogyatékos gyermeket örökbe fogadó szülők egy része tudatosan döntött amellett, hogy fogyatékos gyermeket fogad örökbe. Többen nevelőszülőből váltak örökbefogadóvá, mert nem szerették volna a gyereket elveszíteni. Több olyan szülő vett részt a beszélgetésben, aki nem tudta, hogy sérült a gyereke, később szembesült a problémákkal, most vár diagnózisra.** A szülők arról számoltak be, hogy **vagy nagyon kevés információt kapnak a gyermekről vagy általában is túlzottan elriasztó, orvosilag nem alátámasztható tájékoztatást kapnak az örökbefogadók.**

Az örökbefogadást nagyon hosszadalmasnak, bürokratikusnak és sok lépését feleslegesnek (egymást átfedő adminisztrációs kötelezettségek) élték meg. Úgy tapasztalták, hogy **a gyermekvédelmi rendszer ellenérdekelt a gyermek örökbefogadásában.** A szülők szerint ebben a gyermek után járó normatíva is szerepet játszik. Emellett a gyermekvédelmi szakemberek tevékenysége inkább ellenőrző, hatósági jellegű, nem eléggé támogató (pl. pszichológiai, nevelési tanácsok). **A családba fogadás jogilag nem eléggé tisztázott és az örökbefogadáshoz hasonlóan bonyolult.**¹² Tapasztalataik szerint csak nagyon rövid idő, pár nap áll rendelkezésére, hogy az újszülöttek számára családot keressenek, ezalatt a jóindulatú szakemberek megpróbálják a gyermeket a kórházban tartani, mert ha „bekerül a rendszerbe”, akkor már sokkal nehezebb a családba kihelyezni.

Az örökbefogadó szülők számára az anyagi támogatások differenciálása, a fogyatékos gyermekek megnövekedett szükségleteinek fedezése jelentené a legnagyobb segítséget. Nehézség számukra az elérhető információk megszerzése, szolgáltatások megismerése. Az örökbefogadó szülők egy része, jellemzően nyílt örökbefogadás esetén, tart valamilyen kapcsolatot az eredeti családdal vagy a család egyes tagjaival, ehhez több segítségre lenne szükségük. Fontosnak tartanak társadalmi elfogadás növelését, különösen a közoktatásban dolgozók érzékenyítését.

¹² Gyvt. 81. § (1a) A gyámhatóság - a nevelésbe vett gyermek feletti szülői felügyeleti jogot a nevelésbe vétel előtt gyakorló azon szülő kérelmére, akinek a szülői felügyeleti joga szünetel - a nevelésbe vett gyermek gyermekvédelmi gyámjának meghallgatásával, a nevelésbe vétel egyidejű megszüntetése mellett a Ptk. 4:187-189. §-ában foglaltaknak megfelelően hozzájárulhat ahhoz, hogy a szülő egészségi állapota, indokolt távolléte vagy más családi ok miatt a gyermeket a szükséges ideig más, a szülő által megnevezett család átmenetileg befogadja, gondozza és nevelje, feltéve, hogy a nevelésbe vétel megszüntetése és a családbafogadás a gyermek érdekében áll.

3.3. Programelemek értékelése

3.3.1. Családterápiás szolgáltatás

Az Otthont mindenkinek! program során a Kézenfogva Alapítvány Magyarországon elsőként, közvetlenül a fogyatékos gyermeket nevelő családok támogatására indított családterápiás szolgáltatást.

A pár- illetve családterápia a lelki-, életvezetési problémák megoldására, rendezésére szolgáló segítő módszer. A rendszerszemléletű kezelési eljárás azon a feltevésen alapul, hogy a család egy dinamikusan változó rendszer, melyben a tagok kölcsönösen hatással vannak egymásra. A terápia fókuszában a család, annak alrendszerei illetve az egyén családi kapcsolatai állnak. **A program során kialakított és működtetett szolgáltatás célja, hogy segítséget nyújtson:**

- a fogyatékos gyermekeket örökbefogadó-, befogadó családok problémáiban;
- életciklusokban való elakadás esetében, pl. a fogyatékossgal való szembesülés, diagnózisközlés traumája, óvodai-, iskolai elhelyezés dilemmái, fiatal felnőtt fogyatékos családtaggal kapcsolatos problémák, felnőtt fogyatékos családtag életének rendezésével kapcsolatos problémák;
- fogyatékos és ép gyermekek együttnevelésének kihívásaival kapcsolatban;
- nevelési nehézségek esetén.

A szolgáltatás kialakítására 2015. őszén került sor, ebben az időszakban a családterápiás team kidolgozta a szolgáltatás szakmai, jogi hátterét és adminisztrációs rendszerét, valamint közös tréninget tartott. A résztvevők számára a programban 4, 6, 8 és 10 alkalmas üléseket kínáltak rendkívül kedvező áron. 2015. szeptember és 2016. december között 16 család számára összesen 72 ülés valósult meg.

A családterápia intimitásának megőrzését szem előtt tartva a hatásvizsgálatba a szolgáltatás szakmai vezetőjét vontuk be, aki a résztvevő szakemberek számára összeállított interjúkérdések mentén értékelt a programot.

A kialakított családterápiás szolgáltatás működésében és jellegében is egyedülálló kezdeményezés Magyarországon. Jelenleg családterápia igénybevételére elsősorban magánrendelés keretében van lehetőség, ritkaság számba megy, ha egy-egy családsegítő vagy nevelési tanácsadó biztosít, esetleg civil szervezet nyújt ilyen szolgáltatást; legtöbbször valamilyen pályázat keretében. Kifejezetten fogyatékos gyermeket nevelő családok számára hirdetett lehetőséget nem ismerünk.

A projektben a szolgáltatást 6 terapeutajelölt önkéntes munkában nyújtotta, ők olyan szakemberek, akik a családterapeuta képzést sikeresen teljesítették, ám a végzettség megszerzéséhez szükséges egy eset bemutatását és megvédését még nem tették meg. A terapeuták az általánosan megszokottnál több szakmai segítséget kaptak, tréningen vettek részt, teamüléseket és folyamatos szupervíziót biztosítottak számukra. A szakmai támogatást, az ülések szervezésével kapcsolatos feladatokat (diszpécser szolgálat) és a lebonyolítás helyszíneit a projekt költségvetésének terhére a Kézenfogva Alapítvány biztosította.

A terapeuták nem csak a vállalt két terápia vezetését (havonta 4 ülés), valamint két teamülésen és egy szupervízióon való részvételt teljesítették, hanem részt vettek a szolgáltatás népszerűsítésében és több szakmai rendezvényen is bemutatták a szolgáltatást és annak eredményeit. Egy fő kivételével a programelem megvalósításának teljes ideje alatt rendelkezésre álltak. A szolgáltatás jogi aspektusai és adminisztrációja a felkészülés időszakában pontosan definiálva lettek, a szolgáltatást igénybevevő családok a Kézenfogva Alapítvánnyal állnak írásos szerződés keretében hivatalos kapcsolatban. A szakmai adminisztráció és a családok adatainak védelme ebben a szerződésben rögzített, ahogy a terápiás ülések száma is, melyet a leendő terapeuta párossal közösen alakítanak ki a családok.

Előzetesen a megvalósító szakemberek a szolgáltatás iránti nagyobb érdeklődésre számítottak. Félték tőle, hogy a korlátozott, önkéntes kapacitásokkal nem tudják majd kielégíteni az igényeket, ezért csak

szűk körben kezdték hirdetni a lehetőséget. Ebben segítséget nyújtott a Fészek Egyesület és a Down Alapítvány is.

Összességében az érdeklődés kisebb volt a vártnál, azonban a terapeuták saját kapacitásaik és a szükséges infrastruktúra (terem és adminisztráció) korlátozottsága miatt nem tudtak volna több esetet vállalni. A szolgáltatás számszerűsíthető eredményei (a résztvevő családok és a megtartott ülések száma) megfeleltek a projektben biztosított kapacitásoknak, ugyanakkor az esetszámok alacsonynak mondhatók. Az előzetes tervekkel ellentétben bebizonyosodott, hogy inkább hosszabb terápiára van szükség és a maximális 10 ülés után sem zárható le egyértelműen a folyamat. Az eleinte korlátozott számú érdeklődés valószínűsíthetően a pszichológiai tárgyú szolgáltatásokkal kapcsolatos tapasztalatok hiányával, ellenérzésekkel magyarázható. A szolgáltatás megszilárdulása és a menetrend megbízható kialakítását követően szélesebb körben, több hirdetési felületen is népszerűsítették a szolgáltatást, amely iránt az érdeklődés folyamatosan nőtt, így 2016 második felére teljes kapacitással működött szolgáltatás, emellett várólistán is átlagosan 5 család vagy pár található. A program működtetése és fenntartása mellett elkötelezett az Alapítvány.

A családterápia sikere, hatásai nehezen mérhetők. Ahogyan a szolgáltatás szakmai vezetője fogalmazott, a résztvevők élethelyzetét nem tudja megváltoztatni a szolgáltatás, de a terapeuták segítségével közösen gondolkodhatnak a problémák megoldásán, új nézőpontokat találhatnak és egységként kezdenek működni. A fogyatékos családtag mindennapi gondozása óriási fizikai és lelki megterhelést jelenthet. A terápia során a családok a megélt kisebb-nagyobb sikerekből meríthetnek, így átmenetileg vagy tartósan is könnyebben küzdenek meg a mindennapi nehézségekkel és megakadályozható a család széthullása.

3.3.2. Műhelyfoglalkozások

Az Otthont mindenkinek! program célkitűzései között szerepelt, hogy a fogyatékos gyermekeket nevelő vérszerinti, örökbefogadó és nevelőszülők készségeit fejlesszék, ugyanakkor bővítsék a szakellátásban dolgozók ismereteit a fogyatékos gyermekek ellátásával kapcsolatban. Ennek érdekében megvizsgálták mind a nevelőszülők számára, mind a nevelőszülői tanácsadók számára elérhető képzések tartalmát. **A képzések vizsgálata és a helyzetelemzés alapján is elmondható, hogy sem a szakemberek, sem a nevelőszülők képzései nem, vagy csak csekély mértékben tartalmaznak a fogyatékosra vonatkozó elméleti vagy gyakorlati ismereteket. Továbbképzés során is csak személyes érdeklődés vagy esetleg a nevelőszülők ilyen jellegű igényei esetén foglalkoznak a fogyatékosághoz kapcsolódó témákkal.**

Fentieket követően a szülők, illetve nevelőszülői tanácsadók számára hasonló óraszámú, de eltérő tartalommal dolgoztak ki képzést a projekt megvalósítói: a szülők számára önszervező szülőcsoportok vezetésére való felkészítést, a nevelőszülői tanácsadók számára tematikus szülőcsoportok tartására való felkészítést tartalmazott volna a képzés. Emellett jogi és pszichológiai ismereteket tartalmazott a tematika. Az előző két képzésen túl egy mentorszülővé válást segítő tanfolyam is szerepelt a tervek között, mely során a résztvevő érintett szülők képessé váltak volna arra, hogy sorstársi segítséget nyújtanak azoknak a hasonló helyzetben lévő szülő társaknak, akik kérdéseikkel hozzájuk fordulnak.

A program során a szolgáltatási portfólió kialakítása és az érdeklődők toborzása, az együttműködő partnerek keresése párhuzamosan folyt. **A kialakított partnerség visszajelzései, valamint a szülőkkel és nevelőszülői tanácsadókkal lefolytatott fókuszcsoporthoz tartozó interjúk alapján azonban végül egy rövidebb és rugalmasabb képzési formát alakítottak ki nevelőszülők számára, valamint már korábban akkreditált képzéseket ajánlottak a szakemberek részére.**

A nevelőszülőknek szóló műhelyfoglalkozások csoportonként hat alkalommal, alkamanként négyszer 45 percben, három órában valósultak meg 2015. október és 2016. május között. A műhelyfoglalkozásokat egy csoportvezető facilitálta, minden alkalommal az adott téma szakértői tartottak előadást és beszélgetést a résztvevők számára. A műhelytematikát a szakemberek a fókuszcsoporthoz

tapasztalataira, valamint a korábban összeállított képzési tematikára támaszkodva alakították ki. A témák felsorolása a mellékeltben található.

A tiszakécskei csoport találkozói Budapesten valósultak meg, a „Fészek” Nevelőszülői és Helyettes Szülői Hálózat nevelőszülői és a velük dolgozó nevelőszülő tanácsadó, összesen 8 fő vett részt a műhelyfoglalkozásokon. A hálózat kb. 10 éve tevékenykedik a településen, ezért a csoportban zömmel olyanok vettek részt, akik kamaszkorú vagy a felnőtté válás küszöbén álló gyermekeket nevelnek. Az első alkalommal kitöltött előzetes kérdőív és a résztvevők visszajelzései alapján ennek a csoportnak a tematikáját az igények alapján módosították a megvalósító szakemberek.

Szirákon a Fészek Hálózatban dolgozó nevelőszülők, két fő nevelőszülői tanácsadó, valamint a Nógrád Megyei Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatnál, a Pest Megyei Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatnál és a Fővárosi Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatnál dolgozó nevelőszülők vettek részt a műhelyfoglalkozásokon, összesen 12 fő.

Girincsen a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Nevelőszülői Hálózatában dolgozó nevelőszülők és egy fő nevelőszülői tanácsadó vett részt a műhelyben, összesen 15 fő.

A műhelysorozat során előzetes kérdőívvel mértük a résztvevők tájékozottságát és igényeit az ajánlott témákkal kapcsolatban, valamint értékelő kérdőívet töltöttek ki a záró alkalmakkor. A megvalósító szakemberekkel interjú készült, valamint az együttműködő nevelőszülői hálózatok is értékelték a programelemet¹³.

3.3.2.1. Előzetes kérdőívek eredményei

Az előzetes kérdőívet három helyszínen összesen 39 fő töltötte ki, Budapesten 9 fő, Szirákon 14 fő, Girincsen 16 fő. A résztvevők között csak nők voltak, átlag életkoruk 49,49 év. A kitöltők között néhány fő még csak a műhely idején készült a nevelőszülőiségre, azonban a résztvevők átlagban már 12 éve nevelőszülők. 62%-uk az ehhez szükséges 60 órás képzést végezte el. A műhelysorozat idején a résztvevők 1-6 nevelt gyermeket, összesen 135 főt, átlagosan 3,23 gyermeket neveltek. A nevelt gyermekek 28,15%-a fogyatékos gyermek, 45%-uk értelmi fogyatékos, 24%-uk magatartászavarral küzd, ugyanilyen arányban vannak, akiknek fejlődésében egészséges társaikhoz képest elmaradás volt tapasztalható. A fogyatékos gyermekek 16%-ának nem volt pontos diagnózisa, összességében a válaszadó nevelőszülők 26%-a nevel olyan gyermeket, akinek a megkérdezés idején még folyamatban volt a kivizsgálása.

A megkérdezett nevelőszülők közül senki nem vett részt korábban fogyatékossgal kapcsolatos továbbképzésen vagy tréningen. A tervezett témákkal kapcsolatos előzetes ismeretüket a résztvevők öt válaszlehetőséggel értékelhették, a téma iránti érdeklődésüket szintén egy 5-ös skálán (1 – legkevésbé érdekel 5 – legjobban érdekel) jelezhették.

A válaszok száma alapján a nevelőszülők minden témánál jellemzően a „Lenne mit tanulnom” válaszlehetőséget jelölték meg, a témák közel fele esetében a résztvevők több, mint 50%-a gondolta úgy, hogy az adott téma számára újdonságot jelent. A résztvevők legkevésbé a szociális intézmények, a beszédfejlesztés, illetve a jogi ismeretek terén tájékozottak. Ugyanakkor nem azon témák iránt érdeklődtek leginkább, amelyekben saját megítélésük szerint a legkevesebb az előzetes az ismeretük.

¹³ A „Fészek” Nevelőszülői és Helyettes Szülői Hálózat vezetője és nevelőszülői tanácsadója, valamint a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Nevelőszülői Hálózat nevelőszülői tanácsadója nyilatkozott a programelemről, mindkét nevelőszülői tanácsadó egyben a műhelyfoglalkozások, szakember képzés és szupervízió, illetve Miskolcon az esetmegbeszélő csoport résztvevője volt.

6. táblázat A műhelysorozat témáival kapcsolatos előzetes ismeret és érdeklődés

Témakör	Előzetes ismeretek – „Lenne mit tanulnom” válaszok aránya	Érdeklődés átlagos pontszáma
Szociális intézmények	59%	4,54
Beszéd, beszédindítás, beszédterápiák, logopédia, játékok, fejlesztő eszközök	59%	4,81
Jogi ismeretek (nevelőszülőség, gondnokság)	56%	4,69
Információk keresése, információkhoz való hozzáférés	56%	4,54
Egészségügyi és egyéb közszolgáltatások igénybe vétele	54%	4,62
Mozgás, mozgásfejlesztés, módszerek, játékok, fejlesztő eszközök	54%	4,69
Fejlesztési központok, orvosi beavatkozás lehetőségei	54%	4,51
Alternatív fejlesztési módszerek, terápiák lehetőségei	54%	4,82
Pénzbeli ellátások, támogatások	49%	4,56
Értelmi fejlesztés, módszerek, játékok, fejlesztő eszközök	46%	4,78
Gyermekek fejlődése, az egészséges fejlődés állomásai	44%	4,67
Magatartási-, viselkedési-, pszichés zavarok	44%	4,79
Az egészséges fejlődéstől való eltérés felismerése	41%	4,76
Köznevelés (bölcsőde, óvoda, iskola)	38%	4,57
Fogyatékos gyermekek otthoni gondozása: altatás, szobatisztaság, öltöztetés, fürdetés, etetés stb.	38%	4,43
Fogyatékos gyermek családba fogadásának/örökbe fogadásának motivációi, dilemmái	36%	4,76
Visszagondozás az eredeti családba/örökbefogadó családba	36%	4,38
Kapcsolattartás vérszerinti szülőkkel	26%	4,33

Forrás: Előzetes kérdőívek 2015., saját szerkesztés

Az előzetes ismeretek értékelése összhangban van azzal, hogy a nevelőszülői képzés során nagyon kevés szó esik a fogyatékos gyermekek speciális igényeiről és a nevelőszülők más forrásból sem feltétlenül jutnak hozzá a megfelelő ismeretekhez, információkhoz.

A nevelőszülők napi szinten használják ismereteiket, tapasztalataikat elsősorban az alábbi témákban:

- fogyatékos gyermek családba fogadásának/örökbefogadásának motivációi, dilemmái, 26%;
- kapcsolattartás vérszerinti szülőkkel, 21%;
- köznevelés (bölcsőde, óvoda, iskola), 18%;
- értelmi fejlesztés, módszerek, játékok, fejlesztő eszközök, 18%.

Kifejezetten otthonosan mozognak, magas szintű ismeretekkel/gyakorlattal rendelkeznek az alábbi témákban:

- fogyatékos gyermekek otthoni gondozása, 13%;
- kapcsolattartás vérszerinti szülőikkel, 8%;
- köznevelés (bölcso, óvoda, iskola), 5%;
- visszagondozás az eredeti családba/örökbefogadó családba, 5%;
- az egészséges fejlődéstől való eltérés felismerése, 3%.

Az előzetesen összeállított tematikán kívül a nevelőszülőket még az alábbi témák érdekelték volna:

- félelmek a gyermek befogadása idején, mivel nagyon kevés információval rendelkeznek a gyermekről;
- értelmi fogyatékos gyermek boldogulása a felnőttkor elérése után;
- gondnok feladatai (amennyiben a nevelőszülő a gondnok).

3.3.2.2. *Visszajelző kérdőívek eredményei*

A visszajelző kérdőívet a három helyszínen összesen 30 fő töltötte ki, Budapesten 7 fő, Szirákon 8 fő, Girincsen 15 fő. A válaszadók (és a műhelysorozatban résztvevők) között csak nők voltak, átlag életkoruk 48,93 év. A műhelysorozat zárása idején a résztvevők 1-6 nevelt gyermeket, összesen 109 főt, átlagosan 3,63 gyermeket neveltek. A műhelysorozat idején 7 család (23%) esetében történt változás a gyermekek számában, négy esetben örökbefogadás, egy esetben hazagondozás történt, egy gyermek felnőtté vált és egy családba további három gyermek (testvérek) érkezett. 5 válaszadó (17%) jelezte, hogy valamely gyermek a műhelysorozat idején kapott pontos diagnózist, melyek minden esetben eltérőek voltak (SNI, asztma, idegrendszeri probléma, ADHD, enyhe értelmi fogyatékoság).

A válaszadók mind szóban, mind a visszajelző kérdőíven maximális elégedettségüket fejezték ki a programelemmel kapcsolatban. A műhelysorozat körülményei kapcsán a résztvevők fele nyilatkozott úgy, hogy minden szempontból ideális volt a helyszín, míg a többiek „A műhelysorozat helyszíne számomra megfelelő helyszínen volt.” választ adták. Egy-egy alkalom hosszával kapcsolatban 4 fő nem válaszolt a kérdésre. Más szempontok alapján szinte teljes volt az elégedettség a résztvevők körében.

7. táblázat A műhelysorozat értékelése

Értékelési szempont	Legjellemzőbb válasz	Válasz aránya
Tájékoztatás, szükséges információk a műhelysorozattal kapcsolatban	Nagyon sok információt kaptam a műhelysorozattal kapcsolatban.	93%
A műhelysorozat helyszíne (a település, ahol megrendezték a műhelyeket)	A műhelysorozathelyszíne számomra ideális helyen volt (pl. ahol élek, vagy a közelben, jó a közlekedés stb.).	50%
A műhelysorozathoz használt terem, helyiség	A műhelysorozat számomra minden igényt kielégítő teremben, helyiségben volt.	90%
A műhelysorozat gyakorisága	A műhelysorozat megfelelő gyakoriságú volt.	97%
A műhelysorozat hossza (az összes alkalom)	A műhelysorozat megfelelő számú alkalomból állt.	100%
Egy alkalom hossza	Egy-egy alkalom megfelelő hosszúságú volt.	87%

Forrás: Visszajelző kérdőívek 2016, saját szerkesztés

A megvalósító szakemberek munkájával kapcsolatosan is nagyon pozitív visszajelzéseket adtak a résztvevők. Az értékelő kérdőív kitöltése során a Budapesten megvalósuló műhely vezetője nem értette egyet a kérdőív tartalmával, és megkérte a csoportot, hogy a felkészültséggel, illetve a hasznossággal, gyakorlati alkalmazhatósággal kapcsolatos kérdésekre ne válaszoljanak a megkérdezettek. Véleménye szerint a kérdésben említett „csoportvezető” csak facilitálta a beszélgetést, az ismereteket a meghívott előadók adták át, akik a szakember szerint nem azonosíthatók a kérdésben szereplő „csoportvezető” vagy a válaszlehetőségekben használt „műhelyvezető” megnevezéssel, így ezekre a szempontokra személyével kapcsolatosan nem tudnak a megkérdezettek érdemben választ adni. Látható, hogy a másik két csoport az átadott ismeretek és technikák hasznosságát, gyakorlatban való alkalmazhatóságát 30%-os arányban csupán megfelelőnek találta és nem a legmagasabb értékelés jelölte meg ennél a szempontnál.

8. táblázat Csoportvezetők értékelése

Értékelési szempont	Legjellemzőbb válasz	Válasz aránya
Pontosság, időkeretek tartása	A műhelysorozat minden alkalommal pontosan a megadott időpontban volt.	100%
Felkészültség, hozzáértés	A műhelyvezető tapasztalt, felkészült volt, minden kérdést megválaszolt.	96% (N=23)
Hasznos, gyakorlatban alkalmazható információk, technikák átadása	Sok hasznos és gyakorlatias információt, technikát adott át a műhelyvezető.	70% (N=23)
A csoport irányításának hatékonysága	A műhelyvezető határozottan, jól irányította a csoportot.	100%
Megfelelő légkör, csoporthangulat kialakítása	Mindig megfelelő légkört, hangulatot teremtett a műhelyvezető.	100%

Forrás: Visszajelző kérdőívek 2016, saját szerkesztés

Ahogy azt fentebb említettük, a budapesti és a másik két, sziráki és girincsi csoport tematikája a nevelt gyermekek életkora miatt kismértékben eltérő volt.

A kisebb gyermekeket nevelők csoportjaiban többet szerettek volna hallani a résztvevők a magatartási-, viselkedési-, pszichés zavarokról, a lelki feldolgozásról, jogi ismeretekről, az otthoni gondozásról, illetve az otthoni és intézményi fejlesztési lehetőségekről

9. táblázat Témák értékelése kisebb gyermeket nevelő nevelőszülők körében

Téma	Válaszok aránya „Elegendő volt számomra a témában szerzett ismeret.” (N=23)	Válaszok aránya „A témában szerzett ismereteket a gyakorlatban majd jól tudom alkalmazni.” (N=23)
Jogi ismeretek a nevelőszülőséggel kapcsolatban	83%	96%
Fogyatékos gyermekek otthoni gondozása: altatás, szobatisztaság, öltöztetés, fürdetés, etetés, stb.	87%	96%
Otthoni lehetőségek a fejlesztésben (Az egészséges fejlődéstől való eltérés felismerése; értelmi, beszéd- és mozgásfejlesztés otthon)	91%	96%
Fejlesztési lehetőségek intézményi körben (Fejlesztési központok, orvosi beavatkozás lehetőségei, alternatív fejlesztési módszerek)	87%	96%

Téma	Válaszok aránya „Elegendő volt számomra a témában szerzett ismeret.” (N=23)	Válaszok aránya „A témában szerzett ismereteket a gyakorlatban majd jól tudom alkalmazni.” (N=23)
Lelki feldolgozás (Nevelési helyzetek, problémák, kötődés, szimbiózis, elengedés, kapcsolattartás a vér szerinti szülőkkel, hazagondozás)	74%	100%
Magatartási-, viselkedési-, pszichés zavarok	65%	100%

Forrás: Visszajelző kérdőívek 2016, saját szerkesztés

A nagyobb gyermeket nevelők csoportjában mindössze egy fő jelezte, hogy még többet szeretett volna foglalkozni a magatartási-, viselkedési-, pszichés zavarokkal.

10. táblázat Témák értékelése kinagyobb gyermeket nevelő nevelőszülők körében

Téma	Válaszok aránya „Elegendő volt számomra a témában szerzett ismeret.” (N=7)	Válaszok aránya „A témában szerzett ismereteket a gyakorlatban majd jól tudom alkalmazni.” (N=7)
Jogi ismeretek a nevelőszülőséggel kapcsolatban	100%	100%
Fogyatékos gyermek a családban – a kamaszkor kihívásai I.	100%	100%
Kamaszkor kihívásai II.: Szenvedélybetegségek, drogok, függés	100%	100%
Magatartási-, viselkedési-, pszichés zavarok	86%	100%
Lelki feldolgozás (Nevelési helyzetek, problémák, dilemmák, kötődés, szimbiózis, elengedés, kapcsolattartás a vér szerinti szülőkkel, hazagondozás)	100%	100%
Lehetőségek fiatal felnőttkorban - felnőttkorban (lakóotthonok, támogatott lakhatás, a munka világa)	100%	86%

Forrás: Visszajelző kérdőívek 2016, saját szerkesztés

A válaszadók nem neveztek meg olyan témát, amivel a műhelysorozat során nem foglalkoztak, de két válaszadó megerősítette, hogy jó lenne még többet foglalkozni a gyermekek elengedésével örökbefogadás, hazagondozás esetén, valamint a magatartási, viselkedési, pszichés zavarokkal, mert véleményük szerint ezzel a témával nem foglalkoznak egy tanfolyamon sem túl sokat.

A válaszadók 70%-a minden alkalommal jelen volt a műhelysorozat során. 87%-uk úgy értékelte, hogy aktívan részt vett a foglalkozásokon. Minden válaszadót érdekeltek a témák, sokat tanultak és jól érezték magukat a műhely során.

3.3.2.3. A nevelőszülői hálózatok visszajelzései

A Fészek Egyesület munkatársai a vezetői interjúban kiemelték, hogy a tiszakécskei és sziráki nevelőszülők eltérő tapasztalataik miatt különböző módon álltak hozzá a foglalkozásokhoz. A tiszakécskei csoportban a résztvevők sokkal több tapasztalattal rendelkeznek, a műhelysorozat során

pozitív volt számukra, hogy ezeket a tapasztalatokat elismerték, ugyanakkor a legnagyobb problémáikra is kaptak valamilyen választ, megismerkedhettek számukra új megoldási lehetőséggel. Ebben a csoportban a nagykorúságot elérő gyermekek további sorsa jelenti a legnagyobb kérdést, a nevelőszülők megismertek olyan információforrásokat (pl. Infobázis, civil szervezetek, stb.), amelyek segíthetnek a felnőtt élet megnyugtató rendezésében.

A szakemberek és a résztvevő nevelőszülők is nagyra értékelték, hogy a műhelysorozat tematikáját sikerült az eltérő élethelyzetekhez igazítani, mivel a nagyobb gyermekek gondozása más problémákat vet fel. A nevelőszülők számára az volt a legfontosabb, hogy meghallgatták őket, megoszthatták gondjaikat, és sikerült olyan légkört teremteni, amelyben az esetleges hibákról, kudarcokról is őszintén beszélgethettek. A szakemberek a műhelymunka során a rugalmasság mellett azt értékelték leginkább, hogy a programelem nem egy száraz, sablonos információátadásban merült ki, hanem számos gyakorlati példát, segítséget nyújtott a résztvevőknek.

A hálózat vezetője már régóta szeretett volna célzott segítséget adni a nevelőszülők számára a kötelező továbbképzéseken túl, a programban a fogyatékoságot érintő kérdésekben sikerült ezt megvalósítani. A műhelybe a leginkább érintett nevelőszülőket vonták be, de vannak még a hálózatban olyanok, aki fogyatékos gyerekeket nevelnek, az ő körükben is érdemes lenne ilyen jellegű programokat megvalósítani.

A BAZ Megyei Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Nevelőszülői Hálózatának munkatársa, hasonlóan a Fészek Egyesülethez, azt emelte ki, hogy a műhelysorozat alkalmat teremtett a nehézségekről, problémákról való beszélgetésre, melyre nagy igénye van a nevelőszülőknek. Véleménye szerint a szakmai segítséget a nevelőszülői tanácsadók megadják, az egyes témákhoz a nevelőszülőknek volt hozzáfűzni valójuk. Összességében azonban úgy értékelte, hogy a résztvevők sok információt kaptak arról, hogy milyen problémával hová lehet fordulni, a nevelőszülők tájékozottabbak lettek. A tanácsadó szerint jó lett volna saját kollégái közül több főt bevonni, vagy a szakemberek számára megvalósított képzésbe nevelőszülőket is bevonni, hogy a szakemberek jobban megismerjék a nevelőszülők helyzetét, nehézségeit.

3.3.2.4. *A megvalósítók értékelése*

A műhelyvezetőkkel készült interjúk, valamint a megvalósító szakemberek közös zárótalálkozója alapján **a műhelysorozat megfelelő képzési forma volt a célcsoport, és a megvalósító szakemberek számára egyaránt.** A műhelyvezetők biztosították a kereteket, a meghívott előadók pedig az aktuális téma kapcsán adták át ismereteiket, válaszoltak a kérdésekre. A műhelyvezetők jelentették a résztvevők számára az állandóságot, jelenlétük azt is lehetővé tette, hogy a tematika alkalmazkodjon az igényekhez. A hagyományos, frontális képzésekhez képest a nevelőszülők nagyon élvezték, hogy ezeken a családias légkörű, beszélgetős foglalkozásokon őket is meghallgatták, aktív résztvevői lehettek a foglalkozásoknak, egymással is rendszeresen megoszthatták a tapasztalataikat.

A csoportokban szintén résztvevő nevelőszülői tanácsadók jelenléte általában támogató volt, hozzáértésükkel sok esetben segítették a felmerülő kérdések megbeszélését. Ha azonban a nevelőszülői tanácsadó személyisége túl domináns, háttérbe szoríthatja a nevelőszülőket, és megbonthatja a csoportdinamikát. Ezeket a helyzeteket felismerve a műhelyvezető tud hatni a nevelőszülői tanácsadókra.

A műhelyfoglalkozások időbeli ütemezése, hossza is találkozott az elvárásokkal, igényekkel, kapacitásokkal. Egyes esetekben szükséges lehet az időpontok szervezésében a gyerekek iskolai elfoglaltságát, a tanév rendjét (iskolakezdés, szünetek) is figyelembe venni. Ugyanakkor, ha több nevelőszülői hálózatból jönnek a résztvevők, akkor érdemes mérlegelni a tanácsadók jelenlétét, mert feszültségeket kelt, ha az egyik hálózat tanácsadója részt vesz a képzésen, a másik hálózaté nem. **A nevelőszülő hálózatok visszajelzései alapján is érdemes lehet olyan heterogén csoportokat**

alakítani, ahol nem csak a nevelőszülői hálózatok, hanem a gyermekvédelem más területei (szakszolgálat munkatársai, gyámok, stb.) is képviseltetik magukat.

3.3.3. Képzések a nevelőszülői hálózatok szakemberei számára

Ahogy az Otthont mindenkinek! program egyik célkitűzése az volt, hogy bővítse a szakellátásban dolgozók ismereteit a fogyatékos gyermekek ellátásával kapcsolatban. **A nevelőszülői hálózatok számára a Kézenfogva Alapítvány már meglévő képzési kínálatából 8 olyan képzést ajánlott a program keretében, melyek alkalmasak a szakmai kompetenciák fejlesztésére, köztük a fogyatékos-specifikus ismeretek bővítésére.**

A nevelőszülői hálózatok a *Hatékony eszközök mindennapi szakmai konfliktusaink megoldásához* című, 6*5 órás (összesen 30 óra) képzést választották. E választás alapján **arra következtethetünk, hogy a szervezetek működésében, illetve a szakemberek munkája során sokkal alapvetőbb hiányosságok és nehézségek vannak annál, minthogy a szakemberek képessé váljanak specializálódni.** Példaként említhetjük, hogy a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei hálózatot 2014-ben és 2016-ban is érintette a gyermekvédelmi intézmények fenntartásának állami átvételei, illetve egy későbbi szervezeti átalakítás. A helyzetelemzés eredményei alapján megállapíthatjuk, hogy szervezetfejlesztés, csapatépítés általában nem jellemző a hálózatokban, illetve különösen az állami hálózatban hiányzik a szakmai készségfejlesztést és a kiegészítő megelőzést is jól szolgáló, rendszeres esetmegbeszélés, illetve szupervízió.

3.3.3.1. Visszajelző kérdőívek eredményei

Az Otthont mindenkinek! program során lezajlott akkreditált képzéseket a résztvevők a Kézenfogva Alapítvány szokásosan használt visszajelzői kérdőívei segítségével értékelték, valamint a képzések egyik megvalósítójával készült interjú segítette az értékelést.

A Fészek Egyesület munkatársai számára a képzés 2016. február 23. és április 22. között zajlott Budapesten. A képzésen részt vettek a nevelőszülői hálózat munkatársai és az egyesület által működtetett átmeneti otthon dolgozói is, összesen 11 fő. Amellett, hogy a projekt keretein belül biztosított volt a képzési lehetőség, a fő motivációt az jelentette a részvételre, hogy a többség (10 fő) már szembesült a munkahelyén konfliktusokkal.

A résztvevők egyöntetűen hasznosnak találták a képzést – ötös skálán a válaszok átlaga 4,55 –, az érintett témák tekintetében kiemelték az asszertív kommunikációt, a konfliktusok egyes formáinak felismerését és megértését, a konfliktuskezelő technikákat. A résztvevők szívesen fogadtak volna még több gyakorlatot, illetve egyes résztvevők szerettek volna kevesebbet foglalkozni az átmeneti otthon strukturális problémáiból adódó konfliktusokkal.

A résztvevők elégedettek voltak a képzés körülményeivel, módszereivel és az oktatók munkájával is, szívesen részt vennének hasonló jellegű képzésen. A válaszadók saját részvételüket (aktív részvétel, tanulás, fejlődés) is pozitívan értékelték.

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei nevelőszülői hálózat munkatársai, valamint gyermekvédelmi gyámok, összesen 15 fő vett részt a képzésen 2016. augusztus 29. és október 25. között Miskolcon. Sok résztvevő számára (7 fő) motivációt jelentett a részvételre a továbbképzési pontok gyűjtése, illetve többségük (8 fő) már szembesült konfliktusokkal a munkája során.

A résztvevők a képzés által érintett témák közül a konfliktuskezelés és mediáció technikáit emelték ki, illetve véleményük szerint a képzés fejlesztette az empátiát. A résztvevők még többet szerettek volna foglalkozni a mediációval, speciálisan a gyermekvédelemre jellemző konfliktusokkal, illetve még több gyakorlatot igényelnének. Volt olyan résztvevő, aki szerint minden érintett témával lehetett volna többet foglalkozni, de olyan is, aki nem szívesen vett részt a szituációs gyakorlatokban. Összeségében a miskolci

csoport kismértékben ugyan, de pozitívabb értékelést adott a képzésre vonatkozó általános szempontok mentén, mint a budapesti csoport.

11. táblázat A konfliktuskezelő képzés értékelése, válaszok (1=egyáltalán nem, 5= teljes mértékben) átlaga

Értékelés szempontok	Fészek Egyesület	BAZ Megyei Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat
Milyen mértékben valósította meg a képzési program a megfogalmazott tartalmi célokat?	4,50	4,82
Milyen mértékben voltak teljesíthetők a továbbképzésen támasztott követelmények?	4,60	4,91
Mennyire találta hasznosnak a továbbképzést összességében?	4,55	4,73

Forrás: Visszajelző kérdőívek 2016, saját szerkesztés

A résztvevők ebben a csoportban is elégedettek voltak a képzés körülményeivel, módszereivel (ebből a szempontból a Fészek Egyesület szerint megfelelő volt a képzés, míg a BAZ megyeiek kiválóra értékelték) és az oktató munkájával is, szívesen részt vennének hasonló jellegű képzésen. A válaszadók saját részvételüket (aktív részvétel, tanulás, fejlődés) is pozitívan értékelték.

3.3.3.2. A nevelőszülői hálózatok visszajelzései

A Fészek Egyesület munkatársai kiemelték az interjú során, hogy ez a képzés és általában az egész program felépítése teljes mértékben illeszkedett az igényeikhez, szükségleteikhez. **Fontos hozadéka a programnak számukra, hogy szervezeti szinten megindult egy pozitív folyamat: további igényeket tudtak a munkatársak megfogalmazni, melyhez most már csak a megfelelő szakembereket, szolgáltatásokat, képzéseket kell megtalálni.**

A képzési csoportban a nevelőszülői hálózat és az átmeneti otthon munkatársai együtt dolgoztak és jobban megismerték egymás nehézségeit, vagy ugyanazokat a kérdéseket más szempontból is megvizsgálhatták. Az átmeneti otthon munkatársai nem vettek még részt ilyen jellegű képzésben (és a kapcsolódó szupervízió), szeretnék a jövőben is hasonlóban részt venni.

A BAZ megyei hálózat munkatársa számára az volt a meghatározó, hogy a gyermekvédelmi gyámok is részt vettek a képzésen, így sok problémát azonnal kezelni tudtak, illetve a képzés keretét adott a konfliktuskezelésnek és mellőzni tudták a személyes indulatokat. Fontosnak tartja azt is, hogy az ilyen jellegű programok hozzájárulnak a kiégés megelőzéséhez, a szakemberek kiszakadhatnak a mindennapi rutinból és szakmailag is friss információkhoz juthatnak. Akik részt vettek a képzésben, máskor is szívesen mennének, akik kimaradtak valamiért, szintén szívesen csatlakoznának.

3.3.3.3. A megvalósítók értékelése

A konfliktuskezelő képzéseket tartó tréner az interjú során beszámolt róla, hogy a képzést egy kolléganővel közösen dolgozták ki és évek óta sikerrel kínálja a Kézenfogva Alapítvány. A képzés felépítése annyiban újszerű, hogy a tréner mellett két fő szupervízor is dolgozik a csoporttal, egymást váltják a képzési napok és egy öt alkalmas szupervízió. Véleménye szerint az elnyújtott képzési folyamat hatékonyabb, mert idő kell a tanultak gyakorlati alkalmazásához, elmélyítéséhez. Hiába van egy jó háromnapos képzés, ha utána a résztvevő használni szeretné az új ismereteket, készségeket, de kudarc éri, akkor nincs kitől tanácsot kérnie, hogy hogyan folytassa. A konfliktuskezelő képzés ebben a formában kb. két hónapot vesz igénybe, így ezidő alatt lehet alkalmazni a tanultakat, szupervízió segítségével pedig feldolgozni a tapasztalatokat.

A tréner számára a képzés során nem volt egyértelmű, hogy milyen a csoportok előzetes tudása, pl. az asszertív kommunikációról általában már hallottak a résztvevők, de a gyakorlatban nem biztos, hogy tudják alkalmazni. Véleménye szerint akkor lehetne még hatékonyabb a képzés, ha a bemenetnél lenne alapos szűrés a résztvevők körében, vagy ha ez nem megvalósítható, akkor nagyon jó támogató közeget kell biztosítani a szakemberek számára, hogy a megszerzett ismereteket biztonsággal tudják alkalmazni. **Nagy probléma, hogy a különböző hálózatok között óriási különbség van abban, hogy a tanácsadók milyen segítséget kapnak, illetve mit tudnak ők nyújtani a nevelőszülőknek.** Nem csak a tanácsadó szakmai felkészültségén múlik, hogy megfelelően támogatja-e a nevelőszülőt, hanem azon is, hogy megfelelő technikákkal tudja-e átadni a tudását. **A tréner véleménye szerint először a tanácsadók számára kell eszközöket és mintákat adni, hogy azokat tovább tudják adni a nevelőszülőknek, akik ennek segítségével jobban bánnak majd a náluk elhelyezett gyerekekkel.**

A Kézenfogva Alapítvány és a tréner egyaránt eredménynek értékeli, hogy a Fészek Egyesület szeretne a szakemberrel tovább dolgozni, képzés, tréning vagy csoportmunka formájában.

3.3.4. Esetmegbeszélő csoportok

Ezt a programelemet a Fészek Egyesület munkatársai nem vették igénybe, mivel rendszeresen tartanak ilyen jellegű megbeszéléseket a nevelőszülői tanácsadók körében. Ugyanakkor a konfliktuskezelő képzés során az átmeneti otthon dolgozói is kifejezték igényüket, ezért a jövőben az egyesület számukra is szeretne esetmegbeszélést vagy szupervíziót biztosítani.

Az esetmegbeszélő csoportok a BAZ megyei hálózat nevelőszülői tanácsadói részvételével valósultak meg Miskolcon, 2016. január és december között, két csoportban, csoportonként 6 fő részvételével, 5*4 órában. Az esetmegbeszélő csoportok projektben megvalósított formája azért volt modellértékű, mert **mindkét csoportban volt két-két fő, aki a részvétel mellett csoportvezetőnek képződött ki.** A gyakorlatban ez úgy valósult meg, hogy az egyes alkalmak során nem csak esetmegbeszélés történt, hanem minden alkalommal elemezték, hogy mi történt a csoportban a csoportvezető szemszögéből. Ezen kívül a harmadik alkalomtól külön feladatot, pl. megfigyelési szempontokat kaptak a képződő résztvevők. Az ülésorozat végén ők vezettek egy-egy alkalmat.

A képződő résztvevők az esetmegbeszélő üléseken túl egy plusz konzultációs alkalmon vehettek részt, valamint további 3x5 óra szupervíziót is biztosított a program. 2016 szeptembertől már önálló csoportokat vezettek, kollégáik, gyermekvédelmi gyámok, illetve nevelőszülők bevonásával.

A nevelőszülői hálózat jelenlegi működése során a munkatársak nagyon ritkán osztják meg a döntéseket és a felelősséget, a szakemberek számára ennek nincs rendszeres fóruma. Az esetmegbeszélés lényege, hogy az esethezó megkönnyebbüljön, kimozduljon abból az állapotból, ahol van, ahhoz képest előrelépjen. Ebben a csoport is tud segíteni. A csoportvezetőnek az a feladata, hogy dolgoztassa az esethezót és a csoportot. A résztvevők számára nagy újdonság volt a közös megoldás keresése, a tanácsadás helyett a helyes kérdés technikái, illetve hogy feltétlenül egyedül kell megoldani a problémákat.

Az esetmegbeszélő csoportokban a leggyakoribb témák az alábbiak voltak:

- érzelmileg nehéz helyzetek (bántalmazás) feldolgozása;
- együttműködés társszakmákkal, gyámokkal, nevelőszülőkkel, vérszerinti szülőkkel;
- gondozási hely megváltoztatása;
- támogatás nehéz helyzetekben, pl. nevelőszülő halála, gyermek halála;
- a nevelőszülői tanácsadó kit támogat, a nevelőszülőket vagy a gyerekeket.

A csoportvezető visszajelzései alapján az esetmegbeszéléseken nehézséget okozott, hogy a résztvevők tanácsadók, és nem gyakorlott kérdezők. Ebben a nevelőszülő hálózatban az a

szocializációs minta, hogy a nevelőszülői tanácsadónak kell megmondania a megoldást egy-egy problémára, ezt az egyik képződő résztvevő is megerősítette az interjú során. Holott az a tapasztalat, hogy aki tanácsot kér, valójában az is inkább beszélgetni szeretne, illetve azt, hogy meghallgassák.

A csoportvezető véleménye szerint **nagy szükség lenne a szakembereknek olyan módszerek alkalmazására** – mint az esetmegbeszélés vagy a szupervízió, – **amelyek a személyesség és a szakmaiság határán mozognak, mert sokszor egy probléma személyesen is érinti a szakembert, ezért akad el.** A megvalósító szakember szerint kétséges, hogy ilyen rövid idő alatt fel lehet-e készülni önálló csoportvezetésre, ugyanakkor szerinte, **bár nem mindenki alkalmas erre a szerepre, mindenki eljuttatható egy szintre ilyen képzési módszerrel is.** Elősegíti ezt, hogy a tanácsadók sok hozott készséggel, ismerettel és tapasztalattal tudnak dolgozni. Fontos szempont, hogy gyakorlatot szerezni csak akkor tudnak a csoportvezetők, ha minél előbb elkezdik az önálló munkát. Szerencsére ehhez a programban megvolt a szükséges szakmai támogatás.

A csoportvezető összességében a képzésben is résztvevők közül három fővel volt teljes mértékben elégedett. A résztvevők többsége érdeklődéssel fogadta a csoportmunkát és arról számoltak be a csoportvezetőnek, hogy nagy változások zajlottak le bennük.

3.3.5. Közvélemény-formálás

Az Otthont mindenkinek! program során a családokat és a gyermekvédelmi szakembereket közvetlenül támogató szolgáltatási elemeken kívül **hangsúlyos volt a befogadó környezet kialakításának** elősegítése. Ennek érdekében a Kézenfogva Alapítvány évek óta sikeresen használt módszereit alkalmazta a közvélemény-formálásban.

A „Fogadd el, fogadj el!” *Pedagógusok felkészítése az értelmi sérült emberek társadalmi integrációját elősegítő osztályfőnöki órák vezetésére* című 30 órás képzés Kecskeméten 2016. február 25.-április 29. között, kecskeméti és kiskunfélegyházi óvodai és általános iskolai pedagógusok részvételével, 22 fővel valósult meg. A kapcsolódó rendezvényre 2016. április 14-én került sor, a képzésbe bevont pedagógusok óvodáiból, iskoláiból érkező csoportok, összesen 138 fő gyermek és kísérőik vettek részt a programban, próbálhatták ki az alábbiakban felsorolt esélyegyenlőséggel és fogyatékosággal kapcsolatos játékokat:

- Kincskereső kalózzjáték a kamionban, amelyen keresztül megismerkednek a fogyatékosági típusokkal,
- Óriás puzzle kirakása közösen,
- Kerekesszékes akadálypálya a kamion körül,
- Beszélgetési, kérdezői lehetőség a fogyatékoság kapcsán szakképzett segítőkkel,
- OTP Esély Játék – óriás társasjáték esélyegyenlőségi kérdésekkel.

Miskolcon a pedagógusképzés és a rendezvény megszervezése és megtartása időben sokkal jobban elhúzódott, a gyermekeknek szóló program 2016. október 4-én valósult meg, a képzés december 16-án zárult. A kevés jelentkező miatt a képzésben résztvevő 9 fő intézményeiből három csoport, 75 fő óvodás gyermek érkezett, a délután folyamán pedig az egyik helyi iskolából 72 fő, összesen 147 fő vett részt a programban.

A program közvéleményformáló tevékenységei a fentiekben túl kiegészültek egy, a **fogyatékos gyermeket nevelő nevelőszülőket elismerő díj megalapításával és első ízben történő kiosztásával.** A nyolctagú bíráló bizottságot civil szervezetek tagjai, az Emberi Erőforrások Minisztériumának és a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóságnak a képviselői, szakemberek és egy nevelőszülő családban nevelkedett magánszemély alkották. 2016-ban 54 jelölt közül három fő díjazottat választottak ki, akik emléklapokat és személyenként bruttó 315 000 Ft-ot vehettek át 2016. december 3-án, a Fogyatékos Emberek Világnapján megrendezett Jobb Velünk a Világ! Gálán a Nemzeti Színházban.

3.3.5.1. *Visszajelző kérdőívek eredményei*

Az akkreditált képzésekről a résztvevők a Kézenfogva Alapítvány szokásosan használt visszajelzői kérdőívei segítségével adtak értékelést.

A kecskeméti csoportban 22 fő vett részt. A válaszadók számára a képzésen való részvételhez a továbbképzési pontok gyűjtésén túl (10 válasz) még nagyobb motivációt jelentett, hogy a megszerzett ismereteket a pedagógusok munkavégzésükhöz tartják szükségesnek (17 válasz). Egyéb oknak jelölték a válaszadók saját érintettségüket, illetve érzékenységüket a téma iránt. A résztvevők az oktatókat és az oktatási módszereket kiválóan értékelték, a képzés körülményei is megfelelőek voltak. A képzés gyakorlati hasznát ötös skálán 4,91-re értékelték a válaszadók. A résztvevők szerettek volna több időt a tapasztalati szakértőkkel tölteni, a velük való találkozást többen életre szóló élménynek írták le. A megkérdezettek szerint a képzés saját maguk számára is szemléletformáló volt, sok gyakorlati eszközt kaptak, melyet a munkájuk során tudnak használni, illetve úgy gondolják, hogy a pedagógusoknak fontos szerepe van az értékközvetítésben és a tolerancia növelésében egyaránt.

A miskolci csoportban 9 fő vett részt. A résztvevők számára a fő motivációt az jelentette, hogy a képzésen elsajátítható ismereteket fontosnak tartják a munkájukban. Mindannyian a munkahelyükön értesültek a lehetőségről, de ketten már korábban is részt vettek az alapítvány valamely képzésén. A résztvevők az oktatókat és az oktatási módszereket kiválóan értékelték, a képzés körülményei is megfelelőek voltak. A képzés gyakorlati hasznát ötös skálán 4,89-re értékelték a válaszadók. A résztvevők számára a képzés újszerű módszerekkel adott át alapos és átfogó ismereteket. Több résztvevő számolt be arról, hogy a képzés hatására maga is máshogyan tekint a fogyatékos emberekre. A válaszadók az itt szerzett tapasztalatokat a munkájuk során hasznosítani tudják majd, voltak, akik még hosszabb és bővebb képzést is el tudnának képzelni.

3.3.5.2. *A megvalósítók értékelése*

A tervek szerint a pedagógusképzés és a kapcsolódó „Fogadd el, fogadj el!” című rendezvény Tiszakécskén és Tiszaújvárosban (Girincstől 17 km-re) valósult volna meg. A program céltelepüléseinek dolgozó nevelőszülői tanácsadók felkeresték a környékbeli iskolákat, ennek ellenére sem Tiszakécskén, sem Girincsen nem volt jelentkező a képzésre. A megvalósítók szerint az érdektelenség vagy ellenállás valószínűleg személyes okokból fakad, azonban a helyzetelemzésben feltárt hiányzó társágazati együttműködésekkel is magyarázható. Girincsen egyébként az iskolával a nevelőszülői tanácsadó szerint is problémás az együttműködés.

A megvalósító szakemberek beszámolója alapján **a kecskeméti pedagógusképzés és rendezvény kiemelkedően jól sikerült.** Egyrészt a pedagógusképzés magas létszámmal valósult meg, másrészt a rendezvényt sikerült a képzést záró vizsga előtt beütemezni, így a résztvevők motiváltak voltak arra, hogy az általuk oktatott gyerekeket bevonják a programba. **Miskolcon kevésbé volt sikeres ez a programelem, mivel a képzés akkreditációjának megújítása elhúzódott.** A rendezvényt hamarabb kellett megszervezni, mint a képzés indítása, azonban a rendezvényre is már csak ősszel kerülhetett sor. A rossz idő miatt csak a kamionos programelemet tudták megvalósítani. A képzésre szinte csak óvodapedagógusok jelentkeztek, közülük három fő vállalta, hogy elhozza a csoportját, így ők csak a délelőttöt töltötték ki. A felkért iskolából hátrányos helyzetű gyerekek jöttek, viselkedésüket, oda nem figyelésüket, az érdeklődés hiányát a velük érkező pedagógusok is nehezen kezelték.

Összességében a megvalósítók szerint **a pedagógusképzésben résztvevők körében erőteljes hatása volt a programnak, ugyanakkor ez elsősorban az egyén szintjén mérhető. Természetesen amennyiben a jövőben több és hatékonyabb fogyatékosággal, esélyegyenlőséggel kapcsolatos foglalkozást vagy órát tartanak meg, a gyerekekre is hatással lesz a képzés.** A gyerekeknek szóló rendezvény kapcsán a megvalósítók megállapították, hogy egyrészt a programelemek egy szűkebb korosztálynak, elsősorban a kisiskolásoknak felelnek meg, másrészt az ő körükben is nagyon nehezen mérhető a program hatása. A képzéshez jól hozzárendelhető pedagógiai eszköz, de a szélesebb

társadalom szemléletformálása sok erőforrást kíván, ez a programelem, ahogyan az egyik szakember fogalmazott, csak egy csepp a tengerben. Az Otthont mindenkinek! program azon célkitűzése, hogy az érintett nevelőszülői családok közvetlen környezetet érzékenyítsék, a helyszínváltozások miatt sajnos nem valósulhatott meg.

2016-ban első alkalommal adta át a Kézenfogva Alapítvány a Kézenfogva Nevelőszülői díjat, amelyet kifejezetten annak érdekében alapított, hogy a fogyatékos gyermekek nevelőszülői elhelyezését személyes élettörténetek megismertetésével és a nevelőszülők munkájának elismerésével támogassa. A díjazottokról neves és elismert szakértők, illetve érintettek döntöttek, 54 jelölt közül választották ki azt a hármat, akik 2016. december 3-án a Nemzeti Színházban a Jobb velünk a világ! ünnepi rendezvénye során a díjat átvehették.

3.4. Programszintű értékelés

A Kézenfogva Alapítvány 2013-2016-os stratégiai tervei között célként szerepel az alapítvány vezető szerepének megtartása a fogyatékos embereknek nyújtott szolgáltatások fejlesztése terén. Az alapítvány számos szakmai szerepvállalása (kutatás, fejlesztés, hálózatépítés) és szolgáltatása (képzés, információátadás, jogsegély, tanácsadás) kapcsolódott eddig is a fogyatékos emberek szociális ellátásához. **Az alapítvány a jövőben szeretne a gyermekvédelem területén is meghatározóbb szerepet betölteni. Azon kíván dolgozni, hogy a fogyatékos gyermekek elsősorban családszerű ellátást kapjanak, és ne kerüljenek bentlakásos gyermekvédelmi vagy szociális intézménybe.**

A program tervezése során **az alapítvány** az előzetes kutatásban és a projekt során készült helyzetelemzésben feltárt vagy megerősített, **a fogyatékos gyermekeket és családjaikat, valamint a gyermekvédelmet érintő problématerületekre kívánt reagálni a projekt célkitűzéseivel:**

- I. A Gyermekvédelmi törvényben szereplő, fogyatékos és tartósan beteg gyermekeket érintő hátrányos megkülönböztetés szűnjön meg. Ennek érdekében mielőbbi törvénymódosítás kezdeményezése szükséges.
- II. Az intézménybe kerülés ne az egyetlen létező alternatíva legyen fogyatékos gyermekek (és családjaik) számára. Szükséges a szülők képessé tétele arra, hogy saját és a közösség erőforrásaira támaszkodva, a helyi közösségben fejtsenek ki szervező és prevenció munkát. Ennek érdekében fontos a szülői kompetenciák megerősítése és a sorstársi támogatásra képes szülők megtalálása és felkészítése.
- III. Nem csak a családok számára kell szolgáltatásokat szerveznünk, de fontos, hogy elérjük, hogy a fogyatékos gyermekekkel kapcsolatos ismeretek bővüljenek a szakellátásban.
- IV. Az „Otthont mindenkinek!” programon keresztül bizonyítékon alapuló szolgáltatási portfólió felépítése és módszertani átadása.
- V. Kampány, amelynek célja a nevelőszülői státusz presztízsének, elismertségének és ismertségének növelése.

A projekttel új területen kezdett munkálkodni az alapítvány, illetve a támogató részéről sem volt elvárás, így a tervezés során nem jelöltek ki eredmény- vagy hatásindikátorokat. A finanszírozás jellegéből adódóan lehetőség volt a projektidőszakban a felmerülő igényekre rugalmasan reagálni, így például – ahogyan azt már a programelemeknél bemutattuk – hosszabb, összetettebb képzés helyett műhelyfoglalkozásokat tartani vagy a műhely tematikáján a csoport összetételéből fakadóan menet közben változtatni.

Az alábbiakban a célok mentén foglaljuk össze projekt eredményeit és hatásait.

3.4.1. Törvénymódosítás

A Kézenfogva Alapítvány a program megvalósítása során többször egyeztetett az Emberi Erőforrások Minisztériumával, illetve az állami nevelőszülői hálózatokat fenntartó Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatósággal. Mindkét szerv támogatta a program célkitűzéseit. A megvalósító szakemberek szerint nem állítható, hogy kizárólag a projektnek köszönhető, hogy 2016. október 28-án benyújtásra került az

Országgyűlésnek a T/12720. számú Törvényjavaslat egyes szociális és gyermekvédelmi tárgyú törvények módosításáról. Azonban a program megvalósítása is hozzájárult ahhoz, hogy az előzetes kutatásban törvényi diszkriminációként azonosított rendelkezés várhatóan az alábbiak szerint módosul:

„A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.) 7. § (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

(2) A gyermeknek joga van – örökbefogadó családban vagy más, családot pótló ellátás formájában – a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodást helyettesítő védelemhez. A gyermek átmeneti gondozását és otthont nyújtó ellátását elsősorban befogadó szülőnél kell biztosítani. A tizenkét év alatti gyermek befogadó szülőnél történő elhelyezésétől kizárólag akkor lehet eltekinteni, ha

- a) **a tartósan beteg, súlyosan fogyatékos gyermek befogadó szülőnél történő elhelyezése nem áll a gyermek érdekében, vagy arra állapota miatt nincs lehetőség,**
- b) a testvéreket nem lehet együttesen a befogadó szülőnél elhelyezni vagy más okból szükséges az intézményes elhelyezés biztosítása, vagy
- c) a gyermekek átmeneti gondozása esetén az intézményes elhelyezést a szülő, más törvényes képviselő kéri és az nem ellentétes a gyermek érdekével.”

Ugyanakkor a projektben résztvevő nevelőszülői hálózatok azon a véleményen vannak, hogy a törvénymódosítás nem befolyásolja érdemben a fogyatékos gyermekek nevelőszülőhöz való kerülését. A miskolci hálózat ezt azzal indokolta, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén megye az elmúlt években is országosan élen járt a gyermekek nevelőszülőnél történő elhelyezésében. A Fészek Egyesület határozott véleménye, hogy elsősorban a nevelőszülő családoknak kell arról dönteni, hogy ilyen nehéz feladatot vállalnak-e, a hálózat szakemberei a kihelyezés során ezt nem javasolhatják vagy erőltethetik, így számukra nem is lehet cél még több fogyatékos gyermek nevelőszülőknél történő elhelyezése.

A projektben résztvevő és a programot megvalósító szakemberek egybehangzó véleménye, hogy **hosszú távú támogatások, széleskörű, a családok közvetlen közelében elérhető szolgáltatások nélkül nem növelhető érdemben a családban élő gyermekek száma.** Hozzájárul ehhez a gyermekvédelmi rendszernek azon strukturális hiányossága is, hogy a fogyatékos gyermekek elhelyezésének nincsen „irányítása”, a nevelőszülői hálózatoknak nem kiemelt célcsoportja a fogyatékos gyermekek és nincsenek az ellátásukhoz kapcsolódó speciális protokollok vagy felkészítés. Mindezekon túl a családban való elhelyezés szigorú korlátját jelentik a szabad férőhelyek.

3.4.2. Szülői kompetenciák megerősítése

A program során a vérszerinti családban élőket családterápiás szolgáltatás, a nevelőszülőket műhelysorozat támogatta. A fogyatékos gyermeket örökbefogadó szülők nagyon kisszámú csoportját, valamint a nevelőszülőket nem sikerült bevonni a családterápiás szolgáltatásba, ugyanakkor az alapítvány szeretné megteremteni a programelem folytatásának lehetőségét, mivel a szolgáltatás iránt a projekt során egyre nagyobb lett az érdeklődés. A hazánkban egyedülálló családterápiás szolgáltatást a megvalósító szakemberek több szakmai rendezvényen is bemutatták: részt vettek például a Koraszülöttekért Közhasznú Egyesület KOREXPO 2016 „Túl a pic-en” című rendezvényén, illetve a Magyar Családterápiás Egyesület XXX. Vándorgyűlésén.

Az eredetileg tervezett, szülőcsoportok vezetésére, illetve mentorszülő szerepre felkészítő képzések nem valósultak meg. Így több szakember kritikaként fogalmazta meg, hogy **az eredeti célkitűzés, a szülők képessé tétele (empowerment) a képzések átalakításával háttérbe szorult.**

Ugyanakkor a nevelőszülőknél szóló műhelyek nagy sikerrel zajlottak. A résztvevő 35 fő mintegy 50 fogyatékos gyermeket nevel, s bár a program hatásait a szakemberek szerint nem lehet számszerűsíteni, a fogyatékossgal kapcsolatos gyakorlati ismeretek számos család

életében jelenthetnek segítséget. A résztvevő szakemberek és nevelőszülők még inkább értékelték, hogy a műhely során nem csak információk, illetve gyakorlati ismeretek átadása történt, hanem a nevelőszülők személyisége volt a fókuszban.

3.4.3. Fogyatékos gyermekekkel kapcsolatos ismeretek bővítése a szakellátásban

A nevelőszülői hálózatok a projekt során nem érdeklődtek a fogyatékos specifikus ismereteket kínáló képzés iránt, így ezen ismeretek bővítése nem, vagy csak áttételesen valósult meg a programban. A specializálódást a megvalósító szakemberek és részben a nevelőszülői hálózatok munkatársai szerint is a gyermekvédelem és a nevelőszülőség strukturális sajátosságai, illetve hiányosságai magyarázzák.

Sikeresnek mondható ugyanakkor a program megvalósítása olyan szempontból, hogy **a szakemberek szakmai kompetenciáit többféle módon: képzéssel, esetmegbeszéléssel és az ezekhez kapcsolódó szupervíziós ülésekkel is fejlesztette. A nevelőszülői hálózatok kiemelték a program rugalmasságát, illetve úgy értékelték, hogy teljes mértékben a szükségletekre reagált a projekt.** Fontos hatása a programnak, hogy a Fészek Egyesület szeretné folytatni a nevelőszülők és a szakemberek hasonló jellegű támogatását, az átmeneti otthon dolgozóinak is biztosítani esetmegbeszélést, szupervíziót.

Az esetmegbeszélő csoportok innovatív eleme volt, hogy a résztvevők felkészítést kaptak önálló csoportok vezetésére. Egyrészt a csoportfoglalkozásokat követően egyik alkalomról a másikra is érzékelt lehetett a nevelőszülői tanácsadók attitűdbeli változását, másrészt **4 csoport 6-6 fővel még a projekt idején elindult, így multiplikáló hatásai is vannak a programnak.**

Összességében a megvalósult nevelőszülőknek, illetve nevelőszülői tanácsadóknak szóló programelemek támogatták a családszerű ellátásokra való áttérést a befogadó családok ismereteinek növelésével és pszichés teherbírásuk elősegítésével.

3.4.4. Szolgáltatási portfólió felépítése, a módszertan átadása

Az Otthont mindenkinek! program három célcsoportnak, a családoknak, a szakembereknek és az őket körülvevő környezetnek kínált sokszínű szolgáltatási portfóliót. A megvalósítók és résztvevők a szolgáltatási elemeket sikeresnek és hasznosnak találták, véleményük szerint érdemes lenne folytatni, bővíteni ezt a fajta támogatást.

A módszertan átadása csak egyes programelemekkel kapcsolatosan valósult meg, a családterápiás szolgáltatás több szakmai rendezvényen bemutatásra került, az esetmegbeszélő csoportban 4 fő kapott felkészítést önálló csoportvezetésre.

A szolgáltatási portfólió egységes kezelését, fenntartását, illetve a módszertan átadását akadályozza, hogy az EFOP-3.8.2-16 *Szociális humán erőforrás fejlesztése* című kiemelt program 2016. áprilisban került meghirdetésre. A 12 milliárd Forintos keretösszegű projekt célja a komplex szociális életpályamodell kidolgozása, a szociális és gyermekjóléti, gyermekvédelmi területen dolgozók felkészítése, vezetői képzések megvalósítása, továbbá magas minőségű szolgáltató-hálózat kialakítása. A programot a Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal és a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság valósítja meg. A kiemelt pályázaton túl nem valószínű, hogy ilyen jellegű tevékenységekre lesz még pályázati forrás, ugyanakkor a kiemelt pályázat hangsúlyos elemei az esetmegbeszélés és a szupervízió. Bár a Kézenfogva Alapítvány stratégiai céljainak megvalósítását ez a fajta finanszírozás hátráltatja, a kiemelt projekt célkitűzéseire az alapítvány is hozzájárult a projekt keretében az EMMI-vel és az SZGYF-fel folytatott konzultációkkal.

3.4.5. A nevelőszülőség elismertségét erősítő kampány

A társadalmi szemléletformálás érdekében a projekt során pedagógusképzések és rendezvények is megvalósultak, melyek során 31 pedagógus és 285 gyermek vett részt a programelemekben. Az események kapcsán és általában a program megvalósítása során sajtómegjelenéseket generált az alapítvány.

A közvéleményformálás abból a szempontból nem volt sikeres, hogy a „Fogadd el, fogadj el!” képzések és rendezvények nem a projekt célterületein valósultak meg, mert ott nem volt megfelelő érdeklődés, nem sikerült az érintettek bevonása a nevelőszülői tanácsadók személyes közreműködésével sem. A megvalósító szakemberek az évek óta futó kamionos program korlátaival is szembesültek, mivel az leginkább a kisiskolás korosztály számára megfelelő.

A program során a Kézenfogva Alapítvány első ízben hirdette meg a „KézenFogva nevelőszülői díj 2016” című pályázatot. A díj értékét emelte a prominens személyiségekből álló bíráló bizottság:

- Földesi Erzsébet - Fogyatékos Emberek Szervezeteinek Tanácsa
- dr. Gazsi Adrienn - KézenFogva Alapítvány
- Gulyásné dr. Kovács Erzsébet - Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság
- Kovács-Gáspár Barbara - Nevelőszülői családban nevelkedett személy
- dr. Lantai Csilla - Emberi Erőforrások Minisztériuma
- dr. Radoszav Miklós - Csányi Alapítvány a Gyermekekért Közhasznú Alapítvány
- Vincze Dezsőné - Fészek Gyermekvédő Egyesület
- Zászkaliczky Péter - ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar

Összességében a projektet érintő nagyobb változások – a projekt szakmai vezetőjének magánéleti okokból történő távozása, a tervezett képzések átalakítása, a tervezett helyszínek módosítása – ellenére a program sikeresen megvalósult. **A modellprogram ebben a formájában valószínűleg nem folytatható, azonban a megvalósítás során számos olyan tapasztalat gyűlt össze, amelyek az egyes szolgáltatások fejlesztéséhez és fenntartásához, vagy további projektek generálásához használhatóak fel. A fogyatékos gyermeket nevelő családok számára nyújtott családterápiás szolgáltatás a program zárását követően is elérhető.**

4. Következtetések, javaslatok

A Kézenfogva Alapítvány tapasztalatai alapján, melyet az Otthont mindenkinek! program előkészítésekén elkészített előzetes kutatás is megerősített, **a fogyatékos gyermekek jellemzően három életutat járnak be. Amennyiben már a terhesség során felmerül a magzat fogyatékoságának gyanúja, nagy valószínűséggel abortuszra kerül sor. Amennyiben a fogyatékos gyermek megszületik, vérszerinti, örökbefogadó vagy nevelőcsaládban nevelkedik, legrosszabb esetben pedig intézetbe kerül.**

Az Otthont mindenkinek! program tervezése során az alapítvány úgy döntött, hogy a magzati és perinatális életszakaszokkal, különösen az abortusszal kapcsolatos etikai, morális, jogi szabályozási kérdések bonyolultsága nem teszi lehetővé, hogy ebben a projektben ezt a problémakört részletesebben feldolgozzák, vagy ehhez kapcsolódóan szolgáltatásokat nyújtsanak. Mivel a szociális és gyermekvédelmi bentlakásos intézmények intézettelentése, a férőhelyek kiváltása folyamatban van, az alapítvány stratégiai célkitűzéseivel összhangban a vérszerinti, örökbefogadó vagy nevelőszülői családban élő fogyatékos gyermekek és családjaik, illetve a gyermekvédelemben velük foglalkozó szakemberek támogatása vált a program fő céljává.

Míg az előzetes kutatás elsősorban a magzati élettel kapcsolatos szabályozásokat és a védőnők szerepét tárta fel, illetve a gyermekotthonokban, diákotthonokban élő gyermekek helyzetét vizsgálta, a projekt során készült helyzetelemzésben a nevelőszülői hálózatok és nevelőcsaládok kerültek a középpontba.

Megállapíthatjuk, hogy a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek száma folyamatosan növekszik, pozitív tendencia, hogy egyre több fogyatékos gyermeket helyeznek el nevelőszülőnél. **Ugyanakkor minél súlyosabb fogyatékossgal küzdenek, annál kisebb eséllyel kerülnek nevelőszülői családhoz vagy örökbefogadó szülőkhöz.** A fogyatékos gyermekek örökbefogadása sajnos elenyésző arányban - 2010 és 2014 között évente átlagban 5 fő – valósul meg (Horváth, 2016).

A fogyatékos gyermekeket nevelő vérszerinti, örökbefogadó és nevelőcsaládok sok területen ugyanazokat a hátrányokat élik meg a mindennapok során: szembesülnek a velük és gyermekeikkel kapcsolatos előítéletekkel, a jogi szabályozás hiányosságával, visszásságaival, az elérhető anyagi támogatások elégtelenségével, a szolgáltatási hiányokkal, valamint azzal, hogy gyermekeik felnőtt életében kevés támogatás áll rendelkezésre az önállósághoz, például a lakhatáshoz vagy munkavállaláshoz.

A projektben szerzett tapasztalatok alapján az, hogy egy fogyatékos gyermeket sikerül-e elhelyezni egy nevelőcsaládnál, elsősorban a nevelőszülői tanácsadó és a család felkészültségén, illetve az adott terület szolgáltatásokkal való ellátottságán múlik. Azonban a program célterületein nem csak a hálózatok, de az érintett más intézmények szakemberei sem rendelkeznek megfelelő ismeretekkel a fogyatékossgal kapcsolatban, az egyes területen dolgozók (önkormányzat, óvoda, iskola, egészségügy) nem látják át az elérhető szolgáltatásokat, így sem a nevelőszülői hálózatokat, sem a családokat nem tudják megfelelően tájékoztatni. Szirák és Girincs környéke különösen szolgáltatáshiányos terület, ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy a girincsi EGYMI elérhetősége a nevelőszülői tanácsadókat arra ösztönzi, hogy minél több fogyatékos gyermeket helyezzenek el a környéken.

A program során több csoporttól különböző, a projektben nyújtott konkrét szolgáltatásokra, általában a fejlesztendő területekre és végül kifejezetten jogszabályi szempontból gyűjtöttük össze a javaslatokat.

A projektet megvalósító szakemberek javaslata, hogy a jövőben még erőteljesebben jelenjen meg a résztvevők képessé tétele, hogy egy-egy projekt zárását követően maguk is képesek legyenek továbbvinni a megszerzett ismereteket és készségeket (pl. szülőcsoportok vezetése). Ezzel összefüggésben volt olyan szakember, aki nagyobb hangsúlyt fektetne a közösségépítésre.

Az egyik nevelőszülő csoportban például több hálózat képviseltette magát és a jelenlévők, bár kistélepülésen élnek, mégsem ismerik egymást. **Az önszolgáltató csoportok, a helyi közösségek, valamint nevelőszülői hálózatok közötti és társágazati együttműködések fejlesztése tehát összefüggő feladatok. A szakemberek és a résztvevők fontosnak tartják, hogy a folyamat egyes szereplői, a kihelyezéssel foglalkozók, a nevelőszülői tanácsadók, a nevelőszülők és a gyámok gyakrabban és intenzívebben működjenek együtt.** Egy gyerek vagy család kapcsán pedig az alapszolgáltatás és a szakellátás, egyes esetekben az oktatás és egészségügy képviselői is egyeztessenek esetkonferenciák, rendszeres teamülések keretében.

A program tanulsága, hogy **egy fogyatékos gyereket nevelő családnál sokkal több olyan segítségre van szükség, ami nem terápiás jellegű.** Lehetne továbbfejleszteni a szolgáltatásokat abba az irányba, hogy a pszichológiai segítség szorosabban összekapcsolódjon a jogi segítségnyújtással, a munkaerőpiaci tanácsadással, illetve mediációval. **Az eddigi célcsoportok mellett szükség lenne a gyerekekkel való munkára,** pl. kamaszcsoportok indítására, olyan egészséges fiatalok körében, akiknek testvére fogyatékos és/vagy nevelt gyerek.

A program során feldolgozott témák közé érdemes beemelni vagy még hangsúlyosabbá tenni az alábbiakat:

- szexuális nevelés;
- drog- és alkoholfogyasztás;
- a nevelőszülői összefogás (sorstársi közösség), önszerveződés, önértékelvényesítés, érdekképviselet erősítése, ezek technikái;

- elengedés, elválás;
- önálló élet, esetleg intézmény- vagy lakóotthoni látogatással egybekötve;
- a lelki feldolgozás, pszichológiai témák bővebben;
- a nevelőszülői hivatás sarokpontjai (élettörténetek);
- nevelt gyerek - saját gyerek kapcsolata (különösen, ha az egyik fogyatékos gyermek);
- a vérszerinti és nevelőszülői szerep kérdései (szerep- és feladatdelegálás);
- a nevelőszülők, nevelőszülői tanácsadók, és gyermekvédelmi gyámok szerepei, feladatai és együttműködési rendszere.

Szakemberek körében lenne érdemes feldolgozni, hogy halmozottan sérült saját gyermek mellé kihelyezhető-e nevelt gyerek, illetve egy családba hány fogyatékos gyermek helyezhető el, tekintettel arra, hogy egy nevelőszülő családban esetenként 6 fogyatékos gyermek is nevelkedik.

A nevelőszülői hálózatok javaslata, hogy **még erőteljesebb legyen a közvéleményformálás, különösen a sajtóban jelenjen meg több ismeretterjesztő, a nevelőszülőség ismertségét és elismertségét növelő hír, cikk.**

Összességében a helyi intézményrendszer és a nevelőszülői hálózatok körében végzett felmérések során a fogyatékos gyermekek családban történő nevelést elősegítő intézkedésekre, tevékenységekre az alábbi javaslatokat tették az érintettek:

- társadalmi szolidaritás növelése, előítéletek csökkentése, felvilágosító kampányok;
- nevelőszülőség társadalmi elismertségének növelése;
- a nevelőszülői hálózatok bővítése;
- nevelőszülők célzott toborzás különleges szükségletű gyermekek befogadására;
- több városi nevelőszülő toborzása, mert a városokban szélesebb körű szolgáltatások érhetőek el;
- speciális felkészültségű nevelőszülők rendelkezésre állása, akik saját gyámi hatáskörrel rendelkeznek;
- még nagyobb anyagi támogatás a gyermek megnövekedett szükségleteinek kielégítésére (fejlesztések, orvosi beavatkozások, kórházi kezelések, különleges táplálási igények finanszírozása, eszközvásárlás támogatása, ingyenes szolgáltatások vagy azok költségének térítése);
- a különleges szükségletű gyermeket nevelő nevelőszülők a jelenleginél még magasabb, differenciált díjazása;
- diagnóziskészítés felgyorsítása;
- hatékony információs források létrehozása, működtetése (lehetőség szerint egy helyen, teljes körűen kapjanak a szülők tájékoztatást az elérhető ellátásokról, szolgáltatásokról);
- intézmény- és szolgáltatási rendszer szélesebb körű kiépítése és elérhetősége, különösen vidéken;
- összeségében rugalmas, szükségletorientált szolgáltatások a lakóhely közelében;
- házi segítségnyújtás, családhoz vagy a településre járó szakemberek biztosítása;
- nappali, átmeneti elhelyezési lehetőségek bővítése;
- intervenció vagy krízisközpontok létrehozása;
- a felnőtté váló sérült személy foglalkoztatása;
- alternatív segítő szolgáltatások (támogató szolgálat, Fecske szolgálat) szélesebb körben való elérhetősége;
- több helyi szakember az integrált oktatáshoz; az óvodáknak, iskoláknak több gyógypedagógusra, fejlesztőpedagógusra, iskolapszichológusra van szükségük;
- pszichés-mentális segítségnyújtás a szülőknek, nem csak kampányszerűen, hanem igény szerint folyamatosan;
- támogató, segítő szolgáltatások a családok, szakemberek számára (pszichológiai tanácsadás, esetmegbeszélés, segítő csoportok);

- a szülők a szolgáltatások megrendelőiként léphessenek fel, az alanyi jogon járó támogatás mellett a fogyatékos gyermekek vér szerinti, nevelő-, vagy örökbefogadó szülei tudják megrendelni és megfizetni a megítélésük szerint szükséges fejlesztéseket;
- a házi orvosok, védőnők, pedagógusok képzése, érzékenyítése, informálása az elérhető szolgáltatásokról, hogy tovább tudják adni azt a szülőknek;
- ágazati együttműködések fejlesztése helyi szinten;
- jogszabályváltozás, egyrészt, hogy a nevelőanyák GYES-re mehessenek, másrészt hogy a kollégiumban lévő gyerekek után is járjon ugyanaz a díjazás;
- sokszínű, választható képzések fejlesztése a nevelőszülők, szakemberek számára.

Az előzetes kutatás, a helyzetelemzés és a hatásvizsgálat során a fogyatékos gyermekeket és fiatal felnőtteket, valamint családjaikat érintő problématerképet és javaslatokat tartalmazza az alábbi táblázat.

Terület	Probléma	Javaslatok	Joghely
Emberi jogok	<ul style="list-style-type: none"> Diszkriminatívnak minősíthető a szabályozás a fogyatékosnak diagnosztizált magzatok esetében. Látható ugyanis, hogy rendre szélesebb körben engedélyezi a jogszabály az abortuszt az ép magzatokhoz képest, amennyiben a magzaton kevésbé súlyos vagy súlyosabb fogyatékoság mutatható ki. Ez a rendszer önkényesen különbséget tesz az ép és a fogyatékos magzat között, ezzel pedig a születendő személyek élethez való joga között. 	<ul style="list-style-type: none"> A fogyatékosnak diagnosztizált magzat ugyanolyan méltóságot, védelmet élvezzen, mint a nem fogyatékosnak diagnosztizált magzat. A fogyatékosnak diagnosztizált magzatok szüleinek nehézségeit kompenzálni kell családsegítő, anyagi, felvilágosító, intézményi stb. szolgáltatások útján (semmiképpen sem az élethez való jog diszkriminatív korlátozása útján). A pénzügyi ellátások rendszerének ki kell terjednie az otthonukban élő fogyatékos személyek és családjuk élethelyzetének javítására. Kiemelt szerepet kell kapnia az egész életet átölelően a szolgáltatásokhoz való hozzáférés (bölcsőde, óvoda, iskola, nappali ellátás, foglalkoztatás, lakhatás, egészségügyi ellátás stb.). A családban élő fogyatékos személyek támogatása mellett kiemelten kell foglalkozni az őket ellátó családok helyzetével is. Kívánatos, hogy a Fogyatékos Személyek jogairól szóló törvényben megjelenjen a fogyatékos magzatok életvédelmének posztulátuma is, s ezzel összhangban – a törvény későbbi részében, az esélyegyenlőség célterületei között – a fogyatékos gyermeket vállaló családok 	1992. évi LXXIX. törvény a magzati élet védelméről 5. §, 6. §

¹⁴ A táblázatot a projekt során készült Helyzetelemzés felhasználásával dr. Gazsi Adriennel közösen készítettük.

Terület	Probléma	Javaslatok	Joghely
		<p>kiemelt támogatása is.</p> <p>„A fogyatékos személyt másokkal azonos alapon megillet az élethez és emberi méltósághoz való jog. A fogyatékosnak diagnosztizált magzat életét az épek diagnosztizált magzatéval azonos módon illeti meg a védelem.”</p>	
	<ul style="list-style-type: none"> A tizenkét év alatti gyermek átmeneti gondozását és otthont nyújtó ellátását befogadó szülőnél (helyettes szülő, nevelőszülő, különleges, vagy speciális nevelőszülő) kell biztosítani, kivéve, ha a gyermek tartósan beteg, súlyosan fogyatékos. 	<ul style="list-style-type: none"> A nemzetközi elvárásoknak megfelelő intézményi kitagolás egyik alapvetése az is, hogy minél kevesebb gyermek kerüljön bármilyen formájú szakellátásba, s az intézkedéseknek elsősorban a családok megerősítését, a pozitív szülőiség modelljének elterjesztését és a gyermekjóléti alapellátás támogatását kellene célozniuk. A nevelőszülők számára információban, infrastrukturálisan és anyagilag is biztosítani szükséges a feladatellátáshoz szükséges támogatást, vagyis mindez számukra nem jelenthetne aránytalan terhet. 	A Gyvt. 2014. január 7. § (2) bekezdés 55. § (4) bekezdés a)
Tartósan beteg és fogyatékos gyermekek nevelőszülői családba fogadása	<ul style="list-style-type: none"> Tartósan beteg, súlyosan fogyatékos gyermek befogadására szóló módszertani irányelvek hiányoznak. Az Országos Fogyatékosügyi Program (2015-2025.) rögzíti, hogy gyermekvédelmi gondoskodásba vett gyermekek között a nevelőszülőkhöz kerülő fogyatékos gyermekek arányának emelkedése nagy mértékben függ a fogyatékoságokkal kapcsolatos ismeretektől, illetve az ezek hiányából adódó esetleges 	<ul style="list-style-type: none"> Országos protokoll a gyerekotthonból nevelőszülői családba történő kihelyezésre, a nevelőszülői családba ideiglenes hatállyal történő befogadásra, amely magába foglalja a sajátos nevelési igényű, tartósan beteg, súlyosan fogyatékos gyermek befogadására szóló módszertani irányelveket (hasonlóan a sajátos nevelési igényű gyermekek oktatási irányelvehez, melyet jogszabály rögzít). Különleges vagy speciális 	Az Országos Fogyatékosügyi Program (2015-2025.) Gyermekvédelmi Törvény és kapcsolódó rendeletek 9/1999. (XI. 24.) SZCSM rendelet 21. §. (3) bekezdés 1653/2015. (IX. 14.) Korm. határozat az Országos Fogyatékosügyi Program

Terület	Probléma	Javaslatok	Joghely
	<p>félelmeiktől, előítéletektől.</p> <ul style="list-style-type: none"> A fogyatékkal/sajátos nevelési igénnyel kapcsolatos információkat nem kapja meg a nevelőszülő, a bekerülésnél rendezetlen a háttér dokumentáció. Hiányzó diagnózisok. A gyermekvédelmi szakértői bizottságok vizsgálata sok esetben nem tükrözi a valóságot, mivel gondozás alatt derül ki, hogy a normál szükségletű gyermek valójában tartósan beteg, fogyatékos, különleges vagy speciális szükségletű. Nincs egységes, országos protokollja a gyereketthonból nevelőszülői családba történő kihelyezésnek, a nevelőszülői családba ideiglenes hatállyal történő befogadásnak. Ilyen egységes szakmai iránymutatás hiányában országosan igen eltérő gyakorlatok alakultak ki, továbbá igen magas a kockázata annak, hogy sérül a gyermek legfőbb érdeke.¹⁵ Álláspontjuk szerint bizonytalan a kiskorú személyek, mint potenciális igénybevevők, jogosultsági kritériumainak szabályozása a támogatott lakhatásra vonatkozó rendelkezésekben is. A szociális ellátás, gyermekvédelem és a köznevelés területével való kapcsolódás jogszabályi háttere nem tisztázott, hiányoznak az ágazatközi 	<p>nevelőszülőkhöz, azaz befogadó szülőkhöz történő átgondozására fókuszáló szakmai eljárásrend (irányelv) kidolgozása és e folyamat több irányú elősegítése.</p> <ul style="list-style-type: none"> A tartósan beteg, súlyosan fogyatékos gyermekek speciális ellátási feltételeit egyéni igények és szükségletek figyelembevételével rögzítse az irányelv. Elő kell segíteni a gyermekvédelmi gondoskodásban fogyatékos gyermekeket gondozó nevelőszülők mentálhigiénés, illetve pszichológiai támogatásának biztosítását a gyermekek ellátása, nevelése során jelentkező problémák komplex kezelése érdekében.¹⁶ A jövőben kiemelt szerepet kell, hogy kapjanak az olyan irányú fejlesztések, amelyek előmozdítják a fogyatékos, tartósan beteg gyerekek nevelőszülőnél való elhelyezését. Az 1653/2015. (IX. 14.) Korm. határozat az Országos Fogyatékosügyi Program végrehajtásának 2015–2018. évekre vonatkozó Intézkedési Tervéről pedig rögzíti, hogy az előző évek tapasztalataira alapozva felül kell vizsgálni a férőhelykiváltással és a támogatott lakhatással kapcsolatos jogszabályi környezetet a fogyatékos gyermekekre 	<p>végrehajtásának 2015–2018. évekre vonatkozó Intézkedési Tervéről</p>

¹⁵ http://www.ajbh.hu/documents/10180/1957691/Jelent%C3%A9s+a+nevel%C5%91sz%C3%BCI%C5%91i+rendszer%C5%91+1384_2014/9092baf4-7390-48e1-a361-ba078804d693;jsessionid=47B14E40459846485D150647AC4E5E90?version=1.1

¹⁶ 15/2015. (IV. 7.) OGY határozat az Országos Fogyatékosügyi Programról (2015-2025.)

Terület	Probléma	Javaslatok	Joghely
	<p>együttműködések.</p> <ul style="list-style-type: none"> Hiányos a védőnők, nevelőszülői tanácsadók, nevelőszülők felkészítése, gyógypedagógiai ismereteket csak alacsony óraszámban vagy egyáltalán nem tanulnak. 	<p>is figyelemmel.</p> <ul style="list-style-type: none"> A kiskorúakkal kapcsolatban tisztázni kell a gyermekvédelem és a köznevelés területével való átfedés/ kapcsolódás kérdését, illetve azt, hogy a szülői felügyelet/gyámság jogintézménye hogyan igazodik (igazodhat) ehhez a szociális szolgáltatáshoz Társágzatok közötti hatékonyabb együttműködés szükséges. 	
Finanszírozás	<ul style="list-style-type: none"> Az állami, egyházi és civil fenntartású nevelőszülői hálózatok eltérő finanszírozása Az intézményi ellátás egy gyermekre jutó finanszírozása 2,5-3-szor magasabb, mint a családok esetén. A magasabb szükségletű gyermekek után magasabb támogatás jár, de ez nem elegendő a megnövekedett költségekre. Ellátmány: A tartós beteg gyermek számára előírás a folyamatos egészségügyi ellátás biztosítása, a speciális gondozási előírások betartása, a gyermek egyéni, szükségletehez igazodó igényeinek (diéta, gyógyászati segédeszközök) megfelelő ellátás, ugyanakkor az ellátmányból képtelenség biztosítani az egyéni igényeket (pl. lisztérzékenység, halmozottan fogyatékos gyermek gyógyszerei, szemüveg, fogszabályzó, stb.). 	Szükséglet alapú finanszírozási modell bevezetése	Mindenkori költségvetési törvény
Nagykorúvá válás, gyermekvédelmi rendszerből való kikerülés	<ul style="list-style-type: none"> A különleges szükségletű gyermekek nagykorúvá válásakor fontos lenne, továbbra is különleges ellátásban 	<ul style="list-style-type: none"> Javasoljuk, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban lévő tartósan beteg, fogyatékos gyermekekre is terjedjen ki az 	

Terület	Probléma	Javaslatok	Joghely
	<p>részesülhessenek, hiszen a nagykorúság elérésével nem szűnik meg az a probléma, ami miatt kiskorúként különleges ellátásban részesültek. Véleményük szerint a tartósan beteg, fogyatékossgal élő fiatal felnőtt utógondozottak jogai sérülnek azzal, hogy a magasabb ellátmányt már nagykorúként nem kapják meg.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Az utógondozás felső korhatárát elérve sem megoldott a fogyatékos fiatal elhelyezése vagy önállóvá válása, azonban pénzbeli támogatást nem lehet igénybe venni, ha a nevelőszülőnél marad a fiatal. • Felnőttként önálló életet támogatással tud kezdeni, de ilyen támogatás nincs vagy nem elérhető. • Nem tudják, hogy hol vannak azok az ágazati kapcsolódási pontok, ahol támaszkodhatnának más szolgáltatóra. 	<p>esetmenedzser feladatköre: 16 éves kortól, és legyen feladata az érintett státuszának elemzése a különféle pénzbeli ellátásokra és szociális szolgáltatásokra való jogosultság szempontjából, és mozdítsa elő hogy a nagykorúság megnyílásával az egészségi állapotának, szükségleteinek megfelelő szolgáltatásokhoz a legszélesebb körben hozzájusson, azonosítsa a természetes és professzionális támogatókból álló támogatói közeget.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fontos, hogy a gyermekvédelmi szakellátásból kikerülő gyermekek esetében az otthoneremelési támogatás felhasználható legyen a Támogatott Lakhatásban belépési hozzájárulás megfizetésére. 	
<p>A nevelőszülő és a gyámok együttműködésnek hatékonyabbá tétele</p>	<ul style="list-style-type: none"> • A törvénymódosítás megszüntette a nevelőszülők gyámságát. A nevelőszülők többsége vidéken él, nem a nagy városokban és például, így több időbe és költségbe kerül a gyerekek gyámjának, vagy gyámjainak elérése. • A tartósan beteg, súlyosan fogyatékos gyermekek esetében speciális esetmegbeszélő csoportokra lenne szükség (gyermekvédelmi szakember, TKVSZRB, köznevelési, egészségügyi szereplők bevonásával), hogy a nevelőszülői család, és a gyermek a szükségleteinek megfelelő támogatásokhoz 	<ul style="list-style-type: none"> • A tartósan beteg, súlyosan fogyatékos gyermekek esetében speciális esetmegbeszélő csoportok (gyermekvédelmi szakember, TKVSZRB, köznevelési, egészségügyi szereplők bevonásával), hogy a nevelőszülői család és a gyermek a szükségleteinek megfelelő támogatásokhoz hozzáférjen • A gyermekjogi képviselői hálózat és a gyermekvédelmi gyámok összehangolt működése annak érdekében, hogy a fogyatékos, tartósan beteg gyermekek az őket megillető támogatásokhoz hozzáférjenek. 	

Terület	Probléma	Javaslatok	Joghely
	<p>hozzáérjen, a hozzáérésben való akadályok tervezett elhárításához.</p> <ul style="list-style-type: none"> • A tartósan beteg, fogyatékos gyermekek számára, ahhoz, hogy az őket megillető támogatásokhoz, juttatásokhoz hozzáérjenek (emelt összegű családi pótlék, sajátos nevelési igény megállapítása) sokkal intenzívebb gyámi együttműködésre van szükség (kérelmek benyújtása, fellebbezések benyújtása, jogorvoslati lehetőségek). • A 12 éven aluli gyermekek nevelőszülőnél történő elhelyezésének kizárólagossága néhány speciális eset kivételével, valamint a gyermekvédelmi gyámság jogintézményének bevezetése – valóban komoly hatást gyakorol a gyermekjogi képviselők feladatvégzésére. 	<ul style="list-style-type: none"> • A változásokból fakadó megoldásra váró feladatok, a jó gyakorlatok és sikeres együttműködések, valamint az esetleg szükséges jogszabály-módosítások áttekintése céljából az EMMI egyeztetést kezdeményezett az Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központtal. Fontos, hogy az elindult kezdeményezés eredménye és jó gyakorlatok, eljárásrendek minél hamarabb ismert legyen a szélesebb nyilvánosság előtt. 	

5. Felhasznált irodalom

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700031.TV (Letöltve: 2016.12.10.)

Csurgó Bernadett, Rácz Andrea (2009) *Gyermekvédelmi gondozási háttérrel rendelkező, fogyatékossgal élő fiatal felnőttek helyzetének vizsgálata, Merre visz az út a gyermekvédelemből?* Kutatási záró-tanulmány, Budapest, Rubeus Egyesület.

http://rubeus.hu/wp-content/uploads/2013/09/24092_merre_visz_az_ut_a_gyermekvedelmbol.pdf
(Letöltés: 2016.04.16.)

Darvas Ágnes, Farkas Zsombor, Kende Ágnes, Vigh Katalin (2016) *Szakellátásban élő gyerekek Nógrád megyében, A Gyerekesély Közhasznú Egyesület kutatása*, Gyerekesély Közhasznú Egyesület.

http://www.gyere.net/downloads/gyermekvedelem_final%20report_gyere_20160214.pdf (Letöltés: 2016.12.16.)

Demcsik Mónika (2015) *Különleges szükségletű gyermekek és fiatalok ellátása* in Rácz Andrea (szerk.): *Gyermek- és Ifjúságvédelmi Tanulmányok, A gyermekvédelem megújulási alternatívái*, Budapest, Rubeus Egyesület.

http://rubeus.hu/wp-content/uploads/2015/08/gyermek_es_ifjusagvedelmi_tanulmanyok_otodik_kotet.pdf (Letöltés: 2016.12.16.)

Dr. Tausz Katalin, Bácskay Andrea, Csordás Gábor, Kovács Beáta, Németh Eszter, Panyik Barbara, Tóth Judit Nikoletta (2015) *2011. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS 17., A fogyatékossgal élők helyzete és szociális ellátásuk.* Központi Statisztikai Hivatal

http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_17_2011.pdf (Letöltve 2016.04.18.)

Emberi Erőforrások Minisztériuma, Gyermekvédelmi és Gyámügyi Főosztály (2015) *A fogyatékos és/vagy beteg gyermekek elhelyezése a gyermekvédelmi szakellátásban és a Szociális törvény hatálya alá tartozó ápoló-gondozó otthonokban a számok tükrében.* [Háttéranyag]

Európai Roma Jogok Központja (2007) *Fenntartott érdektelenség, Roma gyermekek a magyar gyermekvédelmi rendszerben*, Budapest, Európai Roma Jogok Központja.

<http://www.errc.org/cms/upload/media/02/90/m00000290.pdf> (Letöltés: 2016.04.16.)

Európai Roma Jogok Központja (2011) *Életfogytiglan, Roma gyermekek a magyar gyermekvédelmi rendszerben*, Budapest, Európai Roma Jogok Központja.

<http://www.errc.org/cms/upload/file/életfogytiglan-20-june-2011.pdf> (Letöltés: 2016.04.16.)

Helyi Esélyegyenlőségi Program, Girincs Község Önkormányzata, 2013.
<https://hep.ttki.hu/Public/PublishedProgramSearch.aspx?searchtext=> (Letöltve: 2016.04.25.)

Helyi Esélyegyenlőségi Program, Szirák Község Önkormányzata, 2013.
<https://hep.ttki.hu/Public/PublishedProgramSearch.aspx?searchtext=> (Letöltve: 2016.04.25.)

Helyi Esélyegyenlőségi Program, Tiszakécske Város Önkormányzata, 2013.
<https://hep.ttki.hu/Public/PublishedProgramSearch.aspx?searchtext=> (Letöltve: 2016.04.25.)

Horváth Péter László (2016) *Fogyatékos gyermekek örökbefogadása. Egy kutatás tapasztalatai.* OTKA K111917
Esélyegyenlőségtől a Taigetoszig? [Prezentáció]
http://www.kezenfogva.hu/files/kezenfogva/horvath_peter_eloadas.pdf (Letöltve: 2016.12.07.)

ITS DA Konzorcium (2015) *Tiszakecske város integrált településfejlesztési stratégiája megalapozó vizsgálat.*
http://www.tiszakecske.hu/wp-content/uploads/2015/09/ITS_DA_Tiszakecske_Megalapozo_vizsgalat_vegleges.pdf (Letöltve: 2016.04.25.)

Központi Statisztikai Hivatal (2016) *Magyarország, 2015*, Budapest, KSH.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2015.pdf> (Letöltés: 2016.12.16.)

Neményi Mária, Takács Judit (2015) *Örökbefogadás és diszkrimináció Magyarországon*, Esély, 2015/2.
http://www.esely.org/kiadvanyok/2015_2/2015-2_2-1_Nemenyi-Takacs_Orokbefogadas.pdf (Letöltés: 2016.04.16.)

Rácz Andrea (2014) *Az előítéletes gondolkodás megjelenése a gyermekvédelemben*, Esély 2014/3. 32.
http://esely.org/kiadvanyok/2014_3/2004-3_1-2_Racz_eloiteletes_gondolkodas.pdf (Letöltés: 2016.04.16.)

Rácz Andrea (2014) *Jó szülő-e az állam? – fejlesztési igények a gyermekvédelmi szakellátás professzionalizációjáért* in:
Rácz Andrea (szerk.): *Gyermek- és Ifjúságvédelmi Tanulmányok, Jó szülő-e az állam? A corporate parenting terminus gyakorlatban való megjelenése* Budapest, Rubeus Egyesület.
http://rubeus.hu/wp-content/uploads/2014/05/CPnemzetkozi_2014_final.pdf (Letöltés: 2016.04.16.)

6. Mellékletek

Kérdőív a program célterületén dolgozó szakemberek számára

Tisztelt Válaszó!

A Kézenfogva Alapítvány 2014 novembere és 2016 októbere között valósítja meg „Otthont mindenkinek!” című programját. A projekt átfogó célja, hogy a gyermekvédelmi szakellátásba vagy szociális ellátásba kerülő fogyatékos gyermekek családban való nevelését elősegítse. Ennek érdekében a program célterületén helyzetelemzést készítünk, ehhez kérjük most az Ön segítségét!

1. **A kérdőívben megadott adatok mely településre vonatkoznak?** (Kérjük, egy olyan települést válasszon, ahol a legtöbb a munkatapasztalata, vagy ahol a legtöbb család él, amellyel munkája során kapcsolata van, és a településre vonatkozó kérdéseknél erre a településre vonatkozóan adjon válaszokat!)

☐ Berzék	☐ Köröm
☐ Bócs	☐ Miskolc
☐ Egyházasdengeleg	☐ Píliszántó
☐ Girincs	☐ Sajóhídvég
☐ Kerepes	☐ Szirák
☐ Kiscséc	☐ Tiszakécske

2. **Kitöltés dátuma:** _____
3. **Válaszó neme:** nő férfi
4. **Válaszó kora:** _____
5. **Válaszó legmagasabb iskolai végzettsége:**
 - a) 8 általános iskola
 - b) szakiskola érettségi nélkül
 - c) szakiskola érettségivel
 - d) érettségi
 - e) főiskola
 - f) egyetem
 - g) egyéb: _____

6. **Milyen szakképzéssel rendelkezik?**

7. **Hol dolgozik jelenleg?**
 Szervezet neve: _____
 Betöltött pozíció megnevezése: _____
 Település neve: _____

8. **Jelenlegi munkakörével kapcsolatosan hány év szakmai tapasztalattal rendelkezik?** _____

9. **Jelenlegi munkahelyén van-e olyan szabályzat, mely a fogyatékos emberek esélyegyenlőségével kapcsolatos?** igen nem nem tudom

10. **Jelenlegi munkahelyén alkalmaznak-e megváltozott munkaképességű, fogyatékos munkavállalókat?** igen nem nem tudom

11. **Jelenlegi munkahelyén vannak-e megváltozott** igen nem nem tudom

munkaképességű, fogyatékos gyerekek vagy felnőttek az intézményt/szolgáltatást igénybe vevők között?

12. Az Ön véleménye szerint milyen jellegű kihívásokat, nehézségekkel küzd az intézmény/szervezet a fogyatékos emberek ellátása kapcsán?

13. Ön általában milyen módon kerül kapcsolatba fogyatékos emberekkel? (több választ is megjelölhet)

☐ közvetlen családtagjaim körében van fogyatékos személy	☐ munkám során találkozom fogyatékos személyekkel
☐ rokonságomban van fogyatékos személy	☐ munkám során fogyatékos személyekkel foglalkozom
☐ barátaim között van fogyatékos személy	☐ nincs közvetlen kapcsolatomban fogyatékos személyekkel
☐ munkatársaim között van fogyatékos személy	☐ egyéb, éspedig: _____

14. Ön általában milyen gyakran kerül kapcsolatba fogyatékos személyekkel?

☐ naponta	☐ évente többször
☐ hetente	☐ ritkán
☐ havonta	☐ soha

15. Véleménye szerint a magyar társadalom hány százaléka él valamilyen fogyatékossgal? _____%

16. Véleménye szerint a településen élők hány százaléka fogyatékos? _____%

17. Rendelkezik-e Ön speciális ismeretekkel a fogyatékos emberek kapcsán? igen nem

18. Hol, milyen formában szerezte speciális ismereteit a fogyatékos emberekkel kapcsolatban? (több választ is megjelölhet)

☐ személyes kapcsolatokon keresztül	☐ munkahelyi felkészítés során
☐ iskolarendszerű oktatás keretében	☐ munkahelyi tapasztalatok során
☐ szakmai továbbképzés, workshop, tréning során	☐ önálló ismeretszerzés keretében
☐ egyéb, éspedig: _____	

19. Ön az alábbi fogyatékossgok közül melyiket tekinti nagyon (3), közepesen (2) vagy kevésbé súlyos fogyatékossgnak (1)? Kérjük, jelölje választát egy-egy szám bekarikázásával!

mozgássérült	3 – 2 – 1	siketvak	3 – 2 – 1
értelmi fogyatékos	3 – 2 – 1	autista	3 – 2 – 1
gyengénlátó	3 – 2 – 1	mentálisan (pszichésen) sérült	3 – 2 – 1
nagyothalló	3 – 2 – 1	beszédhibás	3 – 2 – 1
vak	3 – 2 – 1	beszéd fogyatékos	3 – 2 – 1

siket 3 – 2 – 1 halmozottan fogyatékos 3 – 2 – 1

20. Munkája során kapcsolatba kerül-e fogyatékos gyermekkel nevelő családokkal? igen nem

21. Munkája során kapcsolatba kerül-e nevelőszülővel? igen nem

22. Munkája során kapcsolatba kerül-e fogyatékos gyermeket/gyermekeket nevelő nevelőszülővel? igen nem

23. Véleménye szerint melyek azok a motivációk, amelyek nagyon (3), közepesen (2) vagy kevésbé fontosak a nevelőszülővé válás során? Kérjük, jelölje választát egy-egy szám bekarikázásával!

családi minta, hagyomány követése 3 – 2 – 1 munkaerőpiaci lehetőségek 3 – 2 – 1

gyermektelenség 3 – 2 – 1 szakmai elhivatottság 3 – 2 – 1

szolidaritás, együttérzés 3 – 2 – 1 anyagi megfontolás 3 – 2 – 1

Egyéb, éspedig: 3 – 2 – 1 Egyéb, éspedig: 3 – 2 – 1

24. Véleménye szerint milyen nehézségekkel küzdenek általánosságban a nevelőszülők? (több választ is megjelölhet)

társadalmi megbecsültség hiánya

anyagi megbecsültség hiánya

szabadság, szabadidő, helyettesítés hiánya

szakmai felkészültség hiánya

mentális vagy pszichés támogatás hiánya

a gyermeknevelési kérdések, problémák megoldását segítő szakemberek támogatásának hiánya

a gyermeknevelést segítő szolgáltatások hiánya

továbbképzési lehetőség hiánya

előítéletek

támogató környezet (család, barátok) hiánya

egyéb, éspedig:

25. Véleménye szerint milyen speciális nehézségekkel küzdenek a fogyatékos gyermeket/gyermekeket nevelő nevelőszülők? (több választ is megjelölhet)

előítéletek a fogyatékos gyermekek iránt a család körében

előítéletek a fogyatékos gyermekek iránt a környezet körében

fogyatékosra vonatkozó speciális ismeretek hiánya

nagyobb anyagi terhek, mint a normálisan fejlődő gyermekek nevelése esetén

közlekedés, akadálymentesség

a fogyatékoságot ismerő szakemberek (óvónő, tanár, orvos, stb.) szakemberek hiánya

befogadó intézmények hiánya (bölcsőde, óvoda, iskola)

a gyermek fejlesztését segítő intézmények, szolgáltatások hiánya

mentális vagy pszichés támogatás hiánya

jogi segítség

lehetőség a szabadidő, szabadság eltöltésére (pl. gyermekprogramok, nyaralás)

továbbképzési lehetőség hiánya

egyéb, éspedig:

26. Mely intézmények, szolgáltatások érhetőek el a fogyatékos gyermekeket nevelő családok számára a településen, vagy a környéken? Kérjük, jelölje válaszait soronként x-szel a táblázatban!

Szolgáltatás	Elérhető a településen	Kevesebb, mint 10 km	10-20 km	Több, mint 20 km	Nem tudom
gyermekorvos					
védőnő					
bölcsőde integrált csoportokkal					
bölcsőde speciális csoportokkal					
óvoda integrált csoportokkal					
óvoda speciális csoportokkal					
általános iskola integrált osztályokkal					
általános iskola speciális osztályokkal					
középfokú oktatási intézmény integrált osztályokkal					
középfokú oktatási intézmény speciális osztályokkal					
gyermek-pszichológus					
gyermek pszichiáter					
pszichológus					
pszichiáter					
korai fejlesztés					
fejlesztő pedagógus					
alternatív fejlesztési módszerek					

Szolgáltatás	Elérhető a településen	Kevesebb, mint 10 km	10-20 km	Több, mint 20 km	Nem tudom
támogató szolgálat					
fogyatékos emberek bentlakásos intézménye					
nevelési tanácsadó					
Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság					
gyermekjóléti szolgálat					
családsegítő					
fogyatékos embereket és családjaikat segítő civil szervezet					

27. A településen valósult-e meg az elmúlt 5 évben fogyatékos személyeket támogató európai uniós program? igen nem nem tudom

Ha igen, mi volt a program célja? _____

28. Munkája során előfordul-e, hogy egy fogyatékos gyermek vagy családja érdekében más intézmény munkatársaival kell együttműködnie? igen nem

29. Általában milyenek találja az együttműködést? Kérjük, jelölje választát soronként egy-egy szám bekarikázásával! (1 – nagyon rossz 4 – nagyon jó)

Az ügyintézés gyorsasága 1 – 2 – 3 – 4

A szakemberek/hivatalnokok emberi hozzáállása 1 – 2 – 3 – 4

Hozzáértés, kompetencia 1 – 2 – 3 – 4

Jó, pontos információ-szolgáltatás 1 – 2 – 3 – 4

30. Kérjük, nevezze meg azokat az intézményeket, amelyekkel leggyakrabban kell együttműködnie egy fogyatékos gyermek vagy családja érdekében!

31. Véleménye szerint mi segítené elő, hogy minél több fogyatékos gyermek családban nevelkedjen?

Köszönjük válaszait!

Interjúvázlat a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság lekérdezéséhez

Az interjú során tájékoztatjuk az alanyokat a program, az interjú és a hatásvizsgálat céljáról, megkérjük őket, hogy az általános kérdések esetén is koncentráljanak, reflektáljanak a fogyatékos gondozottak helyzetére, az őket nevelők nehézségeire.

1. Szervezeti felépítés, felelősségi körök

Mutassák be az intézmény/főosztály feladatait, saját munkakörüket.

Hogyan kapcsolódik munkájuk a módszertani tevékenységekhez? Milyen fórumai vannak ennek?

Milyen feladatokat látnak el, melyek kifejezetten a fogyatékos gyermekek családba kerülését ösztönzik, segítik? (pl. kutatás, modell program, stb.)

2. Megalakulás

A megyei önkormányzati fenntartásban lévő szociális és gyermekvédelmi intézmények 2012. január 1-jével állami fenntartásba kerültek. 2013. január 1-jétől a fogyatékos, a pszichiátriai és a szenvedélybeteg személyek átmeneti és tartós bentlakást nyújtó ellátásának megszervezése és az intézmények fenntartása is állami kötelezettséggé vált.

Az átvett intézmények állami fenntartói és módszertani támogató feladatait a 316/2012. (XI. 13.) Kormányrendelet alapján, 2013. január 1-jétől a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság látja el.

Mennyire volt zökkenőmentes a megyei intézmények átvétele? Milyen problémák merültek fel? Megszilárdult-e már ez az új rendszer?

Milyen előnyökkel és hátrányokkal jár ez a kettős – fenntartói és módszertani feladat?

A nevelőszülői hálózatok esetében milyen előnyei és hátrányai vannak a kettős – állami és civil – rendszernek?

Miben különbözik egy állami hálózat egy civiltől?

Milyen előnyei és hátrányai vannak az országos működésnek?

Milyen *szakmai* (ellenőrzési) feladatai vannak az SZGYF-nek a nevelőszülői hálózatok munkájában?

3. Adatgyűjtés, adatelemzés

Hogyan és milyen rendszerességgel gyűjtik az adatokat a nevelőszülői hálózatokról, a különleges szükségletű és ezen belül a fogyatékos gyerekek ellátásáról? Ezek mennyire hozzáférhetők?

Jelenleg hány gondozottat lát el, mi a maximális kapacitása az állami fenntartású nevelőszülői hálózatoknak? Civil hálózatoknak?

4. Jogszabályok

Az elmúlt évek során megvalósított, és a közeljövőben tervezett jogszabályi módosítások milyen hatással voltak, vannak a fogyatékos gyermekek családban való elhelyezésére?

Milyen visszajelzések vannak a nevelőszülők foglalkoztatásáról?

Milyen visszajelzések vannak a gyermekvédelmi gyámok működéséről?

Milyen feladatok vannak a családsegítés és a gyermekjóléti szolgáltatás integrálása, család- és gyermekjóléti szolgálatok, valamint család és gyermekjóléti központok kialakítása kapcsán?

Milyen előnyökkel/hátrányokkal jár a központosítás?

Hogyan mérsékli/növeli a központosítás az illetékességgel kapcsolatos problémákat (szakellátásba került gyermekkel, családjával már nem foglalkozik a családsegítő, a kapcsolattartásért a gyermekvédelmi gyám felel, stb.)?

5. Nevelőszülői tanácsadók

A nevelőszülő tanácsadók milyen segítséget kapnak ahhoz, hogy minél több fogyatékos gyerek kerüljön családba?

Tervezik-e a tanácsadók specializációját a különleges szükségletű, kiemelten a fogyatékos gyermekek ellátásához kapcsolódóan?

6. Nevelőszülők száma, jellemzői, szakmai felkészültség értékelése

Mely intézmények milyen képzést nyújthatnak? Felállt-e az új képzési rendszer intézményi háttere?

Hogyan motiválhatók a nevelőszülők fogyatékos gyermekek fogadására? Mik ennek akadályai? Milyen segítséget kapnak, mire lenne szükségük?

Tervezik-e a nevelőszülők specializációját a különleges szükségletű, kiemelten a fogyatékos gyermekek ellátásához kapcsolódóan?

7. Tanácsadók és nevelőszülők társadalmi elismertsége, anyagi megbecsülése

Az elmúlt években milyen lépéseket tett a kormányzat? Milyen lépéseket terveznek?

8. Hazagondozás, örökbefogadás sikeressége, akadályai
9. Integrált nevelés sikeressége, esetleges akadályai
10. Együttműködés a társágazatokkal
11. Diszkrimináció, előítélet a szakemberekkel, nevelőszülőkkel, gondozottakkal szemben, esetek
12. Egyéb, fontos szempontok, amik eddig nem hangzottak el

Interjúvázlat nevelőszülői hálózatok lekérdezéséhez

Amennyiben lehetséges, a hálózat szakmai programját előre kérjük be, hogy bizonyos kérdések esetén időt spóroljunk, a részletekre, kérdéses információkra tudjunk koncentrálni!

Az interjú során tájékoztatjuk az alanyokat a program, az interjú és a hatásvizsgálat céljáról, megkérjük őket, hogy az általános kérdések esetén is koncentráljanak, reflektáljanak a fogyatékos gondozottak helyzetére, az őket nevelők nehézségeire.

1. Megalakulás, fenntartó
2. Jelenleg hány gondozottat látnak el, milyen formában, mi a maximális kapacitás
3. Szervezeti felépítés, felelősségi körök
4. Nevelőszülői tanácsadók száma, jellemzői, szakmai felkészültség értékelése
5. Nevelőszülők száma, jellemzői, szakmai felkészültség értékelése
6. Nevelőszülők által biztosított körülmények, gondozás-nevelés értékelése (pl. személyes példa, életvitel, krízishelyzetek kezelése, óvodáztatási, iskoláztatási tapasztalatok, életkorhoz, speciális szükségletekhez való alkalmazkodás képessége, lehetőségei)
7. Nevelőszülők toborzása és képzésük, problémák és hiányosságok ezeken a területeken
8. Tanácsadók és nevelőszülők társadalmi elismertsége, anyagi megbecsülése
9. Szakmai kapacitások, továbbképzési lehetőségek és hiányosságok, alkalmassági felülvizsgálat
10. Fogyatékos emberek általános helyzete a működési területen, fogyatékos gondozottak helyzete a hálózatban (számuk, demográfiai jellemzőik, szociális státuszuk, jellemzően mikor kerülnek a rendszerbe, mióta vannak az ellátásban stb.)
11. Fogyatékos utógondozottak a hálózatban, fiatalok lehetőségei, életútja az utógondozás után
12. Családgondozók tevékenysége, családokkal való viszony a fogyatékos gondozottak esetében
13. Hazagondozás, örökbefogadás sikeressége, akadályai
14. Integrált nevelés sikeressége, esetleges akadályai
15. Adatgyűjtés és utókövetés különösen a fogyatékos gondozottak esetében
16. Diszkrimináció, előítélet a szakemberekkel, nevelőszülőkkel, gondozottak szemben, esetek
17. A hálózat által nyújtott szolgáltatások, kiemelten a fogyatékos gondozottak ellátásához kapcsolódóan
18. A működési területen elérhető, fogyatékos gondozottakat (is) támogató szolgáltatások, szolgáltatási hiányok
19. Viszony a fenntartóval, esetleges problémák
20. Viszony a Szociális és Gyámhivatallal, esetleges problémák
21. Viszony a TEGYESZ-szel, nevelőszülői gyámokkal, esetleges problémák
22. Viszony a gyermekjóléti szakszolgálattal, esetleges problémák
23. A gyermekvédelmi jelzőrendszer értékelése a működési területen, esetleges problémák
24. Intézményi együttműködések értékelése a működési területen, fejlesztési igények, problémák
25. Egyéb, fontos szempontok, amik eddig nem hangzottak el

Műhelysorozat tematikája kisebb gyerekeket nevelők számára

(Sziráki és girincsi csoport)

I. Jogi blokk és intézményrendszer

- A fogyatékoság fogalmai, diagnózisok, szakvélemények; törvényes képviselő; a speciális és különleges nevelőszülők
- köznevelés (bölcsőde, óvoda, iskola), szociális intézmények
- személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátások és szolgáltatások (különös tekintettel az egymást kioltó szolgáltatásokra)
- egészségügyi és egyéb közszolgáltatások igénybe vétele
- pénzübeli ellátások, támogatások
- információkeresési technikák

II. Otthoni gondozás

- otthoni gondozás: öltöztetés, fürdetés, etetés, stb. praktikus kérdései különböző életkorokban
- evés, ivás, rágás, nyelés, etetés, evésterápiás módszerek; alvás, altatás, módszerek; szobatisztaságra szoktatás, elvek, módszerek; (csecsemőknél: szoptatás, hordozás, EC)

III. Fejlesztések 1. – Otthoni lehetőségek a fejlesztésben

- az egészséges fejlődés állomásai
- értelmi fejlesztés, módszerek, játékok, fejlesztő eszközök
- beszéd, beszédindítás, beszédterápiák, logopédia, játékok, fejlesztő eszközök
- mozgás, mozgásfejlesztés, mozgásterápiás módszerek, masszázsok, játékok, fejlesztő eszközök

IV. Fejlesztések 2. – Fejlesztési lehetőségek intézményi körben

- fejlesztő központok, orvosi ellátás, kórházak, osztályok, orvosok, műtéti lehetőségek
- alternatív módszerek, terápiák

V. Lelki feldolgozás

- fogyatékos gyermek családba fogadásának/ örökbe fogadásának motivációi, dilemmái; kapcsolattartás a vér szerinti szülőkkel, visszagondozás
- nevelési helyzetek, problémák; kötődés, szimbiózis, elengedés

VI. Magatartás-, viselkedés-, pszichés zavarok

Műhelysorozat tematikája nagyobb gyerekeket nevelők számára

(Tiszakécskei csoport)

- I. Jogi blokk és intézményrendszer
- II. Fogyatékos gyermek a családban – a kamaszkor kihívásai I.
- III. Kamaszkor kihívásai II.: Szenvedélybetegségek, drogok, függés
- IV. Magatartás-, viselkedés-, pszichés zavarok
- V. Lelki feldolgozás (nevelési helyzetek, problémák; kötődés, szimbiózis, elengedés, kapcsolattartás a vér szerinti szülőkkal, visszagondozás)
- VI. Lehetőségek fiatal felnőttkorban - felnőttkorban (lakóotthonok, támogatott lakhatás, a munka világa)

Műhelysorozat előzetes kérdőíve

1. **Kitöltés helye (település):** _____
2. **Kitöltés dátuma:** _____
3. **Válaszadó neme:** nő férfi
4. **Válaszadó kora:** _____
5. **Mióta nevelőszülő?** (Kérjük, adja meg az évszámot.) _____
6. **Melyik településen él jelenleg?** _____
7. **Hány órás nevelőszülői tanfolyamon vett részt?** _____
8. **Hol végezte el a képzést?**
 Szervezet neve: _____
 Település neve: _____
9. **Eddig hány gyermeket nevelt?** (akik már nem állnak a _____ fő gondozása alatt)
10. **Jelenleg hány gyermeket nevel?** _____ fő
11. **Korábban volt-e az Ön által nevelt gyermekek között fogyatékos?** igen, _____ fő nem
12. **A korábban nevelt gyermekei milyen fogyatékosággal élnek?**

☐ mozgássérült	☐ autista
☐ értelmi fogyatékos	☐ mentálisan (pszichésen) sérült
☐ beszédhibás	☐ beszéd fogyatékos
☐ gyengénlátó	☐ vak
☐ nagyothalló	☐ siket
☐ siketvak	☐ halmozottan fogyatékos
☐ magatartászavar	☐ az egészséges fejlődéshez képest elmaradás volt tapasztalható
☐ nem volt pontos diagnózis	☐ egyéb, éspedig: _____
13. **Jelenleg nevel-e fogyatékos gyermeket, gyermekeket?** igen, _____ főt nem
14. **A gondozása alatt álló gyermek/gyermekek milyen fogyatékosággal élnek?**

☐ mozgássérült	☐ autista
☐ értelmi fogyatékos	☐ mentálisan (pszichésen) sérült
☐ beszédhibás	☐ beszéd fogyatékos
☐ gyengénlátó	☐ vak
☐ nagyothalló	☐ siket
☐ siketvak	☐ halmozottan fogyatékos
☐ magatartászavar	☐ az egészséges fejlődéshez képest elmaradás tapasztalható
☐ nincs pontos diagnózis	☐ egyéb, éspedig: _____

15. Van-e olyan nevelt gyereke, aki még nem rendelkezik pontos diagnózissal, de annak felállítása folyamatban van? igen nem

Ha igen, milyen probléma kapcsán kezdték meg a kivizsgálását?

16. Korábban vett-e részt a nevelőszülői képzésen kívül fogyatékossgal kapcsolatos továbbképzésen/tréningen? igen nem

Ha igen, mely témában?

17. Kérjük, jellemezze a műhelysorozatban tervezett témákkal kapcsolatos ismereteit és gyakorlati tapasztalatait, jelölje választát soronként x-szel.

Kérjük, a táblázat utolsó oszlopában jelölje meg, hogy az adott téma mennyire érdekli Önt egy 5-ös skálán (1 – legkevésbé érdekel 5 – legjobban érdekel).

TÉMA	Lenne mit tanulnom	Rendelkezem ismeretekkel, bár érdemes azokat frissíteni	Vannak ismereteim és némi tapasztalatom a témában	Napi szinten használom az ismereteimet, tapasztalataimat a témában	Kifejezetten otthonosan mozgok a témában, magas szintű ismeretekkel/gyakorlattal rendelkezem	Érdeklődés a téma iránt 1-5-ig
fogyatékos gyermek családba fogadásának/örökbe fogadásának motivációi, dilemmái						
jogi ismeretek (nevelőszülőség, gondnokság, stb.)						
köznevelés (bölcsőde, óvoda, iskola)						

TÉMA	Lenne mit tanulnom	Rendelkezem ismeretekkel, bár érdemes azokat frissíteni	Vannak ismereteim és némi tapasztalatom a témában	Napi szinten használom az ismereteimet, tapasztalataimat a témában	Kifejeztem otthonosan mozgok a témában, magas szintű ismeretekkel/gyakorlattal rendelkezem	Érdeklődés a téma iránt 1-5-ig
szociális intézmények						
egészségügyi és egyéb közszolgáltatások igénybe vétele						
pénzbeli ellátások, támogatások						
információk keresése, információkhoz való hozzáférés						
fogyatékos gyermekek otthoni gondozása: altatás, szobatisztaság, öltöztetés, fürdetés, etetés, stb.						
gyermekek fejlődése, az egészséges fejlődés állomásai						
az egészséges fejlődéstől való eltérés felismerése						
értelmi fejlesztés, módszerek, játékok, fejlesztő eszközök						

TÉMA	Lenne mit tanulnom	Rendelkezem ismeretekkel, bár érdemes azokat frissíteni	Vannak ismereteim és némi tapasztalatom a témában	Napi szinten használom az ismereteimet, tapasztalataimat a témában	Kifejezetten otthonosan mozgok a témában, magas szintű ismeretekkel/gyakorlattal rendelkezem	Érdeklődés a téma iránt 1-5-ig
beszéd, beszédindítás, beszédterápiák, logopédia, játékok, fejlesztő eszközök						
mozgás, mozgásfejlesztés, mozgásterápiás módszerek, masszázsok, játékok, fejlesztő eszközök						
fejlesztési központok, orvosi beavatkozás lehetőségei						
alternatív fejlesztési módszerek, terápiák lehetőségei						
magatartási-, viselkedési-, pszichés zavarok						
kapcsolattartás a vér szerinti szülőkkel						
visszagondozás						

18. Kérjük, nevezze meg azokat a témákat, amelyeket nem soroltunk fel, de Önt érdeklí a fogyatékos gyermekek nevelőszülői gondozása kapcsán!

Köszönjük válaszait!

Műhelysorozat visszajelző kérdőíve kisebb gyermeket nevelő nevelőszülők számára

1. **Kitöltés helye (település):** _____
2. **Kitöltés dátuma:** _____
3. **Válaszadó neme:** nő férfi
4. **Válaszadó kora:** _____
5. **Jelenleg hány gyermeket nevel?** _____ fő
6. **A műhelysorozat ideje alatt történt-e változás a nevelt gyermekei létszámában?** igen nem

Ha igen, milyen okból
milyen változás történt?

7. **Van-e olyan nevelt gyereke, aki a műhelysorozat ideje alatt kapott pontos diagnózist fogyatékossggal, tartós betegséggel kapcsolatban?** igen nem

Ha igen, milyen
fogyatékossgot,
betegséget állapítottak
meg?

8. **Mennyire volt elégedett a műhelysorozat körülményeivel? Kérjük, húzza alá a megfelelő választ!**

Tájékoztatás, szükséges információk a műhelysorozattal kapcsolatban	a) Nagyon sok információt kaptam a műhelysorozattal kapcsolatban. b) Elegendő információt kaptam a műhelysorozattal kapcsolatban. c) Volt olyan körülmény, amiről nem kaptam információt/nem megfelelő információt kaptam.
A műhelysorozat helyszíne (a település, ahol megrendezték a műhelyeket)	a) A műhelysorozathelyszíne számomra ideális helyen volt (pl. ahol élek, vagy a közelben, jó a közlekedés stb.). b) A műhelysorozat helyszíne számomra megfelelő helyszínen volt. c) A műhelysorozat helyszíne számomra nehezen megközelíthető volt.
A műhelysorozathoz használt terem, helyiség	a) A műhelysorozat számomra minden igényt kielégítő teremben, helyiségben volt. b) A műhelysorozathoz használt terem, helyiség számomra elfogadható volt. c) A műhelysorozathoz használt teremben, helyiségben volt olyan, ami nekem vagy másoknak zavaró volt/hiányzott.

A műhelysorozat gyakorisága	<ul style="list-style-type: none"> a) A műhelysorozat megfelelő gyakoriságú volt. b) A műhelysorozat túl gyakran volt. c) A műhelysorozat túl ritkán volt.
A műhelysorozat hossza (az összes alkalom)	<ul style="list-style-type: none"> a) A műhelysorozat megfelelő számú alkalomból állt. b) A műhelysorozat túl sok alkalomból állt. c) A műhelysorozat túl kevés alkalomból állt.
Egy alkalom hossza	<ul style="list-style-type: none"> a) Egy-egy alkalom megfelelő hosszúságú volt. b) Egy-egy alkalom túl hosszú volt. c) Egy-egy alkalom túl rövid volt.

9. Van-e valamilyen javaslata, megjegyzése a műhelysorozat körülményeivel, a szervezéssel kapcsolatban?

10. Mennyire volt elégedett a csoportvezető munkájával? Kérjük, húzza alá a megfelelő választ!

Pontosság, időkeretek tartása	<ul style="list-style-type: none"> a) A műhelysorozat minden alkalommal pontosan a megadott időpontban volt. b) Előfordult késés, rövidebb vagy hosszabb alkalom, de ez nem zavart. c) Előfordult késés, eltérés a megadott időpontoktól és ez számomra zavaró/kellemetlen volt.
Felkészültség, hozzáértés	<ul style="list-style-type: none"> a) A csoportvezető tapasztalt, felkészült volt, minden kérdést megválaszolt. b) Volt olyan alkalom, amikor nem voltam teljesen elégedett a csoportvezető munkájával. c) Több olyan alkalom is volt, amikor a csoportvezetővel nem voltam elégedett.
Hasznos, gyakorlatban alkalmazható információk, technikák átadása	<ul style="list-style-type: none"> a) Sok hasznos és gyakorlatias információt, technikát adott át a csoportvezető. b) Megfelelő arányban voltak az elméleti és a gyakorlati információk a műhelysorozat során. c) Túl sok volt az elmélet, több hasznos, gyakorlati információt, technikát vártam a műhelysorozattól.
A csoport irányításának hatékonysága	<ul style="list-style-type: none"> a) A csoportvezető határozottan, jól irányította a csoportot. b) Volt olyan alkalom, amikor nem volt olyan hatékony a csoportvezetés, de ez nem zavart. c) Volt olyan alkalom, amikor nem volt olyan hatékony a csoportvezetés, és ez számomra zavaró/kellemetlen volt.
Megfelelő légkör, csoporthangulat kialakítása	<ul style="list-style-type: none"> a) Mindig megfelelő légkört, hangulatot teremtett a csoportvezető. b) Volt olyan alkalom, amikor nem volt megfelelő a légkör, hangulat, de ez nem a csoportvezetőn múlt. c) Volt olyan alkalom, amikor nem volt megfelelő a légkör, hangulat és ez számomra zavaró/kellemetlen volt.

11. Van-e valamilyen javaslata, megjegyzése a csoportvezetővel kapcsolatban?

12. Kérjük, jelezze, hogy a műhelysorozat témáival kapcsolatban mennyi ismeretet kapott, tudja-e majd azokat a gyakorlatban használni. Kérjük, jelölje az Önre jellemző válaszokat soronként x-ekkel!

ALKALOM	Ismeretek mennyisége	A témában szerzett ismereteket a gyakorlatban majd jól tudom alkalmazni.
Jogi ismeretek a nevelőszülőséggel kapcsolatban	☐ Többet szerettem volna hallani erről a témáról. ☐ Elegendő volt számomra a témában szerzett ismeret. ☐ Kevesebbet kellett volna foglalkozni a témával.	☐ igen ☐ nem
Fogyatékos gyermekek otthoni gondozása: altatás, szobatisztaság, öltöztetés, fürdetés, etetés, stb.	☐ Többet szerettem volna hallani erről a témáról. ☐ Elegendő volt számomra a témában szerzett ismeret. ☐ Kevesebbet kellett volna foglalkozni a témával.	☐ igen ☐ nem
Otthoni lehetőségek a fejlesztésben (Az egészséges fejlődéstől való eltérés felismerése; értelmi, beszéd- és mozgásfejlesztés otthon)	☐ Többet szerettem volna hallani erről a témáról. ☐ Elegendő volt számomra a témában szerzett ismeret. ☐ Kevesebbet kellett volna foglalkozni a témával.	☐ igen ☐ nem
Fejlesztési lehetőségek intézményi körben (Fejlesztési központok, orvosi beavatkozás lehetőségei, alternatív fejlesztési módszerek)	☐ Többet szerettem volna hallani erről a témáról. ☐ Elegendő volt számomra a témában szerzett ismeret. ☐ Kevesebbet kellett volna foglalkozni a témával.	☐ igen ☐ nem
Lelki feldolgozás (Nevelési helyzetek, problémák, kötődés, szimbiózis, elengedés, kapcsolattartás a vér szerinti szülőkkel, hazagondozás)	☐ Többet szerettem volna hallani erről a témáról. ☐ Elegendő volt számomra a témában szerzett ismeret. ☐ Kevesebbet kellett volna foglalkozni a témával.	☐ igen ☐ nem
Magatartási-, viselkedési-, pszichés zavarok	☐ Többet szerettem volna hallani erről a témáról. ☐ Elegendő volt számomra a témában szerzett ismeret. ☐ Kevesebbet kellett volna foglalkozni a témával.	☐ igen ☐ nem

13. Kérjük, nevezze meg azokat a témákat, amelyekről nem volt szó a műhelysorozat során, de Önt érdekelné!

14. Mennyire tetszett a konkrét témáról szóló előadás és beszélgetés (műhely jellegű képzés)? Kérjük, x-szel jelölje a választát és indokolja meg!

Ez az oktatási forma jobban tetszik, mint egy hagyományos képzés, tanfolyam, mert...

Ez az oktatási forma nem tetszik annyira, mint egy hagyományos képzés, tanfolyam, mert...

15. Kérjük, értékelje saját részvételét a műhelysorozatban!

Minden alkalommal jelen voltam igen nem

Aktívan részt vettem a műhely munkájában igen nem

Érdekeltek a témák igen nem

Sokat tanultam igen nem

Jól éreztem magam a műhely során igen nem

16. Összességében mennyire felelt meg a műhelysorozat az elvárásinak egy 5-ös skálán (1 – egyáltalán nem felelt meg 5 – maximálisan megfelelt). Kérjük, választát karikázással jelölje a választát!

1 – 2 – 3 – 4 - 5

17. Összességében mennyire volt hasznos a műhelysorozat Ön szerint egy 5-ös skálán (1 – egyáltalán nem volt hasznos 5 – nagyon hasznos volt). Kérjük, választát karikázással jelölje a választát!

1 – 2 – 3 – 4 - 5

18. Egyéb megjegyzés, javaslat:

Köszönjük válaszait!

Műhelysorozat visszajelző kérdőíve nagyobb gyermeket nevelő nevelőszülők számára

1. **Kitöltés helye (település):** _____
2. **Kitöltés dátuma:** _____
3. **Válaszadó neme:** nő férfi
4. **Válaszadó kora:** _____
5. **Jelenleg hány gyermeket nevel?** _____ fő
6. **A műhelysorozat ideje alatt történt-e változás a nevelt gyermekei létszámában?** igen nem

Ha igen, milyen okból
milyen változás történt?

7. **Van-e olyan nevelt gyereke, aki a műhelysorozat ideje alatt kapott pontos diagnózist fogyatékossgal, tartós betegséggel kapcsolatban?** igen nem

Ha igen, milyen
fogyatékossgot,
betegséget állapítottak
meg?

8. **Mennyire volt elégedett a műhelysorozat körülményeivel? Kérjük, húzza alá a megfelelő választ!**

Tájékoztató, szükséges információk a műhelysorozattal kapcsolatban	<p>d) Nagyon sok információt kaptam a műhelysorozattal kapcsolatban.</p> <p>e) Elegendő információt kaptam a műhelysorozattal kapcsolatban.</p> <p>f) Volt olyan körülmény, amiről nem kaptam információt/nem megfelelő információt kaptam.</p>
A műhelysorozat helyszíne (a település, ahol megrendezték a műhelyeket)	<p>d) A műhelysorozathelyszíne számomra ideális helyen volt (pl. ahol élek, vagy a közelben, jó a közlekedés stb.).</p> <p>e) A műhelysorozat helyszíne számomra megfelelő helyszínen volt.</p> <p>f) A műhelysorozat helyszíne számomra nehezen megközelíthető volt.</p>
A műhelysorozathoz használt terem, helyiség	<p>d) A műhelysorozat számomra minden igényt kielégítő teremben, helyiségben volt.</p> <p>e) A műhelysorozathoz használt terem, helyiség számomra elfogadható volt.</p> <p>f) A műhelysorozathoz használt teremben, helyiségben volt olyan, ami nekem vagy másoknak zavaró volt/hiányzott.</p>

A műhelysorozat gyakorisága	d) A műhelysorozat megfelelő gyakoriságú volt. e) A műhelysorozat túl gyakran volt. f) A műhelysorozat túl ritkán volt.
A műhelysorozat hossza (az összes alkalom)	d) A műhelysorozat megfelelő számú alkalomból állt. e) A műhelysorozat túl sok alkalomból állt. f) A műhelysorozat túl kevés alkalomból állt.
Egy alkalom hossza	d) Egy-egy alkalom megfelelő hosszúságú volt. e) Egy-egy alkalom túl hosszú volt. f) Egy-egy alkalom túl rövid volt.

9. Van-e valamilyen javaslata, megjegyzése a műhelysorozat körülményeivel, a szervezéssel kapcsolatban?

10. Mennyire volt elégedett a csoportvezető munkájával? Kérjük, húzza alá a megfelelő választ!

Pontosság, időkeretek tartása	d) A műhelysorozat minden alkalommal pontosan a megadott időpontban volt. e) Előfordult késés, rövidebb vagy hosszabb alkalom, de ez nem zavart. f) Előfordult késés, eltérés a megadott időpontoktól és ez számomra zavaró/kellemetlen volt.
Felkészültség, hozzáértés	d) A csoportvezető tapasztalt, felkészült volt, minden kérdést megválaszolt. e) Volt olyan alkalom, amikor nem voltam teljesen elégedett a csoportvezető munkájával. f) Több olyan alkalom is volt, amikor a csoportvezetővel nem voltam elégedett.
Hasznos, gyakorlatban alkalmazható információk, technikák átadása	d) Sok hasznos és gyakorlatias információt, technikát adott át a csoportvezető. e) Megfelelő arányban voltak az elméleti és a gyakorlati információk a műhelysorozat során. f) Túl sok volt az elmélet, több hasznos, gyakorlati információt, technikát vártam a műhelysorozattól.
A csoport irányításának hatékonysága	d) A csoportvezető határozottan, jól irányította a csoportot. e) Volt olyan alkalom, amikor nem volt olyan hatékony a csoportvezetés, de ez nem zavart. f) Volt olyan alkalom, amikor nem volt olyan hatékony a csoportvezetés, és ez számomra zavaró/kellemetlen volt.
Megfelelő légkör, csoporthangulat kialakítása	d) Mindig megfelelő légkört, hangulatot teremtett a csoportvezető. e) Volt olyan alkalom, amikor nem volt megfelelő a légkör, hangulat, de ez nem a csoportvezetőn múlt. f) Volt olyan alkalom, amikor nem volt megfelelő a légkör, hangulat és ez számomra zavaró/kellemetlen volt.

11. Van-e valamilyen javaslata, megjegyzése a csoportvezetővel kapcsolatban?

12. Kérjük, jelezze, hogy a műhelysorozat témáival kapcsolatban mennyi ismeretet kapott, tudja-e majd azokat a gyakorlatban használni. Kérjük, jelölje az Önre jellemző válaszokat soronként x-ekkel!

ALKALOM	Ismeretek mennyisége	A témában szerzett ismereteket a gyakorlatban majd jól tudom alkalmazni.
Jogi ismeretek a nevelőszülőséggel kapcsolatban	☐ Többet szerettem volna hallani erről a témáról. ☐ Elegendő volt számomra a témában szerzett ismeret. ☐ Kevesebbet kellett volna foglalkozni a témával.	☐ igen ☐ nem
Fogyatékos gyermek a családban – a kamaszkor kihívásai I.	☐ Többet szerettem volna hallani erről a témáról. ☐ Elegendő volt számomra a témában szerzett ismeret. ☐ Kevesebbet kellett volna foglalkozni a témával.	☐ igen ☐ nem
Kamaszkor kihívásai II.: Szenvedélybetegségek, drogok, függés	☐ Többet szerettem volna hallani erről a témáról. ☐ Elegendő volt számomra a témában szerzett ismeret. ☐ Kevesebbet kellett volna foglalkozni a témával.	☐ igen ☐ nem
Magatartási-, viselkedési-, pszichés zavarok	☐ Többet szerettem volna hallani erről a témáról. ☐ Elegendő volt számomra a témában szerzett ismeret. ☐ Kevesebbet kellett volna foglalkozni a témával.	☐ igen ☐ nem
Lelki feldolgozás (Nevelési helyzetek, problémák, dilemmák, kötődés, szimbiózis, elengedés, kapcsolattartás a vér szerinti szülőkkel, hazagondozás)	☐ Többet szerettem volna hallani erről a témáról. ☐ Elegendő volt számomra a témában szerzett ismeret. ☐ Kevesebbet kellett volna foglalkozni a témával.	☐ igen ☐ nem
Lehetőségek fiatal felnőttkorban - felnőttkorban (lakóotthonok, támogatott lakhatás, a munka világa)	☐ Többet szerettem volna hallani erről a témáról. ☐ Elegendő volt számomra a témában szerzett ismeret. ☐ Kevesebbet kellett volna foglalkozni a témával.	☐ igen ☐ nem

13. Kérjük, nevezze meg azokat a témákat, amelyekről nem volt szó a műhelysorozat során, de Önt érdekelné!

14. Mennyire tetszett a konkrét témáról szóló előadás és beszélgetés (műhely jellegű képzés)? Kérjük, x-szel jelölje a választát és indokolja meg!

Ez az oktatási forma jobban tetszik, mint egy hagyományos képzés, tanfolyam, mert...

Ez az oktatási forma nem tetszik annyira, mint egy hagyományos képzés, tanfolyam, mert...

15. Kérjük, értékelje saját részvételét a műhelysorozatban!

Minden alkalommal jelen voltam igen nem

Aktívan részt vettem a műhely munkájában igen nem

Érdekeltek a témák igen nem

Sokat tanultam igen nem

Jól éreztem magam a műhely során igen nem

16. Összességében mennyire felelt meg a műhelysorozat az elvárásinak egy 5-ös skálán (1 – egyáltalán nem felelt meg 5 – maximálisan megfelelt). Kérjük, választát karikázással jelölje a választát!

1 – 2 – 3 – 4 - 5

17. Összességében mennyire volt hasznos a műhelysorozat Ön szerint egy 5-ös skálán (1 – egyáltalán nem volt hasznos 5 – nagyon hasznos volt). Kérjük, választát karikázással jelölje a választát!

1 – 2 – 3 – 4 - 5

18. Egyéb megjegyzés, javaslat:

Köszönjük válaszait!

Záró interjú vázlata résztvevő nevelőszülői hálózatok részére

1. Vettek már részt hasonló jellegű és/vagy tartalmú programban? Ha igen, miben, mire irányult a projekt?
2. Miért csatlakoztak az Otthont mindenkinek! Programhoz?
3. Milyen előzetes elvárásaik voltak a programmal kapcsolatban?
4. Hányan vettek részt a programban, milyen programelemekben?
5. A programelemek közül mit találtak hasznosnak?
6. Mi volt kevésbé hasznos, vagy felesleges?
7. Mi az, ami jól működött a programban, mik voltak a programot segítő tényezők?
8. Mi az, ami kevésbé működött jól, mik voltak a gátló tényezők?
9. Milyen volt az együttműködés a Kézenfogva Alapítvánnyal, illetve a programban érintett szereplőkkel (más intézmények, szakemberek, nevelőszülők)?
10. Az Önök számára mik a projekt legfőbb eredményei?
11. Önök szerint mik a projekt legfőbb hatásai?
12. Összességében teljesültek az elvárásaik a projekttel kapcsolatban? Mi alakult másképp? Miért?
13. Ha folytatódná a program, milyen javaslatai, igényei lennének a jövőben?
14. Milyen jellegű, a Kézenfogva Alapítvány által megvalósított programokban vennének még részt szívesen?
15. A hálózat működésében történt-e jelentős változás az előző interjú (Fészek: 2015.08.10., BAZ: 2016.01.16) óta? (Pl. új terület bevonása, nevelőszülői tanácsadók száma, nevelőszülői családok száma, (fogyatékos) gyermekek ki/beáramlása).
16. Történt-e jelentős jogszabályi változás az előző interjú óta?
17. A szociális törvény várható változásai hogyan érintik majd a hálózatot?

„(2) A gyermeknek joga van – örökbefogadó családban vagy más, családot pótló ellátás formájában – a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodást helyettesítő védelemhez. A gyermek átmeneti gondozását és otthont nyújtó ellátását elsősorban befogadó szülőnél kell biztosítani. **A tizenkét év alatti gyermek befogadó szülőnél történő elhelyezésétől kizárólag akkor lehet eltekinteni, ha a) a tartósan beteg, súlyosan fogyatékos gyermek befogadó szülőnél történő elhelyezése nem áll a gyermek érdekében, vagy arra állapota miatt nincs lehetőség, b) a testvéreket nem lehet együttesen a befogadó szülőnél elhelyezni vagy más okból szükséges az intézményes elhelyezés biztosítása, vagy c) a gyermekek átmeneti gondozása esetén az intézményes elhelyezést a szülő, más törvényes képviselő kéri és az nem ellentétes a gyermek érdekével.**”

18. Egyéb javaslatok, megjegyzések

Záró interjú vázлата résztvevő szakemberek számára

1. Mi volt a szerepe a program kidolgozásában?
2. Mik voltak a fő szempontjai a program kidolgozásának?
3. Mi volt a szerepe a program megvalósításában?
4. Volt-e eltérés a tervezett és megvalósított program(eleme)k között?
5. Az Ön által megvalósított programelemeknek mik voltak a sikerkritériumai?
6. Mennyire volt sikeres a program(eleme)? Elérték a kitűzött célokat?
7. Mi az, ami jól működött a programban, mik voltak a programot segítő tényezők?
8. Mi az, ami kevésbé működött jól, mik voltak a gátló tényezők?
9. Milyen volt az együttműködés a megrendelő Kézenfogva Alapítvánnyal, illetve a programban érintett szereplőkkel (intézmények, szakemberek, nevelőszülők)?
10. Mik a program legfőbb tanulságai? Mit tartana meg és mit változtatna a programban?
11. Mik a program legfőbb hatásai?
12. Volt már korábban tapasztalata a gyermekvédelem területén? Vannak-e ennek a területnek eddigi tapasztalatihoz mérten specifikumai, eltérő igényei?
13. Egyéb javaslatok a program folytatásával kapcsolatban, megjegyzések